

సంగసార్ రత్నాకరము

‘సంగసార్వధ్యాయభాస్కర’

బ్రహ్మశ్రీ సన్నిధానం లక్ష్మీనారాయణమూర్తి గారిచే
సంగ్రథితము

సంస్కారరత్నాకరము

బొర్రా శ్రీవేంకటేశ్వర శర్మ సిద్ధాంతి

వేద, శ్లోత, స్మార్త, జ్యోతిష పండితులు

ఈ.ఎ.9848126845

హైదరాబాద్

సాంగస్కార్యాయభిస్కర

బ్రహ్మశ్రీ సన్నిధానం లక్ష్మీనారాయణమూర్తి గారిచే

పంగ్రంథితము

ప్రకాశకులు

గౌతమి సేవాసమితి (రి)

13-MIGH, భోలక్పూర్, సికిందరాబాద్-500 080. ఫోన్: 040-27531081.

ముద్రణ

అకృతి ప్రింటర్స్

భాగ్యనగర్ కాంప్లెక్స్, RTC X రోడ్, హైదరాబాద్-20. ఫోన్: 040-27607546.

ఓమ్

శ్రీసద్గురుశ్చరణమ్

సంస్కారరత్నాకరః

(ఆపస్తంబీయ గృహ్యప్రయోగాత్మకః)

గణపతిపూజా

శ్రీ గురుభ్యో నమః. హరిః ఓమ్ -

దేవీం వాచమజనయన్త దేవా స్తాం విశ్వరూపాః ప్తశవో వదన్తి,
సా నో ముద్రేష మూర్తం దుహనా థేను ర్వాగస్మానుపసుష్టుతైతు॥

అయం ముహూర్త స్సుముహూర్తౌఽస్తు.

శ్లో యశివో నామరూపాభ్యాం యా దేవీ సర్వమజ్ఞా,
తయో స్సంస్మరణా త్పుంసాం సర్వతో జయమజ్ఞళమ్.

శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్,
ప్రసన్నవదనం ధ్యాయే త్సర్వవిఘ్నోపశాంతయే.

తదేవ లగ్నం సుదినం తదేవ తారాబలం చంద్రబలం తదేవ,
విద్యాబలం దైవబలం తదేవ లక్ష్మీవతే తేఽక్ష్రీయుగం స్మరామి.

యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః,

తత్ర శ్రీర్విజయో భూతి ర్ద్రువా నీతి ర్మతి ర్మమ.

స్మృతే సకలకల్యాణభాజనం యత్ర జాయతే,

పురుషం త మజం నిత్యం వ్రజామి శరణం హరిమ్.

సర్వదా సర్వకార్యేషు నాస్తి తేషా మమజ్ఞళమ్,
యేషాం హృదిస్థో భగవాన్ మజ్ఞళాయతనం హరిః.

లాభ స్తేషాం జయస్తేషాం కుతస్తేషాం పరాభవః,
యేషా మిన్దీవరశ్యామో హృదయస్థో జనార్దనః.

ఆపదా మపహర్తారం దాతారం సర్వసంపదామ్,
లోకాభిరామం శ్రీరామం భూయో భూయో నమామ్యహమ్.

సర్వమజ్ఞళమాజ్ఞళ్యే శివే సర్వార్థసాధికే,
శరణ్యే త్ర్యంబకే దేవి నారాయణి నమోఽస్తు తే.

శ్రీలక్ష్మీనారాయణాభ్యాం నమః, ఉమామహేశ్వరాభ్యాం నమః,
వాణీహిరణ్యగర్భాభ్యాం నమః, శచీపురన్దరాభ్యాం నమః, అరున్ధతీవసిష్ఠాభ్యాం
నమః, శ్రీసీతారామాభ్యాం నమః, సర్వేభ్యో మహాజనేభ్యో నమః.

ఆచమ్య - త్రిరాచామేత్, త్రిరోష్ఠా పరిమృజేత్, సకృదుపస్సుశేత్, దక్షిణేన
పాణినా సవ్యం ప్రోక్ష్య, పాదౌ శిరశ్చేన్ద్రియాణ్యుపస్సుశేత్, చక్రుషీ నాసికే శ్రోత్రే చ,
అథాప ఉపస్సుశేత్.

ప్రాణానాయమ్య - ఓం భూః! ఓం భువః! ఓం సువః! ఓం మహాః! ఓం
జనః! ఓం తపః! ఓం సత్యమ్! ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి,
ధియో యో నః ప్రచోదయాత్. ఓమాపో జ్యోతి రస్తోఽమృతం బ్రహ్మ భూర్భువః
స్సువరోమ్.

దేశకాలౌ సంకీర్త్య, శ్రీమహావిష్ణోరాజ్ఞయా ప్రవర్తమానస్యాద్యబ్రహ్మణః
ద్వితీయపరార్థే శ్వేతవరాహకల్పే వైవస్వతమన్వంతరే కలియుగే ప్రథమపాదే
జంబూద్వీపే భారతవర్షే భరతఖణ్డే మేరోర్దక్షిణదిగ్భాగే శ్రీశైలస్య ప్రదేశే కృష్ణా
.... మధ్యదేశే సమస్తదేవతా బ్రాహ్మణ హరిహరసన్నిధౌ, అస్మిన్ వర్తమానవ్యావహారిక
చాన్ద్రమానేన ...సంవత్సరే,అయనే, ...ఋతౌ,మాసే,పక్షే,తిథౌ,
....వాసరే, శుభనక్షత్రే, శుభయోగే, శుభకరణే ఏవంగుణవిశేషణవిశిష్టాయాం
శుభతిథౌ -

శ్రీమాన్ ...గోత్రః... నామధేయః (ధర్మపత్నీసమేతః) అహం, ...(అముక)
... కర్మ కరిష్యమాణః తదాదౌ నిర్విఘ్నపరిసమాప్త్యర్థం శ్రీమహాగణాధిపతిపూజాం
కరిష్యే. తదభ్యుదయకలశారాధనం కరిష్యే. కలశం గన్ధపుష్పాక్షతైరభ్యర్చ్య,

కలశస్య ముఖే విష్ణుః కణ్ఠే రుద్రస్సమాశ్రితః,

మూలే తత్ర స్థితో బ్రహ్మ మధ్యే మాతృగణాః స్పృతాః.

కుక్షౌ తు సాగరాస్సర్వే సప్తదీపా వసున్ధరా,

ఋగ్వేదోఽథ యజుర్వేద స్సామవేదో హ్యథర్వణః.

అఙ్గైశ్చ సహితాస్సర్వే కలశామ్బుసమాశ్రితాః.

అక్షరశేషమథావతి ప్రవిత్రే పరిషిచ్యతే, ఉక్తైర్యజ్ఞేషు వర్ధతే. ఆపో వా ఇదగ్ం
సర్వం విశ్వ భూతాన్యాపః ప్రాణా వా అపః పశవ ఆపోఽన్నమాపోఽమృతమాపస్స
మ్రాడాపో విరాడాపస్సవిరాడాపశ్చన్తాగ్ స్వాపో జ్యోతిగ్ప్యాపో యజ్ఞాగ్ప్యాపస్సత్య
మాపస్సర్వా దేవతా ఆపో భూర్భువస్సువరాప ఓమ్.

గంగే చ యమునే కృష్ణే గోదావరి నరస్యతి,

నర్మదే సిన్ధు కావేరి జలేఽస్మిన్ సన్నిధిం కురు.

అయాన్తు శ్రీమహాగణాధిపతి పూజార్థం దురితక్షయకారకాః. కలశోదకేన
పూజాద్రవ్యాణి సంప్రాక్త్య, దేవం సంప్రాక్త్య, ఆత్మానం సంప్రాక్త్య.

ప్రాణప్రతిష్ఠా - అసునీతే పునరస్మాను చక్షుః పునః ప్రాణ మిహ నో ధేహి
భోగమ్. జ్యోక్యశ్యేషు సూర్యముచ్చరన్తమనుమతే మృతయానస్త్వసి. అమృతం వై
ప్రాణా అమృతమాపః ప్రాణానైవ యథాస్థాన ముపహ్వయతే. ఓం భూర్భువస్సువః,
శ్రీమహాగణాధిపతే! స్థిరో భవ, వరదో భవ, సుముఖో భవ, సుప్రసన్నో భవ,
మమాభిముఖో భవ, స్థిరాసనం కురు.

గ్రణానాం త్యా గ్రణపతిగ్ం హవామహే

క్షవిం కవీనాముప్తమశ్రవస్తమమ్.

జ్యేష్ఠరాజం బ్రహ్మణాం బ్రహ్మణస్తత

అనశ్చణ్యస్తూతిభిస్సిద్ధసాదనమ్॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః-ధ్యాయామి, ఆవాహయామి॥ శ్రీ మహా...
 ...నమః నవరత్నఖచిత స్వర్ణసింహాసనం సమర్పయామి. శ్రీమహా... నమః
 పాదయోః పాద్యం సమర్పయామి॥ శ్రీ మహా...నమః హస్తయోః అర్ఘ్యం
 సమర్పయామి॥ ఆపో హి ష్ఠా మయో భువస్తాన ఊర్ధ్వే దధాతనః మహేరణాయ
 చక్షసే॥ యో వశ్శివతమో రసస్తస్య భాజయతే హ నః॥ ఉశతిరివ మాతరః.. తస్మా
 అరణ్యమామవో యస్య క్షయాయ జిన్యథ॥ ఆపో జనయథా చ నః॥ శ్రీమహా...నమః
 శుద్ధోదకస్నానం సమర్పయామి, స్నానానంతర మాచమనీయం సమర్పయామి॥
 అభివస్థా సువస్తనాన్యర్థాభిధేనూ స్ఫుడుఘాః పూయమానః॥ అభిచంద్రా భర్తవేన్
 హిరణ్యాభ్యశ్యాన్త్రధిన్ దేవసోమ॥ శ్రీమహా...నమః వస్త్రయుగ్మం సమర్పయామి॥

యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్రం ప్రజాపతేర్య త్సహజం పురస్తాత్॥

అయుష్యమగ్ర్యం వ్రతి ముజ్ఞా శుభం యజ్ఞోపవీతం బలమస్తు తేజః॥

శ్రీమహా...నమః యజ్ఞోపవీతం సమర్పయామి॥

గన్ధద్వారాం దురాధర్తాం నిత్యపుష్కాం కర్తిషీమ్॥

ఈశ్వరీగం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్యయే శ్రియమ్॥

శ్రీమహా నమః.. శ్రీగన్ధవిలేపనం సమర్పయామి॥

అయనేతే పరాయణే దూర్యా రోహస్తు పుష్పిణీః॥

హ్రదాశ్చ పుణ్డరీకాణి సముద్రస్య గృహ ఇమే॥

శ్రీమహా....నమః అలంకరణార్థం అక్షతాన్ సమర్పయామి॥ ఓం సుముఖాయ
 నమః, ఓం ఏకదన్తాయ నమః, ఓం కపిలాయ నమః, ఓం గజకర్ణకాయ నమః,
 ఓం లంబోదరాయ నమః, ఓం వికటాయ నమః, ఓం విఘ్నరాజాయ నమః, ఓం
 గణాధిపాయ నమః, ఓం ధూమకేతవే నమః, ఓం గణాధ్యక్షాయ నమః, ఓం
 ఫాలచంద్రాయ నమః, ఓం గజాననాయ నమః, ఓం వక్రతుణ్డాయ నమః, ఓం
 శూర్పకర్ణాయ నమః, ఓం హేరమ్బాయ నమః, ఓం స్కన్ధపూర్వజాయ నమః, ఓం
 సర్వసిద్ధిప్రదాయకాయ నమః; శ్రీమహా....నమః నానావిధపరీమళపత్రపుష్పాణి
 సమర్పయామి॥

వనస్పత్యుద్భవైర్దివ్యైర్నానాగన్తై స్సుసంయుతః।

అప్రేయ స్సర్వదేవానాం ధూపోఽయం ప్రతిగృహ్యతామ్॥

శ్రీమహా.... నమః ధూపమాఘ్రూపయామి॥

సాజ్యం త్రివర్తిసంయుక్తం వహ్నినా యోజితం ప్రియమ్.

గృహణ మజ్జళం దీపం త్రైలోక్యతిమిరాపహ ॥

భక్త్యా దీపం ప్రయచ్ఛామి దేవాయ పరమాత్మనే।

త్రాహి మాం నరకాద్ధోరా ద్ధివ్యజ్యోతిర్నమోఽస్తు తే॥

శ్రీమహా....నమః. దీపం దర్శయామి. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ తత్సవితుర్వరేణ్యం
భర్గో దేవస్య ధీమహిః ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ సత్యం త్వరేన్ (ఋతం త్వ
సత్యేన్) పఠిష్యామి. శ్రీమహా....నమః. అమృతపహారనైవేద్యం సమర్పయామి
(అమృతమస్తు) అమృతపస్తరణమసి. ఓం ప్రాణాయ స్వాహా, ఓం అపానాయ
స్వాహా, ఓం వ్యానాయ స్వాహా, ఓం ఉద్ధానాయ స్వాహా, ఓం సమానాయ స్వాహా,
మధ్యే మధ్యే పానీయం సమర్పయామి. అమృతాపిధానమసి. ఉత్తరాపోశనం
సమర్పయామి. హస్తా ప్రక్షాళయామి. పాదౌ ప్రక్షాళయామి. శుద్ధాచమనీయం
సమర్పయామి॥

పూగీఫలై స్పకర్పూరై ర్నాగవల్లీదళై య్యతమ్.

ముక్తాచార్యసమాయుక్తం తామూలం ప్రతిగృహ్యతామ్॥

శ్రీమహా....నమః. తామ్బూలం సమర్పయామి॥

సమాజం చ విరాజం చాభిశ్రీర్యా చ నో గృహే॥

లక్ష్మీ రాష్ట్రస్య యా ముఖే తయా మ్నాసగం సృజామసి॥

శ్రీమహా....నమః మజ్జిమనీరాజనం దర్శయామి, నీరాజనానంతర మాచమనీయం సమర్పయామి॥

తత్పురుషాయ విద్మహే వక్రతుణ్ణాయ ధీమహి॥

తన్మో దన్తిః ప్రచోదయాత్॥

సుముఖశైకదస్తశ్చ కపిలో గజకర్ణకః।
 లంబోదరశ్చ వికటో విఘ్నరాజో గణాధిపః।
 ధూమకేతుర్గణాధ్యక్షః ఫాలచన్ద్రో గజాననః।
 వక్రతుణ్ణశ్చూర్మకర్ణో హేరమ్మ స్కృన్దపూర్వజః।
 షోడశైతాని నామాని యః పఠేచ్ఛణ్ణుయాదపి।
 విద్యారమ్భే వివాహే చ ప్రవేశే నిర్గమే తథా।
 సన్త్రామే సర్వకార్యేషు విఘ్నస్తస్య న జాయతే॥

శ్రీమహా....నమః దివ్యసువర్ణమన్తపుష్పం సమర్పయామి.
 యాని కాని చ పాపాని జన్మాన్తరకృతాని చ।
 తాని తాని ప్రణశ్యంతి ప్రదక్షిణపదే పదే॥
 పాపోఽహం పాపకర్మాహం పాపాత్మా పాపసంభవః।
 త్రాహి మాం కృపయా దేవ శరణాగతవత్సల।
 అన్యథా శరణం నాస్తి త్యమేవ శరణం మమ।
 తస్మాత్కారుణ్యభావేన రక్ష రక్ష గణాధిప॥

శ్రీమహా...నమః ప్రదక్షిణనమస్కారాన్ సమర్పయామి.
 యస్య స్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపఃపూజాక్రియాదిషు।
 న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యో వందే తమచ్యుతమ్।
 మన్తహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం గణాధిప।
 యత్పూజితం మయా దేవ పరిపూర్ణం తదస్తు తే॥

అనయా ధ్యానావాహనాదిషోడశోపచారపూజయా భగవాన్ సర్వాత్మకః
 శ్రీమహాగణాధిపతిః సుప్రీత స్సుప్రసన్నో వరదో భవతు। ఉత్తరే శుభకర్మ
 ణ్యవిఘ్నమస్త్వీతి భవంతో బ్రువన్తు-ఉత్తరే శుభకర్మణ్యవిఘ్నమస్తు॥ శతమానం
 భవతి శతాయుః పురుషశ్చతేన్ద్రియ ఆయుఃప్యేవేన్ద్రియే ప్రతితిష్ఠతి॥ శ్రీమహాగణాధిపతి
 ప్రసాదం శిరసా గృహ్లామి॥

యజ్ఞేన యజ్ఞమయజన్త దేవాస్తాని ధర్మాణి ప్రథమాన్యాసన్।
 తేహ నాకం మహిమానస్సచన్తే యత్ర పూర్వే సాధ్యాస్సన్తి దేవాః॥

శ్రీ మహాగణాధిపతిం యథాస్థానం ప్రవేశయామి॥

-: పుణ్యాహవాచనమ్ :-

అచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, శ్రీమాన్....కర్మ
కరిష్యమాణః తదగ్గత్వేన తదాదౌ శుద్ధ్యర్థం వృద్ధ్యర్థం శాస్త్ర్యర్థ మభ్యుదయార్థం
చ మహాజనై స్సహ స్వస్తిపుణ్యాహవాచనం కరిష్యే - ధాన్యరాశౌ ప్రాగ్దక్షిణో
త్తరదిక్షు స్వలంకృతం జలసహితం కలశత్రయం ప్రతిష్ఠాప్య, ప్రాక్కలశే- ఇమం
మే వరుణ శ్రుధీహవమృద్యాచ మృడయ! త్యామవస్యూరాచకే! ఓం భూర్భువస్సువః.
వరుణమావాహయామి - ఇత్యావాహ్య, దక్షిణకలశే-వాస్తోషుతే ప్రతిజానీ
హ్యస్మాన్స్వావేశో అనమీవో భవానః! యత్త్యేమహే ప్రతి తన్నే జుషస్య శం న ఏధి
ద్విపదే శం చతుష్పదే! ఓంభూర్భువస్సువః! వాస్తోషుతిమావాహయామి-ఇత్యావాహ్య,
ఉత్తరకలశే -

బ్రహ్మజజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్విసీమతస్సురుచోవేన అవః!

స బుద్ధియా ఉపమా అన్యవిష్ణుస్తతశ్చ యోని మసతశ్చ వివః॥

ఓంభూర్భువస్సువః బ్రహ్మణమావాహయామి-ఇత్యావాహ్య, సర్వోపచారై
స్సంపూజ్య- ఓం పుణ్యాహం ధర్మమాయురస్తు, శివా అపస్సస్తు, సౌమనస్యమస్తు,
అక్షతం చారిష్ఠం చాస్తు, (ఏవం త్రి:) అర్చత ప్రార్చత ప్రియమేధానో అర్చత!
అర్చస్తు పుత్రకా ఉత పురం న ధృష్ట్యర్చత॥ గన్ధద్వారాం....శ్రియమ్॥ గన్ధాః పాస్తు.

బ్రాహ్మణాః - సౌమగ్గల్యమస్తు.

యజమానః - ఆయనే తే....గృహ ఇమే॥ పుష్పాణి పాస్తు.

బ్రాహ్మణాః - సౌశ్రియమస్తు.

యజమానః - అక్షతాః పాస్తు.

బ్రాహ్మణాః - ఆయుష్యమస్తు.

యజమానః - తాంబూలాని పాస్తు.

బ్రాహ్మణాః - ఐశ్వర్యమస్తు.

యజమానః - దక్షిణాః పాస్తు.

బ్రాహ్మణాః - బహుదేయం చాస్తు, శ్వశ్రేయసమస్తు.

యజమానః - ప్రజాపతిః ప్రీయతామితి భవన్తో బ్రువన్తు.

బ్రాహ్మణాః - ప్రజాపతిః ప్రీయతామ్. శాన్తిరస్తు.

యజమానః - యం కృత్వా సర్వ వేదయజ్ఞక్రియాకరణకర్మారంభాశ్చ
భాశ్శభనాః ప్రవర్తంతే తమహమోజ్కారమాదిం కృత్వా భవద్భిరనుజ్ఞాతః పుణ్యం
పుణ్యాహం వాచయిష్యే.

బ్రాహ్మణాః - వాచ్యతామ్.

భద్రం కర్ణభిశ్చబ్రువాయామ దేవాః భద్రం సశ్యేమాక్షభిర్యజత్రాః స్థిరైరజైస్తుష్టు
వాగ్ంసస్తనూభిః వ్యశేమ దేవహితం యదాయుః॥ ద్రవిణోదా ద్రవిణసస్తురస్య
ద్రవిణోదా సునరస్యప్రయంసత్ ద్రవిణోదా వీరవత్ప్రిమిషన్ ద్రవిణోదా రాసతే దీర్ఘ
మాయుః॥ సప్తతాపశ్చాతాత్పవితా పురస్తా త్పవితత్తరాతాత్పవితాధరాతాత్.
సప్తతానస్సువతు సర్వతాతం సప్తతా నో రాసతాం దీర్ఘ మాయుః॥ నవో నవో భవతి
జాయమానోఽహ్నం కేతురుషసామేత్యగ్నే భాగం దేవేభ్యో విదధాత్వాయస్రప్రప్త
మాస్తిరతి దీర్ఘమాయుః॥ ఆప ఉన్దన్తు జీవసే దీర్ఘాయుత్యాయ సర్వసే యస్య
హృదాక్రిణా మన్యమానోఽమర్త్యం మర్త్యే జోహవీమి జాతవేదో యశో అస్మాసు ధేహి
ప్రజాభిరగ్నే అమృతత్వమశ్యామ్॥ యస్మైత్యగ్ం స్తుకృతే జాతవేద
ఉల్లోకమగ్నేక్షణవస్త్వానమ్ అశ్వేనగ్ం సప్తప్రిణం వీరవన్తం గోమన్తగ్ం రయిం
సశతే స్వస్తి॥ సన్త్యా సిజ్ఞామి యజుషా ప్రజామాయుర్ధనం చ॥

(దక్షిణకలశమాదాయ ప్రాక్కలశే కించిత్కించిదుదకం నినయతి)
దీర్ఘమాయురస్తు.

యజమానః - మన స్సమాధీయతామ్.

బ్రాహ్మణాః - సమాహితమనసః స్మః.

యజమానః - ప్రసీదన్తు భవన్తః.

బ్రాహ్మణాః - వ్రసన్తాః స్మః.

శాన్తిరస్తు. పుష్టిరస్తు. తుష్టిరస్తు. వృద్ధిరస్తు. అవిఘ్నమస్తు. ఆయుష్యమస్తు.
ఆరోగ్యమస్తు. స్వస్త్వస్తు. శివం కర్మాస్తు. కర్మసమృద్ధిరస్తు. పుత్రసమృద్ధిరస్తు.

వేదసమృద్ధిరస్తు. శాస్త్రసమృద్ధిరస్తు. ధనధాన్యసమృద్ధిరస్తు. (ఐశాన్యాం బహిర్దేశే-) అరిష్టనిరసనమస్తు. యత్పాపం తత్ప్రతిహతమస్తు, (ప్రథమకలశే-) యజ్ఞేయస్తదస్తు. శుక్రాశ్శారకబుధబృహస్పతిశనైశ్చరరాహుకేతుసోమ సహితాదిత్య పురోగా స్సర్వే గ్రహాః ప్రీయంతామ్. తిథికరణముహూర్తజన్మనక్షత్రదిగ్దేవతాః ప్రీయంతామ్. (నైర్ఋత్యాం దిశి-) శామ్యంతు ఘోరాణి. శామ్యంతు పాపాని. శామ్యంతు ఈతయః (ప్రథమకలశే-) శుభాని వర్ధంతామ్. శివా ఋతవస్సంతు. శివా ఓషధయస్సంతు. శివా వనస్పతయస్సంతు. అహోరాత్రే శివే స్యాతామ్. ఉత్తర శుభకర్మణ్యవిఘ్నమస్తు. ఉత్తరోత్తర మహారహరభివృద్ధిరస్తు. ఉత్తరోత్తరాశ్శుభాః క్రియాస్సంపద్యంతామ్. అగ్నిపురోగా విశ్వే దేవాః ప్రీయంతామ్. మాహేశ్వరీపురోగా మాతరః ప్రీయంతామ్. ఇంద్రపురోగా మరుద్గణాః ప్రీయంతామ్. వసిష్ఠపురోగా ఋషిగణాః ప్రీయంతామ్. శ్రీవిష్ణుపురోగాస్సర్వే దేవాః ప్రీయంతామ్. ఋషయశ్చన్దాంస్యాచార్యా వేదా యజ్ఞా దక్షిణాశ్చ ప్రీయంతామ్. బ్రహ్మ చ బ్రాహ్మణాశ్చ ప్రీయంతామ్. బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాశ్చ ప్రీయంతామ్. శ్రద్ధామేధే ప్రీయేతామ్, ప్రీయతాం భగవాన్నారాయణః. ప్రీయతాం భగవాన్ స్వామీ మహాసేనః. ప్రీయతాం భగవాన్ పితామహః. సత్యా ఏతా ఆశిషస్సంతు.

యజమానః - పుణ్యాహకాలా వాచ్యంతామ్.

ఉదాతేన శకునే సామ గాయసి బ్రహ్మపుత్ర ఇవ సవనేషు శంససి. వృషేవ వాచి శిశుమతిర్వపిత్వా సర్వతో నశ్యకునే భద్రమావద, విశ్వతో నశ్యకునే పుణ్యమావద॥ యాజ్ఞయా యజతి ప్రతిరై యాజ్ఞా పుణ్యైవ లక్ష్మీః పుణ్యామేవ తల్లక్ష్మీం సంభవయతి పుణ్యాం లక్ష్మీం సంస్మరుతే॥ యత్పుణ్యం నక్షత్రమ్. తద్బ్రహ్మరీతేపవ్యుషమ్. యదా వై సూర్య ఉదేతి. అథ నక్షత్రం నైతి. యావతి తత్ర సూర్యో గచ్ఛేత్. యత్ర జఘన్యం పశ్యేత్. తావతి కురీత యత్కారీ స్యాత్. పుణ్యాహ ఏవ కురుతే॥ తాని వా ఏతాని యమ నక్షత్రాణి. యాన్యేవ దేవనక్షత్రాణి. తేషు కురీత యత్కారీ స్యాత్. పుణ్యాహ ఏవ కురుతే॥

యజమానః - ఓం పుణ్యాహం భవంతో బ్రువంతు.

బ్రాహ్మణాః - ఓం పుణ్యాహమ్. (ఏవం త్రిః)

స్వస్తయే వాయుమువబ్రవామహై సోమం స్వస్తి భువనస్య యస్సతిః।
 బృహస్పతిం సర్యగణం స్వస్తయే స్వస్తయ ఆదిత్యాసో భవన్తు నః॥ ఆదిత్య
 ఉదయనీయః పథ్యయైవేతస్సుస్యా ప్రయన్తి పథ్యామ్. స్వస్తిమభ్యుద్యన్తి స్వస్త్వే
 వేతః ప్రయన్తి స్వస్త్వద్యన్తి స్వస్త్వద్యన్తి॥ స్వస్తి న ఇన్ద్రో వృద్ధశ్రవాః। స్వస్తి నః పూషా
 విశ్వవేదాః స్వస్తి నస్తార్కిక్యో అరిష్టనేమిః। స్వస్తి నో బృహస్పతిర్దధాతుః॥ అష్టా దేవా
 వసవస్తౌమ్యాసః। చతస్రో దేవీరజరాత్రువిష్టాః। తే యజ్ఞం పాన్తు రజసః పరస్తాత్.
 సంవత్సరీణమమృతగ్న్ స్వస్తి॥

యజమానః - మహ్యం సహకుటుంబాయ శుద్ధి-వృద్ధి-అభ్యుదయకర్మణే
 మహాజనాన్ నమస్కుర్వాణాయ ఆశీర్వచనమపేక్షమాణాయ ఆయుష్మతే స్వస్తి
 భవన్తో బ్రువన్తు.

బ్రాహ్మణాః - ఆయుష్మతే స్వస్తి. (ఏవం త్రిః)

యజమానః - ఓగ్ం స్వస్తి భవన్తో బ్రువన్తు.

బ్రాహ్మణాః - ఓగ్ స్వస్తి. (ఏవం త్రిః).

ఋధ్యామ సోమం సన్తయామ వాజమాన్ మన్తం సరథే హోప యాతమ్।
 యశో న పక్యం మధు గోష్వన్తరా భూతాంశో అశ్వినోః కామమప్రాః॥ సర్వామృద్ధి
 మృఘ్నుయామితి తం వై తేజసైవ పురస్తాత్పుర్యభవచ్ఛ్నోభిర్మధ్యతోఽక్షరై
 రుపరిష్టాదాయత్ర్యా సర్యతో ద్యాదశాహం పరిభూయ సర్వామృద్ధిమార్హ్నే త్సర్వామృద్ధి
 మృద్ధ్నోతి య ఏవం వేద॥ ఋధ్యాస్మ హవ్యై ర్నమసోపసద్యః। మిత్రం దేవం
 మిత్రధేయం నో అస్తు। అనూరాధాన్ హవిషా వర్ధయన్తః। శతం జీవేమ శరదస్సవీరాః।
 త్రిణీ త్రిణీ వై దేవానామృద్ధాని। త్రిణీ ఘనాగ్ంసి। త్రిణీ సవనాని। త్రయ ఇమే లోకాః।
 ఋధ్యామేవ తద్వీర్య ఏమ లోకేష్టు ప్రతితిష్ఠతి॥

యజమానః - ఓమృద్ధిం భవన్తో బ్రువన్తు.

బ్రాహ్మణాః - ఓమృద్ధ్యతామృద్ధి సృమృద్ధిః.

(వామదక్షిణహస్తాభ్యాం దక్షిణోత్తరకలశౌ యుగపద్మహీత్వా,
 ముఖసమముద్భృత్య, తాభ్యాం సన్తతం ధారాద్వయం ప్రాక్కులశే నిషిచ్చతి)

స్వస్తిపుణ్యాహసమృద్ధిరస్తు-వర్షశతసంపూర్ణమస్తు గోత్రాభివృద్ధిరస్తు-శాన్తిః
పుష్టిస్తుష్టిశ్చాస్తు. - శుభగం శుభమస్తు-పునరపి గోబ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభం భవతు.
సర్వ(ఇష్ట) సంపదస్తు.

శుచీ వో హవ్యా మరుతశ్శుచీనాం శుచిం హినోమ్యధ్వరం శుచిభ్యః॥ ఋతేన
సత్యమృతసాప ఆయుశ్శుచిజన్మానశ్శుచయః పావకాః॥ అగ్ని శ్శుచివ్రత తమ
శ్శుచిర్వి ప్రశుచిః క్షవిః శుచీ రోచత ఆహతః॥ ఉదగ్నే శుచయస్తవ శుక్రా భ్రాజన్త
ఈరతే॥ తవ జ్యోతిగ్ వ్యర్చయః॥ ఏతో న్యిస్తం స్తవామ శుద్ధం శుద్ధేన సామ్నా॥
శుద్ధైరుక్తైర్యో వృధ్యాంసం శుద్ధ ఆశీర్యాన్మమతు॥ ఇష్ట శుద్ధేన ఆగహి
శుద్ధశ్శుద్ధాభిరూతిభిః॥ శుద్ధే రయిం నిధారయ శుద్ధే మమద్ధి సోమ్యః॥ ఇష్ట శుద్ధే హి
నో రయిం శుద్ధే రత్నాని దాశుషే॥ శుద్ధే వృతాణి జిహ్నుసే శుద్ధే వాజం సిషాససి॥
బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ం హితమ్॥ యేన దేవాః ప్రవిత్రేణ ఆత్మానం పునతే సదా॥ తేన
సహస్రధారేణ పావమాన్యః పునన్తు మా॥ ప్రాజ్ఞాపత్యం ప్రవిత్రమ్॥ శతేద్యమగ్ం
హిరణ్మయమ్॥ తేన బ్రహ్మవిదో వయమ్॥ పూతం బ్రహ్మ పునీమహే॥ ఇష్ట స్సునీతి
సహ మా పునాతు॥ సోమస్సృస్యా వరుణ స్సమీచ్యా॥ యమో రాజా ప్రమృణాభిః
పునాతు మా॥ జాతవేదా మోర్షయన్త్యా పునాతు॥ ప్రాచ్యం దిశి దేవా ఋత్విజో
మార్షయన్తామ్॥ దక్షిణాయాం దిశి మాసాః పితరో మార్షయన్తామ్॥ ప్రతీచ్యం దిశి
గృహాః పశవో మార్షయన్తామ్॥ ఉదీచ్యాం దిశ్యాప్ర ఓషధయో వనస్పతయో మార్షయన్తామ్॥
ఉర్ధ్వాయాం దిశి యజ్ఞస్సంపత్తరో యజ్ఞపతి ర్మార్షయన్తామ్॥

ఏతేభ్యో బ్రాహ్మణేభ్యో నానాగోత్రేభ్యో నానానామభ్యః శ్రీలక్ష్మీనారాయణో
మామహేశ్వరాదిత్యాది నవగ్రహస్వరూపేభ్యః స్వస్తిపుణ్యాహవాచనమన్రజప
దక్షిణాం మానసోత్సాహపరిమితహిరణ్యం సంప్రదదే న మమ.

వాస్తోషుతే ప్రతిజానీహ్యస్మాన్స్వావేశో అనమీవో భవా నః॥ యత్త్రే మహా ప్రతి
తన్నో జుషస్య శంస ఏధి ద్విపదే శం చతుషుదే॥ వాస్తోషుతే శగ్మయా సగ్ం సదా తే
సక్తీమహి ర్షయా గాతుమత్యా॥ అవః క్షేమ ఉతయోగే వరం నో యూయం పాత
స్వస్తిభిస్సదా నః॥ వాస్తోషుతే ప్రతరణో న ఏధి గోభిరశ్వేభిరిన్ద్రో అజరాసస్తే సభ్యే

స్వామ పితేవ పుత్రాన్పుత్రీ నో జుషస్య॥ అమివహ వాస్తోమతే విశ్వ రూపాణ్య విశన్
సఖాస్తుశేవ ఏధినః॥ శివగం శివమ్॥ స్వస్త్వయన్తం తార్క్యమరిష్టనేమిం మహద్భూతం
వాయుసం దేవతానామ్, అనురఘ్నుమిద్రసఖం సమత్పుబ్బహద్యశో నావమివారుహేమ॥
అం హోముచ మాక్షిరసం గయం చ స్వస్త్వాత్రేయం మనసా చ తార్క్యమ్॥
ప్రయతపాణి శరణం ప్రవద్యే స్వస్తి సంబ్రాధేష్వభయం నో అస్తు॥ శుభగం శుభమ్॥

శ్లో॥ ప్రాక్కుమ్భ అదో వరుణం చ యామ్యకుమ్భే తథా వాస్తుపుమాంసముత్తరే॥
బ్రహ్మణమావాహ్య తథార్చయిత్వా తతస్తు పుణ్యాహముపాచరేద్బుధః॥

నాస్తిముఖమ్

అచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, శ్రీమాన్.... కర్మ
కరిష్యమాణః అభ్యుదయికం నాస్తిశోభనదేవతాహ్వనం కరిష్యే -

అత్ర దేవతాః - సత్యవసుసంజ్ఞికా విశ్వేదేవాః, నాస్తిముఖ్యః ప్రపితామహీ-
పితామహీ-మాతరః, నాస్తిముఖాః ప్రపితామహ-పితామహ-పితరః, నాస్తిముఖాః
మాతామహ - మాతుః పితామహ - మాతుః ప్రపితామహాః సదారాః. ఏతానుద్దిశ్య
ద్వౌ ద్వౌ బ్రాహ్మణౌ యథాశక్తి హిరణ్యరూపేణ తోషయిష్యే-

సత్యవసుసంజ్ఞికా విశ్వేదేవాః ప్రీయంతాం ప్రీయంతామ్.

నాస్తిముఖ్యః ప్రపితామహ్యః ప్రీయంతాం ప్రీయంతామ్.

నాస్తిముఖ్యః పితామహ్యః ప్రీయంతాం ప్రీయంతామ్.

నాస్తిముఖ్యః మాతరః ప్రీయంతాం ప్రీయంతామ్.

నాస్తిముఖాః ప్రపితామహాః ప్రీయంతాం ప్రీయంతామ్.

నాస్తిముఖాః పితామహాః ప్రీయంతాం ప్రీయంతామ్.

నాస్తిముఖాః పితరః ప్రీయంతాం ప్రీయంతామ్,

నాస్తిముఖాః మాతామహాస్సదారాః ప్రీయంతాం ప్రీయంతామ్.

నాస్తిముఖాః మాతుః పితామహాస్సదారాః ప్రీయంతాం ప్రీయంతామ్.

నాస్తిముఖాః మాతుః ప్రపితామహాస్సదారాః ప్రీయంతాం ప్రీయంతామ్.

సత్యవసుసంజ్ఞకేభ్యో విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః, నాస్తిముఖేభ్యః ప్రపితామహేభ్యః
పితామహేభ్యో మాతృభ్యః, నాస్తిముఖేభ్యః ప్రపితామహేభ్యః పితామహేభ్యః
పితృభ్యః, నాస్తిముఖేభ్యః మాతామహ - మాతుః పితామహ - మాతుః
ప్రపితామహేభ్య స్సదారేభ్యః భోజనాచ్చాదన ప్రత్యామ్నాయం యథాశక్తి హిరణ్యం
సంప్రదదే న మమ.

అత్ర దేవతానుమోదనార్థ మిడావాచనం కరిష్యే- ఇడా దేవహూర్మ
సుర్యక్షినిర్భూహస్సతి రుక్మామదాని శగ్ంసిష ద్విశ్వే దేవా స్సుక్తవాచః పృథివి
మాతర్మామాహిగ్ంస్తీ ర్మధు మనిష్యే మధు జనిష్యే మధు వక్త్యామి మధు వదిష్యామి
మధుమతీం దేవేభ్యో వాచముద్యానగ్ం శుత్రాపేణ్యం మనుష్యేభ్య స్తం మా దేవా
అవన్తు శేభాయై పితరో ను మదన్తు॥ ఏతాశ్శోభనదేవతాః నాస్తిముఖదేవతాః
త్రయస్త్రింశత్కృతి దేవతాశ్చ మమ గృహే అస్యాం వేదికాయాం ఆశోభనసమాప్తేః
సుఖేన వసన్తు, మాం రక్షన్తు, కుమారం (పత్నిం) రక్షన్తు. ఇడ ఏహి.

ఇడామగ్నై పురుదగ్ం నగ్ం స్తనిం గోశ్శశ్తమగ్ం హవమానాయ సాధి
స్యాన్నస్మానుస్తనయో విజావాగ్నై సాతే సుమతిర్భూత్వ సే॥ ఏతాశ్శోభనదేవతాః....
రక్షన్తు. అదిత ఏహి.

ఈడామహై దేవాగ్ం ఈడేన్యాన్నమస్యామ నమస్యాన్, యజామ యజ్జియా
నిత్యాహ మస్తుష్యా వా ఈడేన్యాః పితరో నమస్యా దేవా యజ్జియా దేవతా ఏవ తద్యథా
భాగం యజతి॥ ఏతాశ్శోభనదేవతాః రక్షన్తు. సరస్వత్యేహి.

ఇత్యేతా శ్శోభనదేవతాః మజ్గళధ్వనిపూర్వకమావాహయేత్.

శ్లో॥ అసన్మద్యుద్ధశబ్దానా మరూపాణా మగోత్రాణామ్.

అనామ్నా మతిలాద్యైశ్చ నాస్తిత్రాధం తు సవ్యవత్॥

తత్పుంసువనసీమన్తే స్త్రియా ఏవ తు కౌతుకమ్॥

*అజ్ఞురారోపణమ్

ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, శ్రీమాన్.... కర్మ
కరిష్యమాణః అజ్ఞురారోపణం కరిష్యే-

శుచౌ సమే దేశే గోమయేనానులిప్య, చతురస్రం స్థండిల ముపకల్ప్య,
గన్ధపుష్పాక్షతై రలంకృత్య, పురతః పంచపాలికాః సౌవర్ణా రాజతాస్తామ్రా
మృన్మయీర్వా యథాసంభవం గృహ్లాతి.

శ్లో॥ మధ్యే చతుర్ముఖం విన్ద్యా త్పూర్వే వజ్రిణమేవ చ।
దక్షిణే చ యమం విన్ద్యా త్పశ్చిమే వరుణం తథా।
ఉత్తరే శశినం విన్ద్యా త్పాలికాస్తాపనం క్రమాత్॥
వల్మీకమృత్రికాం హృత్వా గోమయం చ తథైవ చ।
ఏతాని ప్రక్షిపేత్తాసు పాలికాసు యథాక్రమమ్ ॥
దూర్వా మశ్యత్థపత్రం చ శిరిషం బిల్వపత్రకమ్।
తాసాం మూలేషు బద్ధీయాచ్ఛేతసూత్రేణ వేష్టయేత్॥

భూమిర్భూమే త్యనువాకేన భూమి మభిమన్త్ర్య - భూమిర్భూమ్నా
ద్యౌర్వర్తిణాన్తరిక్షం మహిత్యా ఉపస్థే తే దేవ్యదితేఽగ్నిమన్నాద మన్నా ద్యా యా
దధే, ఆయం గౌః పశ్చిర క్రమీ దసనన్మాతరం పునః, పితరం చ ప్రయన్తువః।
త్రిగంశద్ధామ విరాజతి వాక్తతజ్ఞాయ శిశియే, ప్రత్యస్య వహ ద్యుభిః, అస్య
ప్రాణాదపానత్యంతశ్చరతి రోచనా, వ్యఖ్యన్మహిష సువః, యత్త్వా క్రుద్ధః పరోవప
మన్యునా యదవర్త్య, సుకల్ప మగ్నై తత్తవ పునస్త్యో ధీపయామసి, యతే మన్యుపరోప్తస్య

* శ్లో. ఓషధీనాం హి సర్వాసాం చన్ద్రః ప్రాక్షో - ధిదైవతమ్।

తస్మాత్పుర్యప్రయత్నేన రాత్రాపజ్ఞురరోపణమ్;

అత్యంతేషు కార్యేషు సద్య హ్యజ్ఞురరోపణమ్ ॥ (బృహస్పతిః)

శ్లో. అధానం గర్భసంస్కారం జాతకర్మ చ నామ చ।

హిత్యాప్యత్ర విధాతవ్యం మజ్జశే - జ్ఞురవాచసమ్. (అశ్వలాయనః)

పృథివీమను దధ్యసే, ఆదిత్యా విశ్వే తద్దేవా వసవశ్చ సమాభరన్, మనో
జ్యోతిర్భువనామాజ్యం విచ్చిన్నం యజ్ఞగ్ం సమిమం దధాతు, బృహస్పతిస్తనుతామిమం
నో విశ్వే దేవా ఇహ మాదయన్తామ్, సప్త తే అగ్నే సమిధస్సప్త జిహ్వస్సప్త
ఋషయస్సప్త ధామ ప్రియాణి, సప్త హోత్రాస్సప్త ధాత్యా యజన్తి సప్త యోనీరాపుణస్యా
ఘృతేన, పునర్దూర్వా నివర్తస్య పునరగ్న ఇషా యుషా, పునర్మః పాహి విశ్వతః ।
సహర్తయ్యా నివర్తస్యాగ్నే విస్యస్య ధారయా, విశ్వప్సియా విశ్వతస్సరి,
లేకస్సలేకస్సులేకస్సేన ఆదిత్యా ఆజ్యం జుషాణా వియన్తు, కేతస్స కేతస్సు కేతస్సేన
ఆదిత్యా ఆజ్యం జుషాణా వియన్తు, వివస్వాగ్ం అదితిర్దేవజాతి స్సేన ఆదిత్యా
ఆజ్యం జుషాణా వియన్తు॥ మా వో రిషత్తన్వితేతి భూమిం ఖనతి - మా వో రిషత్తన్వితా
యస్మై చాహం ఖనామి వః, ద్విపచ్చతుషుద్దస్మాకగ్ం సర్యమస్త్యనా తురమ్॥

అప ఉపస్పృశ్య, భూమిర్ధేనురితి మృదమభిమన్త్య- భూమిర్ధేనుర్ధరణీ
లోకధారణీ॥ తూష్టిం మృదమాహృత్య ఉద్భుతానీతి త్రిభిర్మనై రేకైకస్యాం
పాలికాయాం మృదం పూరయిత్వా -

ఉద్భుతాని వరాహేణ కృష్టేన శతబ్రాహునా,
మృత్రికే హస మే పాపం యన్మయా దుష్కుతం కృతమ్
మృత్రికే బ్రహ్మదత్తాని కాశ్యపేనాభిమన్రితా,
మృత్రికే దేహి మే పుష్టిం త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్,
మృత్రికే ప్రతిష్ఠితే సర్వం తన్నే నిర్లుద్ద మృత్రికే,
తయా హతేన పాపేన గచ్ఛామి పరమాం గతిమ్॥

తతః తిలమాషప్రిహయవాః ప్రియంగ్వణవో గోధూమాశ్చేతి సప్త
గ్రామ్యా ఓషధీః, వేణుశ్యామాకనీవారా జర్తిలాగవీధుకా మర్కటాగార్ముతాశ్చేతి
సప్తారణ్యా ఓషధీశ్చ యథాసంభవ మేకస్మిన్ కాంస్యపాత్రే మిశ్రికృత్య, కీరేణ
ప్రక్షాళ్య, ఓషధిసూక్తేన (యా జాతా ఓషధయ ఇత్యనువాకేన) అభిమన్త్య -

యా జాతా ఓషధయో దేవేభ్యస్త్రియుగం పురా, మన్తామి బ్రథూణామహగ్ం
శతం ధామాని సప్త చ, శతం వో అమృత ధామాని సహస్ర ముత వో రుహః, అథా

శతక్రత్యో యూయ మ్మిమం మే అగదం కృతః పుష్పావతీః ప్రసూవతీః ఫలినీరఫలా
ఉతః అశ్యా ఇవ సజిత్యరీ ర్వీరుధః పారయిష్టవః ఓషధీరితి మాతరస్తద్యో దేవీ
రుపబ్రువే రపాగ్ం విఘ్నతీరిత రపశ్చాతయమానాః అశ్య తేవో నిషదనం పర్ణే వో
వసతిః కృతా గోభాజ ఇత్కిలాసథ యత్సనవధ పూరుషమ్ యద్రహం వాజయన్మిమా
ఓషధీర్ హస్త ఆదధే ఆత్మా యక్ష్మస్య నశ్యతి పురా జీవగృభో యథా యదోషధయ
స్సంగచ్ఛన్తే రాజాన సమితావివ విప్రస్స ఉచ్యతే భిషగ్క్రోహమివ చాతనః నిష్పుతి
ర్నా మవో మాతాథా యూయగ్న్స్థ సంకృతీః సరాః పతత్రణీః స్థనయ దామయతి
నిష్పుతః అన్యా వో అన్యామవత్సన్యాన్యా ఉపావతః తాస్సర్వా ఓషధయ స్సంవిదానా
ఇదం మే ప్రావతా వచః ఉచ్యుష్మా ఓషధీనాం గావో గోష్ఠాదివేరతే ధనగ్ం
సనిష్యన్తినామాత్మానం తవ పూరుష అతివిశ్వః పరిష్కా స్సేన ఇవ వ్రజమక్రముః
ఓషధయః ప్రాచుచ్యపు ర్యత్కిజ్చ తనవాగ్ం రపః యాస్త ఆతస్థ రాత్మానం యా
అవివిశుః పరుః పరుః తాస్తే యక్ష్మం విబాధనాముగ్రో మధ్యమశీరివ సాకం యక్ష్మ
ప్రపత శ్యేనేన కికిద్దీవిసా సాకం వాతస్య ధ్రాజ్యా సాకం నశ్య నిహాకయా
అశ్యావతీగ్ం సోమవతీ మూర్షయన్తి ముదోజసమ్ ఆవిత్రి సర్వా ఓషధీర్సా
అరిష్టతాతయో యాః ఫలినీర్యా అఫలా అపుష్పా యాశ్చ పుష్పిణీః బృహస్పతి
ప్రసూతా స్తా నో ముజ్శాన్త్యగ్ం హసః యా ఓషధయ స్సోమరాజ్ఞీః ప్రవిష్టాః
పృథివీమను తాస్రాం త్వ మస్యత్తమా ప్రణో జీవాతవే సువ అవపతన్తి రవదన్తివ
ఓషధయః పరి యం జీవమశ్శవామహై న సరిష్యాతి పూరుషః యాశ్చేదముప
శృణ్యన్తి యాశ్చ దూరం పరాగతాః ఇహ స్తంగత్వ తాస్సర్వా అస్మై సందత్త భేషజమ్
మా వో రిషత్సన్తా యస్మై చాహం భనామి వః ద్విప చ్చతుష్పదస్యాకగ్ం
సర్యమస్త్యనాతురమ్ ఓషధయ స్సంవద న్తే సోమేన సహ రాజ్ఞా యస్మై కరోతీ
బ్రాహ్మణ స్తగ్ం రాజ న్నారయామసి॥

యథాక్రమం నివపతి బ్రహ్మజజ్ఞానం ప్రజాపతే నత్వదేతా నీతి
మధ్యమపాలికాయామ్-

బ్రహ్మజజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తా ద్వీసీమత స్సురుచో వేన ఆవః॥

సబుద్ధియా ఉపమా అస్య విష్ణో స్సతశ్చ యోని మసతశ్చ వివః॥ ప్రజాపతే న త్య
దేతా న్యన్యో విశ్వ జాతాని పరితా బభూవః, యత్కామాస్తే జుహుమ సన్నో అస్తు
వయగ్గీ స్యామ పతయో రయ్యాణామ్ యత ఇన్ద్ర భయామహే స్యస్తిదా విశస్సతిరితి
ప్రాచ్యామ్ యత ఇన్ద్ర భయామహే తతోన్ అభయం కృధి మఘవ ఇన్ద్రగి తవ తన్న
ఊతయే విద్యిషో విమృధో జహిః స్యస్తిదా విశస్సతి ర్భుత్రహ విమృధో వశీః వృషేష్టః
పుర ఏతు నస్యస్తిదా అభయంకరః॥

యమాయ సోమమిమం యమేతి దక్షిణస్యామ్ - యమాయ సోమగ్ం
సునుత యమాయ జుహుతా హవిః, యమగ్ంహ యజ్ఞే గచ్ఛత్యగ్నిదూతే అరం
కృతః॥ ఇమం యమ ప్రస్తర మాహి సీదాక్షిరోభిః పితృభిస్సంవిదానః, ఆ త్వా మవ్రాః
కవిశస్తా వహన్తేనా రాజన్ హవిషా మాదయస్య॥

ఇమం మే వరుణ తత్త్వాయామీతి ప్రతిచ్యామ్ - ఇమం మే వరుణ
శ్రుధీహవ ముద్యా చ మృడయ, త్వామవస్యరాచకే॥ తత్త్వాయామి బ్రహ్మణా వస్తమాన
స్తదాశాస్తే యజమానో హవిర్భిః, అహిడమానో వరుణేహ బోధ్యురు శగ్ం సమాన
ఆయుః ప్రమోషిః॥

సోమో ధేనుమాప్యాయస్వే త్యుత్తరస్యామ్ - సోమో ధేనుగ్ం సోమో
అర్వస్త మూశుగ్ం సోమో వీరం కర్మణ్యం దదాతు, సాదన్యం విదద్యగ్ం సభేయం
పితు శ్రవణం యో దదాశద స్మై॥ ఆప్యాయస్వ సమేతు తే విశ్వత స్సోమ వృష్టియమ్,
భవావాజస్య సంగథే॥

యథాక్రమం శుద్ధాభిస్సికతాభిః ప్రచ్ఛాదయేత్. పఞ్చగవ్యేన సేచయేత్.
పాలికాసు వ్యాహృతీభి ర్దేవతా ఆవాహయతి, బ్రహ్మణం ప్రజాపతిం చతుర్ముఖం
హిరణ్యగర్భమితి మధ్యమపాలికాయామ్ -

ఓం భూః బ్రహ్మణ మావాహయామి,

ఓం భువః ప్రజాపతి మావాహయామి,

ఓగ్ం సువః చతుర్ముఖ మావాహయామి,

ఓం భూర్భువస్సువః హిరణ్యగర్భ మావాహయామి॥

ఏతాభిరేవ ఇన్ద్రం వజ్రీణం శచీపతిం శతక్రతు మితి ప్రాచ్యమ్-

ఓం భూః ఇన్ద్ర మావాహయామి,

ఓం భువః వజ్రీణ మావాహయామి,

ఓగ్ం సువః శచీపతి మావాహయామి,

ఓం భూర్భువస్సువః శతక్రతుమావాహయామి॥

ఏతాభిరేవ యమం వైవస్వతం పితృపతిం ధర్మరాజమితి దక్షిణస్యామ్-

ఓం భూః యమ మావాహయామి,

ఓం భువః వైవస్వత మావాహయామి,

ఓగ్ం సువః పితృపతి మావాహయామి,

ఓం భూర్భువస్సువః ధర్మరాజ మావాహయామి.

ఏతాభిరేవ వరుణం ప్రచేతనం సురూపిణ మపాంపతిమితి ప్రతీచ్యామ్-

ఓం భూః వరుణ మావాహయామి,

ఓం భువః ప్రచేతన మావాహయామి,

ఓగ్ం సువః సురూపిణ మావాహయామి,

ఓం భూర్భువస్సువః అపాంపతి మావాహయామి॥

ఏతాభిరేవ శశినం నిశాకరం చన్ద్రం సోమ మిత్యుదీచ్యామ్-

ఓం భూః శశిన మావాహయామి,

ఓం భువః నిశాకర మావాహయామి,

ఓగ్ం సువః చన్ద్ర మావాహయామి,

ఓం భూర్భువస్సువః సోమ మావాహయామి॥

అధైతాన్ ఆపోహిష్ఠామయోభువ ఇతి తిస్సభిః, హిరణ్యవర్ణా శ్శుచయః పావకా ఇతి చతస్సభిః, పవమాన స్సువర్ణన ఇత్యనువాకేన చ మార్జయిత్వా-

అపో హిష్ఠా మయో భువః ఆపో జనయథా చనః॥ హిరణ్యవర్ణా శ్శుచయః పావకా యాసు జాతః కశ్యపో యాస్విన్ద్రః॥ అగ్నిం యా గర్భం దధిరే విరూపా స్రాన అప శ్శగ్ధస్త్వానా భవన్తు॥ యాసాగ్ం రాజా వరుణో యాత్రి మధ్యే సత్యాన్తతే అపవశ్య ఇనానామ్॥ మధుశ్చుత శ్శుచయో యాః పావకా స్రాన అప

శృంగ్నోనా భవన్తు. యాసాం దేవా ద్వి కృణ్యన్తి భక్తం యా అన్తరిక్షే బహుధా భవన్తి.
యాః పృథివీం పయస్మాన్తన్తి శుక్రాస్తాన్త ఆప శృంగ్నోనా భవన్తు. శివేన మా చక్షుషా
పశ్యతాప శ్చివయా తనువోవస్సుశత త్వచం మే. సర్వాగ్ం అగ్నిగ్ం రపుషదో
హవేవో మయి వర్చో బలమోజో నిధతః॥

పవమాన స్సువర్తనః. పవిత్రేణ విచర్షణిః. యః పోతా స పునాతు మా.
పునన్తు మా దేవజనాః. పునన్తు మన వో ధియా. పునన్తు విశ్వ ఆయుషః. జాతవేదః
పవిత్రవత్. పవిత్రేణ పునాహి మా. శుక్రేణ దేవదీద్యత్. అగ్నే క్రత్వా క్రతుగ్ం రను.
యతే పవిత్రమర్చిషి. అగ్నే వితతమన్తరా. బ్రహ్మ తేన పునీమహే. ఉభాభ్యాం
దేవసవితః. పవిత్రేణ సవేన చ. ఇదం బ్రహ్మ పునీ మహే. వైశ్వదేవీ పునతీ దేవ్యాగాత్.
యస్యై బహ్వీస్తను వో వీతపుష్పాః. తయా మదన్త స్పథ మాద్యేషు. వయగ్ స్యామ
పతయో రయోణామ్. వైశ్వానరో రశ్మిభి ర్మా పునాతు. వాతః ప్రాణే నేషిరో మయోభూః.
ద్యావాపృథివీ పయసా పయోభిః. ఋతావరీ యజ్ఞియే మా పునీతామ్. బృహద్భి
స్సవితస్తృభిః. వర్షిష్టై రేవ మన్మభిః. అగ్నే దక్షైః పునాహి మా. యేన దేవా అపునత.
యేనాపో దివ్యంకశః. తేన దివ్యేన బ్రహ్మణా. ఇదం బ్రహ్మ పునీ మహే. యః పావమానీ
రధ్యేతి. ఋషిభిస్సంభృతగ్ం రసమ్. సర్వగ్ం స పూతమశ్నేతి. స్వదితం మాతరిశ్యనా.
పావమానీ ర్యో అధ్యేతి. ఋషిభి స్సంభృతగ్ం రసమ్. తస్మై సరస్వతీదుహే. క్షీరగ్ం
సర్పిర్మధూదకమ్. పావమానీస్సృప్త్యయనీః. సుదుఘా హి పయస్వతీః. ఋషిభి
స్సంభృత్ రసః. బ్రాహ్మణే ప్త్యమృతగ్ం హితమ్. పావమానీ ర్షిశన్తు సః. ఇమం
లోకమథో అ ముమ్. కామా స్థమర్థయన్తు సః. దేవీరేవై స్సమాభృతాః. పావమానీ
స్సృప్త్యయనీః. సుదుఘా హి ఘృతశ్చుతః. ఋషిభి స్సంభృత్ రసః. బ్రాహ్మణేప్త్యమృతగ్ం
హితమ్. యేన దేవాః పవిత్రేణ. అత్మానం పునతే సదా. తేన సహస్ర ధారేణ. పావమాన్యః
పునన్తు మా. ప్రాజాపత్యం పవిత్రమ్. శతద్యామగ్ం హిరణ్మయమ్. తేన బ్రహ్మవిదో
వయమ్. పూతం బ్రహ్మ పునీమహే. ఇన్ద్రస్సునీతీ సహ మా పునాతు. సోమ స్సృప్త్యా
వరుణ స్సమీచ్యా. యమో రాజా ప్రమృణాభిః పునాతు మా జాతవేదా మౌర్ధయన్త్యా
పునాతు॥

తతః సర్వోపచారాన్ కృత్వా నమస్కుర్యా దముష్మై నమోఽముష్మై
నమ ఇతి-

బ్రహ్మణే నమః, ఇంద్రాయ నమః, యమాయ నమః, వరుణాయ నమః,

సోమాయ నమః॥

అధైనానుపతిష్ఠతే -

"దిశాం పతీ న్నమస్యామి సర్వకామఫలప్రదాన్।

కుర్యన్తు సఫలం కర్మ కుర్యన్తు సతతం శుభమ్"॥

తాః పాలికా యావత్కర్మ తావత్పురక్షితం గోపాయేత్. సమాప్తే కర్మణి
బ్రాహ్మణాన్ పఞ్చ భోజయేత్. వ్యాహృతీభి ర్దేవతా యథాక్రమ ముద్వాసయేత్.
ఆసప్తరాత్రా త్రుజాకామ, అపఞ్చరాత్రా త్పుశుకామ ఆత్రిరాత్రా దన్నాద్యకామ,
స్పద్యస్కాల ఆయుష్కామ ఇత్యాహ భగవాన్ బోధాయనః॥

ఆగ్నిముఖమ్

దర్భష్వాసీనః దర్భాన్ధారయమాణః, పవిత్రపాణిః, పత్న్యా సహ-ఆచమ్య,
ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, శ్రీమాన్....గోత్రః....నామధేయః ధర్మపత్నీ
సమేతోఽహం...హోమం కరిష్యే-

యత్రక్వ చాగ్ని ముపసమాధాస్యన్న్యా తత్ర ప్రాచీరుదీచీశ్చ తిసస్తిసో
రేఖా లిఖిత్వా-

"ప్రాచీః పూర్య ముదక్సంస్థం దక్షిణారమ్భ మాలిఖేత్।

అథోదీచీః పురస్సంస్థం పశ్చిమారమ్భ మాలిఖేత్"

అద్భిరవోక్త్య, శకలం దర్భే వా నైర్ముత్యాం నిరస్య, అప ఉపస్పృశ్య,
శ్రోత్రియాగారాదగ్ని మాహృత్య, 'భూర్భువస్సువరోమ్' ఇతి ప్రతిష్ఠాప్య,
ఉత్పిచ్యైతదుదక ముత్తరేణ పూర్వేణ వాన్యదుపదధ్యాత్, అగ్న్యానయనపాత్రే

సాక్షతోదకం నినీయ, అగ్ని ముపసమిన్ధ్యాత్ -

భూర్భువస్సువరోమ్. చత్వారి శృజ్ఞా త్రయో అస్య పాదా ద్యే శీర్షే సప్త హస్తాసో అస్య, త్రిధా బద్ధో వృషభో రోరవీతి మహా దేవో మర్త్యాగ్ం ఆవీవేశ॥

"సప్తహస్త శృతుశ్శుజ్ఞ స్సప్తజిహ్వో ద్యిశీర్షకః॥

త్రిపాత్రసన్న వదన స్సుఖాసీన శుచిస్మితః॥

స్వాహం తు దక్షిణే పార్శ్వే దేవీం వామే స్యధాం తథా॥

విభ్రద్ధక్షిణహస్తైస్తు శక్తిమన్నం స్రుచం స్రువమ్॥

తేమరం వ్యజనం వామైర్భుతపాత్రం తు ధారయన్॥

మేషారూఢం జటాబద్ధం గౌరవర్ణం మహాజనమ్॥

ధూమధ్వజం లోహితాక్షం సప్తార్చిస్సర్వకామదమ్॥

అత్మాభిముఖమాసీన మేవం ధ్యాయేద్ధృతాశనమ్"॥

ఏష హి దేవః ప్రదిశోఽను సర్వాః పూర్వో హి జాత స్స ఉ గర్భే అన్తః॥ స విజాయ మాన స్స జన్తిష్యమాణః ప్రత్యజ్ఞాభాస్తిష్ఠతి విశ్వతోముఖః॥

ప్రాజ్ఞుభాగ్నీ మమాభిముఖో భవ, సుముఖో భవ, సుప్రసన్నో భవ, వరదో భవ, యథోక్తజిహ్వయా హవిర్బహుణ-ఇతి సాక్షతోదకేనాగ్ని మభిముఖీకృత్య, ఓం భూర్భువస్సువః॥ తత్సవితు... ప్రచోదయాత్॥ సోదకేన పాణినా ప్రదక్షిణమగ్నిం పరిసమూహ్య, అలంకృత్య-అగ్నయే నమః, హుతవహాయ నమః, హుతాశినే నమః, కృష్ణవర్తునే నమః, దేవముఖాయ నమః, సప్తజిహ్వాయ నమః, వైశ్వానరాయ నమః, జాతవేదసే నమః.

ప్రాగగ్రైర్దధైరగ్నిం (ప్రాగాది) పరిస్తుణాతి, ప్రాగుదగగ్రైర్వా, దక్షిణానుత్ర రాన్మరోతి, ఉత్తరానధరాన్. ఉత్తరేణాగ్నిం (ప్రాగగ్రాన్) దర్భాన్ఘగ్నీస్తీర్య, ద్వన్త్వం న్యజ్చి పాత్రాణి ప్రయునక్తి, దేవసంయుక్తాని (సకృదేవ మనుష్యసంయుక్తాని, ఏకైకశః పితృసంయుక్తాని) - దర్వీ మాజ్యస్థాలీమ్, ప్రోక్షణీం ప్రణీతామ్, ఇధ్మ మితరదర్వీమ్. పవిత్రయో స్సంస్కార ఆయామతః పరీమాణం, ప్రోక్షణీసంస్కారః,

పాత్రప్రాక్ష ఇతి దర్శపూర్ణమాసవత్పక్షిమ్. సమావప్రచ్ఛిన్నాగ్రో అనన్తర్గర్భో దర్భో ప్రాదేశమాత్రో పవిత్రే కురుతే. తృణం కాష్ఠం వాన్తర్ధాయ చ్ఛినత్తి(న నఖేన), అప ఉప స్పృశ్య, మూలాదారభ్యాగ్రాదద్ధిరనుమృజ్య, ప్రాక్షణ్యామవధాయ. తస్యాం పవిత్రాన్తర్ధి తాయాం (అక్షతైస్సహ) అప ఆనీయ, హస్తయోరఙ్గుష్ఠోపకనిష్ఠికాభ్యాం ఉత్తానాభ్యాం ఉదగగ్రే గృహీత్వా ప్రాచీన్దిరుత్పనాతి. అభిమన్త్య, ఉత్తానాని పాత్రాణి పర్యావృత్య, విప్రస్యేధ్యం త్రిః ప్రాక్షతి. శేషముత్పిచ్య, ప్రాక్షణీం దక్షిణతో నిధాయ, అపరేణాగ్నిం పవిత్రాన్తర్ధితే (ప్రణీతా) పాత్రేఽప ఆనీయ, ఉదగగ్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం త్రిరుత్పాయ, సమం ప్రాణైర్వృత్వా, ఉత్తరేణాగ్నిం దర్భేషు సాదయిత్వా, దర్భైః ప్రచ్ఛాద్య, బ్రాహ్మణం దక్షిణతో దర్భేషు నిషాద్య - అస్మిన్ హోమే త్వం బ్రహ్మభవ. బ్రహ్మణః ఇద మాసనం - సుఖాసనమ్. సకలారాధనై శ్శభనమస్తు. పవిత్రేణ సహ ఆజ్యస్థాలీ మాదాయ, ఆజ్యం విలాప్య, అపరేణాగ్నిం పవిత్రాన్తర్ధితాయా మాజ్యస్థాల్యా మాజ్యం నిరుప్య. ఉదీచోఽఙ్గారా నిరూహ్య. తేష్వధిశ్రిత్య, జ్వలతా తృణే నాథోగామిన్యా, దీప్త్యాజ్యే ప్రతిఫలీకృత్య, ద్వే దర్భాగ్రే (తృణమన్తర్ధాయ, ప్రచ్ఛాద్య, అప, ఉపస్పృశ్య, ప్రక్షాళ్య) ప్రత్యస్య, త్రిః పర్యగ్ని కృత్వా, ఉద గుద్వాస్య, అఙ్గారా నృత్యూహ్య, ఉదగగ్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం పునరాహారం (ఆజ్యం) త్రిరుత్పాయ, (ప్రాగారభ్య పశ్చాన్నీత్వా పునః ప్రాగేవ సమాప్తిః) పవిత్రగ్రన్ధిం విప్రస్య, ప్రక్షాళ్య, ప్రాగగ్రమగ్నౌ పవిత్రే అనుప్రహృత్య, యేన జుహోతి తదగ్నౌ ప్రతితప్య - స్రుక్రువా వగ్నౌ ప్రతితప్య - దర్భాగ్రై స్సంమృజ్య. పునః ప్రతితప్య, ప్రాక్ష్య, నిధాయ, దర్భా నద్ధి సగ్ధస్మృ శ్యాగ్నౌ ప్రహరతి. సగ్ధస్మృష్టా న్పరిధీ న్పరిదధాతి - స్థవిష్ఠో మధ్యమః అణీయా వ్రాహ్మీయా స్తక్షిణార్ధ్యః, అణిష్ఠో వ్రాసిష్ఠ ఉత్తరార్ధ్యః, ఉదగగ్రం మధ్యమం ప్రాగగ్రా వితరౌ. మధ్యమం పరిధి ముపస్పృశ్య, పురస్తాదూర్ధ్వే ఆఘారసమిధా వాదధాతి. శమ్యాః పరిధ్యర్థే వివాహోపనయనసమావర్తనసీమన్తచౌల గోదానప్రాయశ్చిత్రేషు.

అగ్నిం పరిషిజ్ఞాతి -

అదితేఽనుమన్యస్య (ఇతి దక్షిణతః ప్రాచీనమ్),

అనుమతే॑నుమన్యస్య (ఇతి పశ్చాదుదీచినమ్),
 సరస్వతే॑నుమన్యస్య (ఇత్యుత్తరతః ప్రాచీనమ్),
 దేవసవిత్తః ప్రసువ (ఇతి సమన్తమ్).

ఇధమలఙ్కృత్య, న్వయమలఙ్కృత్య, బ్రహ్మణమలఙ్కృత్య, స్రువేణేధ్యమభిఘార్య, మూలమధ్యయోర్మధ్యభాగం గృహీత్వా (అసనా త్మిజ్ఞే దుత్థాయ) చత్వారి శృఙ్ఖ... అవివేశః॥ అస్మిన్...హోమే బ్రహ్మన్ ఇధ్య మాధాస్యే - ఓ మాధత్స్య. ఇథ్యాధానముహూర్త స్సుముహూర్తోస్తు. యథాస్థాన ముపవిశ్య, ఇధ్య మాధాయ, అఘారా వాఘారయతి దర్శపూర్ణమాసవ త్తాష్టిమ్. స్రువేణాజ్య మాదాయ స్రుచి సంపూర్య. పున స్రువేణాజ్య మాదాయ, ఉత్తరం పరిధిసన్నిమన్వవహృత్య ప్రజాపతిం మనసా ధ్యాయన్ దక్షిణాప్రాశ్చ మృజుగ్ం సంతతం జ్యోతిష్మత్యాఘార మాఘారయన్ధర్వాణీధ్యకాష్ఠాని సంస్పర్శయతి - ప్రజాపతయ ఇదం న మమ. ద్వితీయమైన్ద్ర మితరపరిధిసన్ని మన్వ వహృత్య ప్రాశ్చ ముదశ్చ మృజుగ్ం సంతతం జ్యోతిష్మత్యాఘార మాఘారయన్ధర్వాణీధ్య కాష్ఠాని సంస్పర్శయతి - ఇన్ద్రాయేదం న మమ. అథాజ్యభాగో జుహోతి - (ఏకం-ద్వే-త్రీణి-చత్వారి) అగ్నయే॑ స్యాహ్ - (ఇత్యుత్తరార్ధపూర్వార్ధే జుహోతి-) అగ్నయ ఇదం న మమ. (ఏకం-ద్వే-త్రీణి-చత్వారి) సోమాయ॑ స్యాహ్ - (ఇతి దక్షిణార్ధపూర్వార్ధే సమం పూర్వేణ) సోమాయేదం న మమ.

యథోపదేశం ప్రధానాహుతి ర్హుత్వా -

ఇధ్యసన్నహనా న్యధ్వి సుగ్ధ్ స్పృశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి-రుద్రాయ తన్ని చరాయేదం న మమ. అప ఉపస్పృశ్య, జయాభ్యాతానా న్రాష్ట్రభృతః ప్రాజాపత్యాం వ్యాహృతీ ర్విహృతా స్సానిష్ఠకృతీ మిత్వపజుహోతి. ఏతత్కర్మసమృద్ధ్యర్థం జయాదిహోమం కరిష్యే-

చిత్తం చ॑ స్యాహ్ - చిత్తాయేదం న మమ. చిత్తిశ్చ॑ స్యాహ్ - చిత్త్యా ఇదం న మమ. ఆకూతం చ॑ స్యాహ్ - ఆకూతాయేదం న మమ. ఆకూతిశ్చ॑ స్యాహ్ - ఆకూత్యా ఇదం న మమ. విజ్ఞాతం చ॑ స్యాహ్ - విజ్ఞాతాయేదం న మమ. విజ్ఞానం॑

చ స్వాహా - విజ్ఞానాయేదం న మమ. మనశ్చ స్వాహా - మనస ఇదం న మమ.
 శక్వరీశ్చ స్వాహా - శక్వరీభ్య ఇదం న మమ. దర్శశ్చ స్వాహా - దర్శాయేదం న మమ.
 పూర్ణమాసశ్చ స్వాహా - పూర్ణమాసాయేదం న మమ. బృహచ్చ స్వాహా - బృహత ఇదం
 న మమ. రథస్తరం చ స్వాహా - రథస్తరాయేదం న మమ. ప్రజాపతిర్థయానిన్ద్రాయ
 వృష్టే ప్రాయచ్చదుగ్రః పృతనాజ్యేష్టు తస్మై విశస్సుమనమస్త సర్వాస్స ఉగ్రస్స హి
 హవ్యే బభూవ స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం న మమ.

అగ్ని ర్భూతానా మధిపతి స్సమావత్తస్మిన్ బ్రహ్మన్నస్మిన్ క్షత్రేస్యా
 మాశిప్యస్యాం పురేధాయామస్మిన్ కర్మన్నస్యాం దేవహూత్యాగ్ స్వాహా - అగ్నే
 భూతానా మధిపతయ ఇదం న మమ. ఇన్ద్రో జ్యేష్ఠానా మధిపతి...స్వాహా - ఇన్ద్రాయ
 జ్యేష్ఠానా మధిపతయ ఇదం న మమ. యమః పృథివ్యా అధిపతి స్వాహా -
 యమాయ పృథివ్యా అధిపతయ ఇదం న మమ. వాయు ర్ంతరిక్షస్యాధిపతి...
 స్వాహా - వాయవేఽంతరిక్ష స్యాధిపతయ ఇదం న మమ. సూర్యో దివోఽధిపతి ...
 స్వాహా - సూర్యాయ దివోఽధిపతయ ఇదం న మమ. చన్ద్రమా నక్షత్రాణా
 మధిపతి...స్వాహా - చన్ద్రమసే నక్షత్రాణా మధిపతయ ఇదం న మమ. బృహస్పతి
 ర్భువ్వాణోఽధిపతి... స్వాహా - బృహస్పతయే బ్రహ్మణోఽధిపతయ ఇదం న మమ.
 మిత్ర స్సత్యానా మధిపతి ... స్వాహా - మిత్రాయ సత్యానా మధిపతయ ఇదం న
 మమ. వరుణోఽపామధిపతి ... స్వాహా - వరుణాయాపా మధిపతయ ఇదం న
 మమ. సముద్ర స్సోత్థానా మధిపతి స్వాహా - సముద్రాయ సోత్థానా
 మధిపతయ ఇదం న మమ. అన్నగ్ం సామ్రాజ్యానా మధిపతి తన్మా వత్తస్మిన్
 ...స్వాహా - అన్నాయ సామ్రాజ్యానా మధిపతయ ఇదం న మమ. సోమ ఓషధీనా
 మధిపతి ... స్వాహా - సోమా యోషధీనా మధిపతయ ఇదం న మమ. సవితా
 ప్రసవానా మధిపతి - స్వాహా - సవిత్రే ప్రసవానా మధిపతయ ఇదం న మమ.
 రుద్రః పశూనా మధిపతి స్వాహా - రుద్రాయ పశూనా మధిపతయ ఇదం న
 మమ. అప ఉపస్సుశ్య త్యష్టా రూపాణా మధిపతి ... స్వాహా - త్వష్టే రూపాణా
 మధిపతయ ఇదం న మమ. విష్ణుః పర్యతానా మధిపతి ... స్వాహా - విష్ణవే

పర్యతానా మధిపతయ ఇదం న మమ. మరుతే గణానా మధి పతయసే
 మావన్త్యస్మిన్ ... స్వాహా - మరుద్భ్య గణానా మధిపతభ్య ఇదం న మమ. పితరః
 పితామహః పరేవరే తతా సతామహ ఇహ మావత. అస్మిన్ ... స్వాహా -
 మన్త్రోక్తదేవతాభ్య ఇదం న మమ. అప ఉపస్సుశ్య (పితరి జీవతి సతి) పితామహ
 అవరే తతామహ ఇహ మావత. అస్మిన్ ... స్వాహా - మన్త్రోక్త దేవతాభ్య ఇదం న
 మమ. (పితామహ జీవతి సతి-) పితరః పరేతతా ఇహ మావత. అస్మిన్...స్వాహా-
 మన్త్రోక్తదేవతాభ్య ఇదం న మమ. (ఉభయో ర్దీవతో స్సతో ర్జప ఏవ కర్తవ్యః)

ఋతాషాఢ్యతథా ముగ్ధి ర్గన్తర్యస్తస్యాషధయోఽపురస్త ఉర్ధ్వే నామ స
 ఇదం బ్రహ్మక్షత్రం పాతు త ఇదం బ్రహ్మక్షత్రం పాస్తు తస్మై స్వాహా - ఋతాసాహే
 ఋతధామ్నే అగ్నయే గన్తర్వాయేదం న మమ. తాభ్యస్వాహా - ఓషధిభ్యోఽపురోభ్య
 ఉర్ధ్వ ఇదం న మమ. సగంహితో విశ్వసామా సూర్యో గన్తర్యస్తస్య మరీచయోఽపురస్త
 ఆయువో నామ...స్వాహా-సగంహితాయ విశ్వసామ్నే సూర్యాయ గన్తర్వాయేదం న
 మమ. తాభ్య స్వాహా-మరీచిభ్యోఽపురోభ్య ఆయుభ్య ఇదం న మమ. సుమమ్న
 సూర్యరశ్మి శ్చస్త్రమా గంధర్యస్తస్య నక్షత్రాణ్యపురసో బేకురయో నామ స్వాహా
 - సుమమ్నాయ సూర్యరశ్మయే చస్త్రమసే గన్తర్వాయేదం న మమ. తాభ్య స్వాహా
 - నక్షత్రేభ్యోఽపురోభ్యో బేకురిభ్య ఇదం న మమ. భుజ్య స్సుప్తర్థే యజ్ఞే గన్తర్య
 స్తస్య దక్షిణా అపురస్తస్తవా నామ ...స్వాహా - భుజ్యవే సుపర్ణాయ యజ్ఞాయ
 గన్తర్వాయేదం న మమ. తాభ్యస్వాహా - దక్షిణాభ్యోఽపురోభ్య స్తువాభ్య ఇదం
 న మమ. ప్రజాపతి ర్విశ్వకర్మా మనో గన్తర్యస్తస్యర్పామా న్యపురసో వహ్నియో
 నామ ... స్వాహా-ప్రజాపతయే విశ్వకర్మణే మనసే గన్తర్వాయేదం న మమ, తాభ్య
 స్వాహా - ఋక్సామేభ్యోఽపురోభ్యో వహ్నిభ్య ఇదం న మమ. ఇషిరో విశ్వవ్యచా
 వతో గన్తర్యస్తస్యాహోఽపురసో ముదా నామ స్వాహా - ఇషిరాయ విశ్వవ్యచసే
 వాతాయ గన్తర్వాయేదం న మమ. తాభ్య స్వాహా - అధ్యోఽపురోభ్యో ముదాభ్య
 ఇదం న మమ. భువనస్య పతే యస్య త ఉపరి గృహ ఇహ చ సనో రాస్యాజ్యానిగం
 రాయస్సోషగం సువీర్యగం సంవత్సరీణాగ్ న్యస్తిగ్ స్వాహా - భువనస్య పత్య ఇదం

న మమ. ప్రరమేష్ఠ్యధిపతి ర్మృత్యు ర్గన్ధర్వ సైస్య విశ్వ మపురసో భువో నామ ...
 స్వాహా - పరమేష్ఠినే అధిపతయే మృత్యవే గన్ధర్వా యేదం న మమ. తాభ్యస్వాహా -
 విశ్వస్మా అపురోభ్యో భూభ్య ఇదం న మమ. సుక్తితి సుభూతి ర్భద్రకృ త్సువర్యా
 న్నర్తన్యో గన్ధర్వ సైస్య విద్యుతోఽపురసో రుచో నామ ... స్వాహా - సుక్తితయే
 సుభూతయే భద్రకృతే సుపర్వతే పర్జన్యాయ గన్ధర్వా యేదం న మమ. తాభ్య
 స్వాహా-విద్యుద్భ్యోఽపు రోభ్యో రుగ్భ్య ఇదం న మమ. దూరే హేతి రమృడయో
 మృత్యు ర్గన్ధర్వ సైస్య ప్రజా అపురసో భీరువో నామ ... స్వాహా - దూరే హేతయే
 అమృడయాయ మృత్యవే గన్ధర్వా యేదం న మమ. తాభ్యస్వాహా -
 ప్రజాభ్యోఽపురోభ్యో భీరుభ్య ఇదం న మమ. చారుః కృపణకాశీ కామో గన్ధర్వ
 సైస్యధయోఽపురస శ్శోచయన్తీర్నామ ... స్వాహా - చారవే కృపణకాశినే కామాయ
 గన్ధర్వా యేదం న మమ. తాభ్య స్వాహా-అధిభ్యోఽపు రోభ్య శ్శోచయన్తీభ్య ఇదం
 న మమ. స నో భువనస్య పతే యస్య త ఉపరి గృహ ఇహ చ ఉరు బ్రహ్మణేఽస్మై
 క్షత్రాయ మహి శర్మ యచ్చ స్వాహా - భువనస్య పత్యే బ్రహ్మణ ఇదం న మమ.
 ప్రజాపతే నత్య దేతా న్యన్యో విశ్వ జాతాని పరితా బభూవ, యత్కామాస్తే
 జుహుమ సన్నో అస్తు వయగ్ధ్ స్వామి పతయో రయూణాగ్ స్వాహా-ప్రజాపతయ
 ఇదం న మమ. భూ స్వాహా-అగ్నయ ఇదం నమమ. భువ స్వాహా-వాయవ
 ఇదం న మమ. సువ స్వాహా-సూర్యా యేదం న మమ. భూర్భువస్సువ స్వాహా-
 ప్రజాపతయ ఇదం న మమ. యదస్య కర్మణోఽత్యరీరిచం యద్వా న్యూన
 మిహాకరమ్, అగ్నిష్ఠ త్విష్ఠ కృ ద్విద్వా స్ఫుర్వగ్ధ్ స్విష్ఠగ్ధ్ సుహతం కరోతు స్వాహా-
 అగ్నయే స్విష్ఠకృత ఇదం న మమ.

శమ్యాశ్చేత్-శమ్యా అపోహ్య.

పరిధయశ్చేత్-దర్వా పరిధిననక్తి, మధ్యమం-వసుభ్య ఇదం న మమ.
 దక్షిణం-రుద్రేభ్య ఇదం న మమ. అప ఉపన్సుశ్య. ఉత్తరం-అదిత్యేభ్య ఇదం న
 మమ.

చరుహామేషు-లేపయోః ప్రస్తరవత్తాష్టిం బర్హిరజ్జ్వాగ్నౌ ప్రహరతి. పాత్ర ప్రయుక్తదర్శాగ్రాణి దర్వా మభ్యజ్య, స్రువే మధ్యమూలే అనక్తి - మూలాజ్ఞనే దక్షిణం పాణి మధః కుర్యాత్. ఏవం త్రిః. అక్షస్య తృణ మపాదాయ. ప్రజ్ఞాతం నిధాయ, దక్షిణోత్తరాభ్యాం పాణిభ్యాం దర్వాం ప్రతిష్ఠాప్య, హుతదేవతా ఉద్దిశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి-అగ్నయ ఇదం న మమ. సోమాయేదం న మమ-ఇత్యాది యథాదేవతమ్. అజ్ఞాలినా త్రిరూర్ష్య ముద్యోతి. యత్రస్తరాత్తృణమపాత్రం తదనుప్రహరతి-తనుభ్య ఇదం న మమ. ఏతత్ ఏతత్ ఏతత్ - త్రిరంశుశ్యా నిర్దిశ్య, అగ్ని మభిమన్త్య, (అనామికయా) అనర్వేది స్పృధివీ మభిమృశతి.

మధ్యమం పరిధిం ప్రహరతి. ఇతరౌ యుగప త్రహర న్నుత్తరార్థ్య స్యాగ్ర మజ్ఞారే మాపోహతి. పరిధీ నభిమన్త్య, ఆహారసమిధౌ ప్రహరతి. దర్వా మితర దర్వ్యగ్ర మవధాయ సగ్గస్రావే నాభిజుహోతి-వసుభ్యో రుద్రేభ్య ఆదిత్యేభ్య సగ్గస్రావభాగేభ్య ఇదం న మమ.

అస్మిన్ కర్మణి జ్ఞాతాజ్ఞాతాది సమస్తదోష నిర్వరణార్థ మనాజ్ఞాతత్రయం, కర్మాన్తరిత కర్మవిపర్యాస ప్రాయశ్చిత్తార్థం త్వన్నో అగ్నే సత్వన్నో అగ్ని ఇతి, స్వరాక్షరపదవృత్తలోపప్రాయశ్చిత్తార్థ మాభిర్గీర్భి రితి, వాప్తీయమలోపప్రాయశ్చిత్తార్థ మిదం విష్ణుస్త్వంబక మితి, ఋత్విజ్ఞౌఢ్యప్రాయశ్చిత్తార్థం యద్విద్వాగ్ంస ఇతి, స్కన్నాదిదోష ప్రాయశ్చిత్తార్థ మస్కాన్వ్యో రితి. మిన్దాదిదోషప్రాయశ్చిత్తార్థం యన్మ ఆత్మన ఇతి, సమస్తభయోపద్రవదోషనిర్వరణార్థం పునరగ్నిశ్చక్తు రితి, అగ్న్యపమాత ప్రాయశ్చిత్తార్థం పునస్త్వాదిత్యా ఇతి, సర్వప్రాయశ్చిత్తార్థం భూర్భువస్సువ రిత్యేతై ర్మనై రాజ్యాహుతీ ర్హోష్వామి-

అనాజ్ఞాతం యదాజ్ఞాతం యజ్ఞస్య క్రియతే మిథుః. అగ్నే తదస్య కల్పయ్య త్యగ్ం హి వేత్య యథాతథగ్గ్స్యాహ- అగ్నయ ఇదం న మమ. పురుషసమ్మితే యజ్ఞే యజ్ఞః పురుషసమ్మితః. అగ్నే తదస్య కల్పయ్య త్యగ్ం హి వేత్య యథాతథగ్గ్స్యాహ- అగ్నయ ఇదం న మమ. యత్పాత్రా మససా దీనదక్తా న యజ్ఞస్య మన్యతే మరై సః అగ్నిష్ట ధౌతా క్రతువి ద్యజానన్ యజిష్ఠో దేవాగ్ం ఋతుశో యజాతి స్యాహ-

అగ్నియ ఇదం న మమ. త్వన్న అగ్నే వరుణస్య విద్యా వైవస్వ హేడః పయా
 సీసీష్టాః॥ యజిష్టో వహిత మ శౌశువానో విశ్వా ద్యేషాగ్ంసి ప్రముముర్ధ్వస్య త్వాహా-
 అగ్నివరుణాభ్యా మిదం న మమ. స త్వన్న అగ్నే వమో భ వోతి నేదిష్టో అస్యా
 ఉషస్తో వ్యుష్టే. అవయక్త్య నో వరుణగ్ం రరాణో వీహిమృడీకగ్ం సుహవేన విధి
 స్వాహా-అగ్నివరుణాభ్యా మిదం న మమ. అభిగ్గీర్భి ర్యదతో న ఊన మాప్యాయయ
 హరివో వర్ధమానః॥ యదా స్తోతృభ్యో మహిగ్త్రా రుజాసి భూయిష్టభాజో అధతే స్వామ
 స్వాహా-ఇన్ద్రాయ హరివత ఇదం న మమ. ఇదం విష్ణు ర్యచక్రమే త్రేధా నిదధే
 పదమ్. సమూధమస్య పాగ్ం సురే స్వాహా - శ్రీమహావిష్ణవ ఇదం న మమ.
 త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివర్ధనమ్. ఉర్వారుకమివ బన్ధనా నృత్యో
 ర్ముక్తీయ మామృతా త్వాహా-త్ర్యంబకాయేదం న మమ. యద్విద్యాగ్ంస్తో
 యదవిద్యాగ్ంస్తో ముగ్ధాః కుర్య వ్రుత్తిజః॥ అగ్ని ర్వా తస్మా దేనస శ్రద్ధా దేవీ చ
 ముజ్జాతాగ్ స్వాహా - అగ్నియే శ్రద్ధాదేవ్యా ఇదం న మమ. అస్మాన్యైః పృథివీ
 మస్మాన్మషభో యువాగాః॥ స్మన్నే మా విశ్వా భువనా స్మన్నే యజ్ఞః ప్రజనయతు
 స్వాహా॥ స్మన్నదేవతాభ్య ఇదం నమమ. అస్మా నజన్తి ప్రాజన్తి ఆస్మన్నాజ్ఞాయతే
 పృషా॥ స్మన్నా త్రుజనిషీమహి స్వాహా - స్మన్నదేవతాభ్య ఇదం న మమ. యన్మ
 అత్మనో మిన్దా భూదగ్ని సత్తున రాహౌ రాత వేదా విచర్షణి స్వాహా. మిన్దాదిభ్యో
 దేవతాభ్య ఇదం న మమ. పున రగ్ని శ్చక్రు రదా తున రిన్ద్రో బృహస్పతిః పునర్వే
 అశ్వినా యువం చక్షురాధత మక్త్యో స్వాహా - అగ్నిన్ద్ర బృహస్పత్యశ్వభ్య ఇదం న
 మమ. పున స్వాదిత్యా రుద్రా వసవ స్సమిన్దతాం పున ర్తృహ్మణో వసునీధ యజ్ఞైః॥
 పుతేన త్వం తనువో వర్ధయస్య సత్యా స్మస్తు యజమానస్య కామా స్వాహా-అగ్నియే
 వసునీధాయేదం న మమ. హస్తం ప్రకాశ్య, ఆతమితోః ప్రాణానాయమ్య, ఏతావ
 త్పర్యంతం నానాప్రకారేణ సంభావితసమస్త దోషనిర్మరణార్థం సర్వప్రాయశ్చిత్తం
 కరిష్యే-ఓం భూర్భువస్సువ స్వాహా-ప్రజాపతయ ఇదం న మమ. పూర్వవ
 త్పరిషేచన మన్వమగ్గీస్థాః ప్రాసావీరితి మన్తసన్నామః-అదితే లన్వమగ్గీస్థాః.
 అనుమతే లన్వమగ్గీస్థాః. సరస్వతే లన్వమగ్గీస్థాః. దేవసవిత్రః ప్రాసావీః.

ప్రణీతా స్వప అనీయ, సదస్తి సన్నే భూయాస్సర్వమస్తి సర్వం మే
 భూయా: పూర్ణమసి పూర్ణం మే భూయా అక్షితమస్తి మామేక్షేష్వా:- ఇతి జపిత్వా,
 యేన దేవా: ప్రవిత్రేణ...మౌర్ధ్యయన్త్యా పునాతు - ఇత్యాత్మానం మార్జయిత్వా,
 ప్రాచ్యాం దిశి దేవా...యజ్ఞపతి ర్మార్ధయన్తామ్- ఇతి యథాలిజ్ఞం వ్యుత్పిచ్య,
 సముద్రం వ: ప్రహిణోమి స్వాం యోని మపి గచ్ఛత, అచ్ఛిద్ర: ప్రజయా భూయాస్తం
 మాపరాసేచి మత్పయ:॥ అజ్ఞాలౌ పూర్ణపాత్ర మానయతి, రేత ఏవాస్యాం ప్రజాం
 దధాతి, ప్రజయా హి మనుష్య: పూర్ణ: ముఖం విమృష్టే, అవభృథస్యైవ రూపం
 కృత్యోత్తిష్ఠతి॥ భూమిష్ఠాదకం శిరసి మార్జయేత్. అక్షతాఞ్శిరసి ధారయేత్. బ్రహ్మణం
 పూజయామి. బ్రహ్మన్ వరం తే దదామి (భవత్సృత బ్రహ్మత్వదక్షిణాం మానసోత్సాహ
 పరిమిత హిరణ్యం తుభ్యమహం సంప్రదదే న మమ.) అగ్నేన్మణాన్యపచినోతి -
 ప్రాగాది పరిస్తరణ ముత్తరే విస్మజేత్, తేజస్వీ యశస్వీ బ్రహ్మవర్చసీ భవతీతి
 విజ్ఞాయతే. పునరలంకృత్య - అగ్నయే నమ:..జాతవేదసే నమ:.. అనేన....హోమేన
 భగవాన్ సర్వాత్మక: శ్రీయజ్ఞేశ్వర స్సప్రీణాతు. సర్వం శ్రీయజ్ఞేశ్వరార్పణ మస్తు.

స్వస్తి-

“శ్రద్ధాం మేధాం యశ: ప్రజ్ఞాం విద్యాం బుద్ధిం శ్రియం బలమ్।

ఆయుష్యం తేజ ఆరోగ్యం దేహి మే హవ్యవాహన।

యస్య స్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపోహోమక్రియాదిమ।

న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యో వస్తే తమచ్యుతమ్।

మన్తహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం హతాశన।

యద్భుతం తు మయా దేవ పరిపూర్ణం తదస్తు తే॥

” చతుస్సాగర...అభివాదయే. అగ్నే నయేత్యాది ప్రదక్షిణనమస్కారం
 కుర్యాత్-

అగ్నే నయ స్తుపథా రాయే అస్మాన్ విశ్వేని దేవ వయునాని విద్యాన్,
 యుయోధ్యస్సజ్ఞ హరణమేనో భూయిష్ఠాం తే నమ ఉక్తిం విధేమ, ప్రసక్తుక్రాయ

భానవే భరధ్వగ్గేం హవ్యం మతిం చాగ్నయే సుపూతమ్, యో దైవ్యాన్ని మానుషా
జనూగ్ ప్యస్తర్యిశ్యాని విద్యనా జిగాతి, అచ్చా గిరో మతయో దేవయన్తీ రగ్నిం యన్తి
ద్రవిణం భిక్షమాణాః, సుసస్త్వశగ్గేం సుప్రతీక్ష్ణ స్వశ్శాగ్గేం హవ్యవాహ మరతిం
మానుషాణామ్, అగ్నే త్వమస్మద్యు యోధ్యమీవా అనగ్నితా అభ్యమన్త కృష్ణీః
పునరస్మభ్యగ్గేం సువితాయ దేవక్షాం విశ్వేభి రజరేభి ర్యజత్ర, అగ్నే త్వం పారయానవ్యో
అస్మాస్త్వస్తిభి రతి దుర్ధాణీ విశ్వో, పూశ్చ పృథ్వీ బహులాన ద్ధర్మీ భవా త్తేకాయ
తనయాయ శంయోః, ప్రకారవో మననా వచ్యమానా దేవద్రీచీం నయథ దేవయన్తీః
దక్షిణావాద్యాజిన్తి ప్రాచ్యేతి హవిర్భరన్త్యగ్నయే ఘృతాచీ, సకృత్తే అగ్నే నమః, ద్విస్తే
నమః, త్రిస్తే నమః, చతుస్తే నమః, పంచాకృత్యస్తే నమః, దశకృత్యస్తే నమః,
శతకృత్యస్తే నమః, అసహస్రకృత్యస్తే నమః, అపరిమితకృత్యస్తే నమః, నమస్తే
అస్తు మామాహిగ్ంసీః॥

“నమస్తే గార్హ పత్యాయ నమస్తే దక్షిణాగ్నయే,

నమ ఆహవనీయాయ మహావేద్యే నమో నమః॥

కొణ్ణద్యయోపపాద్యాయ కర్మబ్రహ్మస్వరూపిణే,

స్వర్గాపవర్గరూపాయ యజ్ఞేశాయ నమో నమః॥

యజ్ఞేశామ్యత గోవిన్ద మాధవానన్త కేశవ,

కృష్ణ విష్ణో హృషీకేశ వాసుదేవ నమోఽస్తు తే”

అహం పరస్తా దహ మవస్తా దహం జ్యోతిష్టా వితమో వవార, యదన్తరిక్షం తదు మే
పితాభూ దహగ్గేం సూర్య ముభయతో దదర్శశాహం భూయాస ముత్తమస్సమానానామ్,
అగ్నిముఖకారికాః :-

అగ్నిం పోడశభిర్ధర్మైః పురతస్తు పరిస్తరేత్,

పరిస్తరణసజ్జ్వేవ మన్యత్రాపి విధీయతే॥

పాత్రాణాం తు ద్విషట్కం స్యాత్ ప్రణీతాసాదనే తథా,

అష్టభిశ్చాదనం తత్ర త్రిభి ర్బ్రహ్మసనం భవేత్॥

ద్యౌ తు దర్శౌ పవిత్రస్య తథా ప్రత్యసనస్య చ ।
సంమార్జనం త్రిభి ర్ధర్మైః జ్వలనస్యైక ఉచ్యతే ।
పర్యగ్నికరణస్యైక మేవ మష్టోత్తరం శతమ్॥

ఇథుబన్ధోఽష్టభి ర్ధర్మై స్త్రిభిః పరిధిబన్ధనమ్ ।
ఏవ మేకాదశకుశాన్ రుద్రా యాహుతి మాచరేత్॥”

“సమిత్రపిత్రం వేదిశ్య త్రయః ప్రాదేశసమ్మితాః ।
ఇథుస్తు ద్విగుణః ప్రోక్త స్త్రిగుణః పరిధిః స్పృతః॥

మధ్యమే మధ్యమా ప్రోక్తా దక్షిణేఽనామికా స్పృతా ।
ఉత్తరే తర్జనీ ప్రోక్తా త్రిధా పరిధిలక్షణమ్॥

ఇథుః పఞ్చదశాఘారౌ ద్యౌ స్తః పరిధయ స్త్రయః ।
స్మార్తే వింశతిదారుణీ కదాచి నైకవింశతిః॥”

“ఏకాదశాఙ్గుళే దేశే దశమే నవమేఽష్టమే ।
స్థణ్ణీలాదర్పనం బర్హిః పరిధిః పరిషేచనమ్॥

“పాత్రాగ్న్యోరస్తరం యత్తు ద్విపఞ్చాఙ్గులమాత్రకమ్ ।
ప్రణీతిపాత్రం తత్స్థానే కపర్ద్యాదిభి రీరితమ్॥”

“పరిస్తరోత్తరే దేశే దర్వాసాదనదక్షిణే ।

అఙ్గారాణాం నిరూపాః స్యా త్తత్రైవాజ్యస్య శోధనమ్॥”

“ఉత్తానేన తు హస్తేన కర్తవ్యం ప్రోక్షణం భవేత్ ।

అవాచీనేన హస్తేన కర్తవ్యం స్యాదవోక్షణమ్॥

తిర్యగ్భూతేన హస్తేన కృతం పర్యుక్షణం భవేత్ ।

అవాఙ్ముష్టిప్రకారేణ అభ్యుక్షణ ముదీరితమ్॥

“ప్రథమాఘారహోమశ్చ ప్రధానాహుత్యనస్తరమ్ ।

యథోతవ్యం తు తత్సర్వం స్రువేణోక్తం కపర్దినా॥

ద్వితీయాఘారహోమశ్చ ప్రధానాహుతయ స్తథా ।

అజ్యభాగౌ తు సర్వత్ర స్రువా హోమః కపర్దినా॥

ముఖాహుతిర్ని యత్ర స్యాత్ స్రుచా తత్రైవ హవయేత్|
 సకృద్ధూహిత్యా తత్రాపి స్రువేణేతి వినిర్ణయః||
 యత్ర హోమస్సృచా, తత్ర స్రువేణాజ్యస్య పూరణమ్|
 యత్ర హోమ స్రువేణాత్ర స్యయమేవేతి నిర్ణయః||

“చిత్రాదిమన్త్రేషు యథాక్రమేణ మన్త్రాదిశబ్దాభిహితం తు దైవతమ్|
 అభ్యాతహోమేషు తదాదితశ్చ పదత్రయేణాభిహితం తు దైవతమ్||

“రాష్ట్రభృద్ధోమమన్తాశ్చ ద్వావింశతి రుదీరితాః|
 పూర్వేషు దేవా గన్ధర్వపదపూర్వ పదోదితాః|
 వరేషు చా పురశ్చబ్ద పరపూర్వపదోదితాః|
 త్రయోదశాన్త్యయో ర్నహ్య భువనస్య పతిర్ద్యయోః||

గర్భాధానమ్

ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, కరిష్యమాణగర్భాధాన
 కర్మాజ్ఞత్వేన ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య, పుణ్యాహం వాచయిత్వా, అభ్యుదయికం
 చ కృత్వా.

తతో వధూవర చైలాఞ్చలయో స్సవర్ణఫలతాంబూలసహితం బ్రహ్మగ్రన్థిం
 గ్రథ్వాతి - అగ్నే విశ్వేభి స్స్వనీకదేవై రూర్ధ్వావన్తం ప్రథమ స్సీద్ధ యోనిమ్|
 కులాయినం ఘృతవన్తగ్ం సవిత్రే యజ్ఞం నయ్య యజమానాయ స్తాధు||

పునః ప్రాణానాయమ్య...అస్యాం మమ ధర్మపత్న్యాం ప్రథమ గర్భ
 సంస్కారేణ జనిష్యమాణ సర్వగర్భాణాం బీజగర్భసముద్భవైన్ నిబర్హణద్వారా
 శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం గర్భాధానాఖ్యం కర్మ కరిష్యే-

రజసః ప్రాదుర్భావాత్ స్నాతా మృతుసమావేశన ఉత్తరాభి రభిమన్త్రయతే
 - (చతుర్థీప్రభృ త్యాషోడశీ ముత్తరా ముత్తరాం యుగ్మాం ప్రజా నిశ్చేయస
 మృతుగమన ఇత్యుపదిశన్తి).

ఆరోహారు ' ముపబర్హస్య బ్రాహ్మం పరిష్కజస్య జాయాగ్ం సుమ
నస్యమానః తస్యాం పుష్కతం మిథునో సయోనీ బహ్మిం ప్రజాం జనయన్తే సరేతసా
అర్థయారణ్యాయత్రామన్తత్పురుషం పురుషేణ శక్తః తదేతా మిథునో సయోనీ
ప్రజయా మృతేనేహ గచ్ఛతమ్ అహం గర్భ మదధా మోషధీ వ్యహం విశ్వేషు భువనే
వ్యన్తః అహం ప్రజా అజనయం పితృణా మహం జనిభ్యో అవరీషు పుత్రాన్
పుత్రిణేమా కుమారిణా విశ్వ మాయు ర్వ్యక్షుతమ్ ఉభా హిరణ్యపేశసా వీతి హోత్రా
కృతద్యసూ దశస్యం త్యామృతాయ కగ్ంశమూఢో రోమశగ్ం హథో దేవేషు కృణుతే
దువః॥

విష్ణుర్యోనిం కల్పయతు త్యష్టా రూపాణి పిగ్ంశతు ఆసిజ్ఞాతు ప్రజాపతి
ర్థాతా గర్భం దధాతు తే గర్భం ధేహి సినివాల్లి గర్భం ధేహి సరస్వతి గర్భం తే అశ్వినౌ
దేవా వాధతాం పుష్కరస్రజా హిరణ్యయా అరణీయం నిర్వస్థతో అశ్వినౌ తం తే
గర్భగ్ం హవామహే దశమే మాసి సూతవే యథేయం పృథివీ మహి తిష్ఠన్తి గర్భ
మాదధే ఏవం త్వం గర్భ మాధత్వ దశమే మాసి సూతవే యథా పృథి వ్యగ్ని గర్భా
ద్యౌర్యథేష్టేణ గర్భిణీ వాయుర్యథా ద్విశాం గర్భ ఏవం గర్భం దధామి తే విష్ణో శ్రేష్ఠేన
రూపేణాస్యాం నార్యాం గవీన్యామ్ పుమాగ్ంసం గర్భమాధేహి దశమే మాసి సూతవే
నేజమేష పరాపత సపుత్రః పునరావీత అస్యై మే పుత్రకామాయై గర్భ మాధేహి యః
పుమాన్ వ్యస్త్వయోనిం ప్రతిరేతో గృహణ పుమా స్సుత్రో ధీయతాం గర్భో అన్తః తం
మాతా దశమాసో బిభర్షు నజాయతాం వీరతమ్ స్వానామ్ ఆ తే గర్భో యోనిమేతు
పుమా న్నా ణ ఇవేషుధిమ్ అవీరో జాయతాం పుత్రస్యే దశమాస్యః॥

కరోమి తే ప్రాజాపత్య మాగర్భో యోని మేతు తే అనూనః పూర్ణో జాయతా
మశ్లేణోఽపిశాధీతః పుమాగ్ంస్తే పుత్రో నారి తం పుమా ననుజాయతామ్ తాని భద్రాణి
వీజా న్యుషభా జనయన్తు నౌ యాని భద్రాణి వీజా న్యుషభా జనయన్తి నః తే స్వం

1 "ఆరోహారు" అను అనువాకము "శేషగ్ం సమావేశనే జపేత్" అను సూత్రముచే వివాహంగ మగు
సమావేశనములో వినియుక్తమైనది. ఐనను కొందరు యాజ్ఞికులు ప్రకృతమగు ఋతుసమావేశనము
(గర్భాదానము)లో గూడ దీనిని వినియోగించుచున్నారు.

పుత్రాన్ విష్ణస్య సా ప్రసూ ర్ధేనుకా భవ, కామ సుమృద్ధ్యతాం మహ్య మపరాజిత మేవ
మే! యం కామం క్రామయే దేవతం మే వాయో సమర్థయ॥ గర్భాధానముహూర్త
స్సుముహూర్తోఽస్త్వితి భవన్తోబ్రువన్తు-గర్భాధానముహూర్తః సుముహూర్తోఽస్తు.

పునః ప్రాణానాయమ్య ... గర్భాధానాశ్లేషేన ఆవయోః (దంపత్యోః)
ఆయు ర్వర్చో యశోబలాభివృద్ధ్యర్థం, సత్సంతానసమృద్ధ్యర్థం చ ఫలప్రదానాని
కరిష్యే - యాః ఫలినీ ర్యా అఫలా అపుష్పా యాశ్చ పుష్పిణీః! బృహస్పతిప్రసూతా సా
నో ముజ్జన్త్యగ్ం హసః॥

“ఫలం మనోరథఫలం పుత్రపౌత్ర ప్రవర్ధనమ్!

యస్మాత్తస్మాచ్ఛివం మే స్యా దత శ్చాన్తిం ప్రయచ్ఛ మే”

ఇతి బ్రాహ్మణేభ్య స్సదక్షిణాతాంబూలాని ఫలాని దద్యాత్. ఆశిషో గృహ్మీయాత్.

పుగంసువనమ్

పుగంసువనం వ్యక్తే గర్భ తిష్యేణ, ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ
సంకీర్త్య, కరిష్యమాణ పుగంసువనాశ్లేషేన ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య, పుణ్యాహం
వాచయిత్వా, 'అభ్యుదయికం కృత్వా, రక్షాం బద్ధ్యా,

పునః ప్రాణానాయమ్య ... అస్యాం మమ ధర్మవత్త్వాం
ఉత్పత్స్యమానగర్భస్య గార్భికబైజికదోషపరిహార - పుంరూపతాసిద్ధి -
జ్ఞానోదయప్రతిరోధి పరిహారద్వారా శ్రీ పరమేశ్వరప్రీత్యర్థం పుగంసువనాఖ్యం
కర్మ కరిష్యే-

న్యగ్రోధస్య యా ప్రాచ్యుదీచీ వా శాఖా తత సృవృషనాగ్ంశుం
గామాహృత్య, సీమన్తవ దగ్గీరుపసమాధానాది. పాత్రప్రయోగకాలే-

అన్ని కర్మలకును అదిలోనే అభ్యుదయిక (నాస్తిముఖ) మను విషయము ఉపాద్ధాతములో
నిరూపించబడినది.

“ఫలద్యయేన సంయుతం వటాఙ్కరం దృషత్తుతే।

సుపావనాయ వస్త్రకం క్షిపేత్ సహైవ పుంసువే”.

పవిత్రకరణాద్యాజ్యభాగాన్తేనాస్వరభూయాం ‘ధాతా దదాతు నో రయి’
మితి చతస్రా, ‘యస్యా హృదా కీరిణే’తి చతస్ర ఇత్యష్టాజ్యాహుతీర్నుత్వా - ధాతా
దదాతు నో రయి మీశానో జగత్సృతః స నః పూర్ణేన వావస్త త్యాహ-ధాత్ర ఇదం న
మమ. ధాతా ప్రజాయా ఉతరాయ ఈశే ధాతేదం విశ్వం భువనం జజానః ధాతా పుత్రం
యజమానాయ దాతా తస్మా ఉహవ్యం పుత్రవ ద్విధేమ స్వాహ-ధాత్ర ఇదం న
మమ. ధాతా దదాతు నో రయిం ప్రాచీం జీవాతు మక్షితామ్. వయం దేవస్య ధీమహి
సుమతిగ్ం సత్యరాధస్త స్వాహా - ధాత్ర ఇదం న మమ. ధాతా దదాతు దాశుష్టే
వసూని ప్రజాకామాయ మీధుషే దురోణే తస్మై దేవా అమృతా స్సంవ్యయన్తాం విశ్వే
దేవాస్తో అదితి స్సజోషా స్వాహ-ధాత్ర ఇదం న మమ. యస్యా హృదా కీరిణా
మన్యమానోమర్త్యం మర్త్యే జో హవిమి. జాతవేదో యశో అస్మాసు ధేవా ప్రజాభిరగ్నై
అమృతత్య మశ్యాగ్స్వాహా - అగ్నయే జాతవేదస ఇదం న మమ. యస్మై త్యగ్ం
సుకృతే జాతవేద ఉలోక మగ్నై కృణవ స్త్వినమ్. అశ్వినగ్ం సపుత్రిణం వీరవన్తం
గోమన్తగ్ం రయిం నశతే స్త్యస్తి స్వాహ-అగ్నయే జాతవేదస ఇదం న మమ. త్యే
సుపుత్ర శవసోవృతన్యామ కాతయః। నత్యామిన్ద్రాతిరివ్యతే స్వాహా - ఇన్ద్రాయ
పుత్రిణ ఇదం న మమ. ఉక్త ఉక్తే సోమ ఇన్ద్రం మమాద నీధేనీధే మఘవానగ్ం
సుతాసః। యదీగ్ం ప్రబాధః పితరం న పుత్రా స్సమానదక్షా అవసే హవన్తే స్వాహా-
ఇన్ద్రాయ మఘవత ఇదం న మమ.

ఇథ్య సన్నహనా న్యధ్వి సుగ్ధస్పృశ్యాగ్నై ప్రహరతి. రుద్రాయ తన్ని
చరాయేదం న మమ. అప ఉపస్పృశ్య, జయాది ప్రతిపద్యతే. సౌవిష్ట కృతగ్ం
హుత్వా, దర్వాః పరిధీననక్తీత్యాది. (నాత్ర లేపకార్యం విద్యతే) పరిధీన్రహృత్య,
సగ్ధస్రావం చ కృత్వా, అనాజ్ఞాతమిత్యాది పరిషేచనాన్తే, అనవస్నాతయా కుమార్యా
దృషత్పుత్రేణ పేషయిత్వా పరిష్లావ్యాపరేణాగ్నిం ప్రాచీముత్తానాం నిపాత్యోత్తరేణ
యజుషాఙ్కష్టేన దక్షిణే నాసికాచ్ఛిద్రేపి నయతి, పుమాగ్ం సంజనయతి-
పుగ్ంసువనమసి॥ పుగ్ం సువనముహూర్తః ... బ్రువన్తు ... సుముహూర్తోస్తు.

సీమన్తోన్నయనమ్

సీమన్తోన్నయనం ప్రథమే గర్భే చతుర్థే మాసి. బ్రాహ్మణాన్భజయిత్వా ౭౭ శి
షో వాచయిత్వా, ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, కరిష్యమాణ
సీమన్తోన్నయనాజ్ఞత్వేన ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య పుణ్యాహం వాచయిత్వా,
ఆభ్యుదయికం కృత్వా, రక్షాం బద్ధ్యా,

పునః ప్రాణానాయమ్య ... అస్యాం మమ ధర్మపత్న్యాం గర్భాభివృద్ధి
పరిపండ్లిపిశితరుధిర ప్రియాలక్ష్మీ భూతరాక్షసీగణ దూర నిరసన క్షమ-సకలసౌభాగ్య
నిదాన - మహాలక్ష్మీసమావేశనద్వారా, ప్రతిగర్భం బీజగర్భసముద్భవైవోని
బర్హణద్వారా చ శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం సీమన్తోన్నయనాఖ్యం కర్మ కరిష్యే-

అగ్నేరుపసమాధానాది పాత్రప్రయోగకాలే -

“యవాన్యిరూఢా ఇలలీం నపుజ్ఞాం గ్లఘం యవానామపి బన్ధనం చ।

ఏతాని సీమన్తవిధౌ ప్రయుజ్ఞ్యాత్ప్రాతాణి సాకం ఖలు మాసుషాణి”॥

పవిత్రకరణాద్యాజ్యభాగానై, అన్వారబ్ధాయాముత్తరా ఆహుతీర్చుత్వా
(పుగ్గింసువనవత్ ధాతా దదాతు నోరయిమితి చతస్రో యస్త్వాహృదా కీరిణేతి
చతస్ర ఇత్యష్టాజ్యాహుతీ ర్చుత్వా)-

ఇధ్యసన్నహనాన్యద్భిస్సగ్స్పృశాగ్నౌ ప్రహరతి-రుద్రాయ తన్తిచరాయేదం
న మమ. అప ఉపస్పృశ్య. జయాది ప్రతిపద్యతే. సౌవిష్టకృతగ్గం హుత్వా, శమ్యా
అపోహ్యా (నాత్ర లేపకార్యం విద్యతే, న పరిధ్యజ్ఞానాది). అనాజ్ఞాత మిత్యాది
పరిషేచనాన్తం కృత్వా, అపరేణాగ్నిం ప్రాచీ ముపవేశ్య త్రేణ్యా శలల్యా
త్రిభిర్దర్భపుణ్డేలై శృలాలుగ్లఘేనే త్యూర్ధ్వగ్గం సీమన్త మున్నయతి వ్యాహృతీభి
రుత్తరాభ్యాం చ-ఓం భూర్భువస్సువః। రాకామహగ్గం సుహవాగ్గం సుప్తుతీ హవే
శృణోతు న స్పృభగా బోధతుత్మనా। సీమన్తపస్నూచ్యాచ్ఛిద్యమానయా దదాతు
వీరగ్గం శతదాయ ముక్త్యమ్। యా స్తే రాకే సుప్తుతయ స్పృపేశసో యాభి ర్ధదాసి
ద్రాప పే పసూని. తాభి ర్నో అద్య సుమనా ఉపాగహి సహస్రబ్రౌహగ్గం సుభగై రరాణా॥

శలల్యాదీని ప్రతీచీనం నిరస్య, అప ఉపస్పృశ్య, సీమన్తోన్నయనముహూర్తః ...
బ్రువన్తు ... సుముహూర్తోఽస్తు.

‘గాయతం’ ఇతి వీణాగాధినో సగ్గంశాస్తి. ఉత్తరయోః పూర్వా సాల్వానాం,
బ్రాహ్మణానామితరా. నదీనిర్దేశశ్చ యస్యాం వసన్తి-(యాగస్థిరీవ నై రాజేతి
సాల్వీరవాదిమః। వివృతచక్రా ఆసీన్నాస్తీరేణ యమునే తవ) సోమ ఏవ నై రాజేత్యాహ
ర్వాహ్మణీః ప్రజాః। వివృతచక్రా ఆసీన్నా స్తీరేణాసై(కృష్ణే-గోదావరి)తవ॥ యవాన్వి
రూథా నాబధ్య వాచం యచ్ఛత్యానక్షత్రేభ్యః. ఉదితేషు నక్షత్రేషు ప్రాచీముదీచీం
వా దిశముపనిష్క్రమ్య, వత్స మన్వారభ్య, వ్యాహృతీశ్చ జపిత్యా వాచం విస్మజేత్-
ఓం భూర్భువస్సువః॥

జాతకర్మ

ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, కరిష్యమాణ జాతకర్మాజ్ఞ
త్వేన ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య, పుణ్యాహం వాచయిత్వా *ఆభ్యుదయికం చ
కృత్వా-

పునః ప్రాణానాయమ్య...మమ కుమారస్య గర్భామ్బుపానజనిత
దోషనిబర్హణ - ఆయుర్మేదాభివృద్ధి-బీజగర్భనముద్ధవై నోనిబర్హణద్వారా
శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం జాతకర్మ కరిష్యే-

జాతం వాత్సప్రేణాభిమృశ్య-దివస్సరి ప్రథమం జజ్ఞే అగ్ని రస్సద్వితియం
పరి జాతవేదః॥ తృతీయ మ్మృత్యు స్తమతా అజస్ర మిన్ధాన ఏనం జరతే స్వాధీః।
విద్యాతే అగ్నే త్రేధా త్రయాణి విద్యా తే సద్మ విభృతం పురుత్రా విద్యాతే నామ

*పుత్రజన్మ నిమిత్తకము, జాతకర్మాజ్ఞమునగు ఆభ్యుదయిక ద్వయమునకు తన్త్రానుష్ఠానము
ధర్మసింధ్వాదులలో చెప్పబడినది. జాతకర్మను నామకరణముతోనహ అనుష్ఠించునపుడు నామకరణాజ్ఞ
భ్యుదయికముతో నహ మూడింటిని తన్త్రముగా అనుష్ఠించవలసి యుండును.

పరమం గుహా య ద్విద్యా తముత్తమం యత ఆజగన్తః సముద్రే త్యా సృమణా
 అప్యస్తర్భువక్షా ఈధే ద్ధివో అగ్న ఉధన్న్. తృతీయే త్యా రజసి తస్మిన్వాగ్ంస మ్మతస్య
 యోనో మహిషా అహిన్యన్. అక్రన్త దగ్ని స్తనయన్నివ ద్యోః క్షామా రేరిహ ద్వీరుధ
 సృమజ్జన్. సద్యో జజ్జానో విహి మిద్ధో అఖ్య దా రోదసీ భానునా భాత్వన్తః ఉశిక్వావకో
 అరతి సుమేధా మర్త్యస్త్విర మృతో నిధాయః ఇయర్తి ధూమ మరుషం భరిభ్ర
 దుచ్చుక్రేణ శోచిషా ద్యామినక్షత్. విశ్వస్య కేతు ర్భువనస్య గర్భ ఆరోదసీ అపృణా
 జ్ఞాయమానః ఏడుం చిదద్ర మ భినత్పరాయ జ్ఞానా యదగ్ని మయజన్త పజ్నా శ్రీణా
 ముదారో ధరుణో రయీణాం మనీషాణాం ప్రార్పణ స్సోమగోపాః వసో స్సూను సహసో
 అప్పు రాజా విభా త్యగ్ర ఉషసో మిధానః యస్తే అద్య కృణవద్భద్ర శోచేఽపూపం
 దేవ ఘృతవన్త మగ్నీః ప్ర తం నయ ప్రతరాం నస్త్యో అప్రాభి ద్యుమ్నం దేవ భక్తం
 యవిష్టః ఆ తం భజ సాశ్రవసే ప్యగ్న ఉక్త ఉక్త ఆ భజ శస్యమానేః ప్రియస్సూర్యే
 ప్రియో అగ్నా భవాత్యుజ్జాతేన భినద దుజ్జనిత్యైః త్యా మగ్నే యజమానా అనుద్యూన్
 విశ్యా వసూని దధిరే వార్యాణి త్వయా సహ ద్రవిణ మ్రిచ్చమానా వ్రజం గోమన్త
 ముశిజో వివన్త్రః దృశానో రుక్మ ఉర్వా వ్యద్యో ద్దుర్మర్ష మాయు శ్శ్రియే రుచానః
 అగ్ని రమృతో అభవద్యయోభి ర్యదేనం ద్యో రజనయ త్పురేతాః॥ (అన్తే సకృ
 దభిమృశతి)

ఉత్తరేణ యజాపోపస్థ ఆధాయ-అస్మిన్నహగ్ం సహస్రం పుష్యా మ్యేధమాన్త
 స్సేవశే ఉత్తరాభ్యామభిమన్త్రణం, మూర్ధన్యవప్రూణం దక్షిణే కర్ణే జాపః నక్షత్రనామ
 చ నిర్దిశతి, తద్రహస్యం భవతి - అడ్డా దడ్డా త్సంభవన్తి హృదయా దధిజాయసే
 అత్తా వై పుత్ర నామాన్తి స జీవ శరద శ్చతమ్॥ అశ్వా భవ పరశు ర్భవ హిరణ్య
 మస్తృతం భవ ప్రశూనాం త్యా హిక్మారేణా భిజిష్ఠా మ్యసౌ (అత్ర అసౌ ఇతి పదస్య
 స్థానే త త్తన్నక్ష త్రనామ నిర్దిశత్) ఏతాభ్యామేవ మూర్ధన్యవప్రూణం-అడ్డాదడ్డా
 త్సంభవన్తి.....జిష్ఠామ్యసౌ॥ ఏతాభ్యామేవ దక్షిణే కర్ణే జాపః అడ్డాదడ్డా
 త్సంభవన్తి...జిష్ఠామ్యసౌ॥ మధుఘృతమితి సగ్ంసృజ్య తస్మి న్దర్శేణ హిరణ్యం
 నిష్ఠర్మ్యం బద్ధ్వా వదాయోత్తరర్మ్యవైః కుమారం ప్రాశయిత్వా-మేధాం తే దేవ

స్పృహితా మేధాం దేవీ సరస్వతీ! మేధాం తే అశ్వినౌ దేవా వాధత్తాం పుష్కరసజా॥
 త్వయి మేధాం త్వయి ప్రజాం త్వయ్యగ్ని ప్తేజో దధాతు! త్వయి మేధాం త్వయి
 ప్రజాం త్వయీష్ట ఇన్ద్రియం దధాతు! త్వయి మేధాం త్వయి ప్రజాం త్వయి సూర్యో
 భ్రాజో దధాతు॥ (ప్రాశనం చతుర్థా మన్తే సకృదేవ)

ఉత్తరాభిః పశ్చాభిః స్నాపయిత్వా-క్షేత్రియై త్వా నిర్ముత్యై త్వా ద్రుహా
 ముజ్ఞామి వరుణస్య పాశాత్॥ అనాగసం బ్రహ్మణే త్వా కరోమి శివే తే ద్యావాపృథివీ
 ఉభే ఇమే! శం తే అగ్ని స్సహద్యౌ రస్తు శం ద్యావాపృథివీ సహపథీభిః! శమ్నన్తరిక్షగం
 సహ వాతేన తే శం తే చతస్రః ప్రదిశో భవన్తు! యా దైవీ శృతస్రః ప్రదిశో వాతవత్సీ
 రభిసూర్యో విచక్షే! తా సాం త్వా జరస ఆదధామి ప్రయక్ష్మ ఏతు నిర్ముతం పరాభైః!
 అమోచి యక్షౌ ధృరితా దవర్త్యై ద్రుహః పాశా నిర్ముత్యై చోదమోచి! అహ అవర్తి
 మవిద త్వోనమప్య భూద్భుదే సుకృతస్య లోకే! సూర్యమ్ముతం తమసో గ్రహ్య
 యద్దేవా అముజ్ఞా న్నస్సృజ న్నేన్ద్రననః! ఏవమహ మిమం క్షేత్రియా జ్ఞామిశగం
 సాద్రుహో ముజ్ఞామి వరుణస్య పాశాత్॥ (స్నానం పశ్చానా మన్తే సకృదేవ)

దధిఘృతమితి సగం సృజ్య కాగంస్యేన పృషదాజ్యం వ్యాహృతీభి
 రోజ్ఞారచతుర్థాభిః కుమారం ప్రాశయిత్వా-భూ స్వాహా, భువ స్వాహా, సువ
 స్వాహా, ఓగ్ స్వాహా॥ (ప్రాశనం చతుర్థా మన్తే సకృదేవ)

అద్భి శ్చేషగం సగంసృజ్య గోష్ఠే నినయేత్, ఉత్తరయా మాతు రుపస్థ
 ఆధాయ - మాతే కుమారగం రక్షోవధీన్యాధేను రత్యాసారిణీ! ప్రియా ధనస్య భూయా
 ఏధమానా స్యే గృహే॥ ఉత్తరయా దక్షిణగ్ స్తనం ప్రతిధాప్య - అయం కుమారో
 జరాం ధయతు దీర్ఘమాయుః! యస్మై త్యగ్ స్తన ప్రప్త్యా యాయు ర్వర్హే యశో
 బలమ్॥ ఉత్తరాభ్యాం పృథివీ మభిమృశ్య - యద్భూమేర్హృదయం దివి చన్త్రమసి
 శ్రితమ్! త దుర్యపశ్యం మాహం పాత్రమఘగం రుదమ్! యతే సుశీమే హృదయం
 వేదాహం తత్రజాపతే! వేదామ తస్య తే వయం మాహం పాత్రమఘగం రుదమ్॥
 (కుమార మభిమృష్టాయాం భూమౌ మాతా సంవేశయతి)

ఉత్తరేణ యజుషా సంవిష్టం - నామయతి న రుదతి యత్ర వయం
పదామసి యత్ర చాభిమృశా మసి॥ (అభిమృశ్య), ఉత్తరేణ యజుషా శిరస్త
ఉదకుంభం నిధాయ-అపస్సుప్తేషు జాగ్రత రక్షాగ్ంసి నిరితో నుదధ్యమ్॥

శ్రోత్రియాగారా దగ్ని మాహృత్య, యత్ర క్వ చాగ్ని మితి విధినాగ్ని ముప
సమాధాయ, అలంకృత్య, సర్వపా స్ఫలికరణమిత్రా నశ్చాలినోత్తరే స్త్రిస్త్రిః ప్రతి
స్వాహాకారగ్ం హుత్వా - అయం కలం పతయన్తగ్న్ శ్వాన మివోద్భుద్ధమ్, అజాం
వాశితామివ మర్తుతః పర్యాధ్యగ్న్ స్వాహా- మరుద్భ్య ఇదం న మమ. స్వాహా-
మరుద్భ్య ఇదం న మమ. స్వాహా-మరుద్భ్య ఇదం న మమ. (ఏవం సర్వత్ర).

శబ్దైరథ శృణ్ణికేర ఉలూఖలః॥ చ్యవన్తే నశ్యతా దిత స్వాహా - మరుద్భ్య
ఇదం న మమ...॥ అయ శృణ్ణే మర్క ఉపవీర ఉలూఖలః॥ చ్యవన్తే నశ్యతా
దితస్వాహా-మరుద్భ్య ఇదం న మమ...॥ కేశినీశ్యలోమినీః ఖజాప్తోజోపకాశినీః॥
అపేత నశ్యతాదిత స్వాహా-మరుద్భ్య ఇదం న మమ...॥ మిశ్రవాసనః కౌబేరకా
రక్షారజేన ప్రేషితాః॥ గ్రామగ్ం సజానయో గచ్ఛన్తిచ్ఛన్తే పరిదాకృతాన్వాహా-మరుద్భ్య
ఇదం న మమ...॥

ఏతా స్మతై తా స్ఫష్టితత్యయం బ్రహ్మణస్సృతః॥ తానగ్నిః
పర్యసరతానిష్ఠస్తాన్సృహస్సృతిః॥ తానహం వేదబ్రాహ్మణః ప్రమృశతః కూటద్దన్తా న్యకేశా
న్లమృనస్తనాన్వాహా-మరుద్భ్య ఇదం న మమ...॥ నక్తంచారిణ ఉరస్సేశా శూలహస్తా
న్మపాలపాన్ పూర్య ఏషాం పితే త్యుబై శ్రౌవ్యకర్ణకః॥ మూతా జఘన్యా సర్పత్రి గ్రామే
విధుర మిచ్ఛన్తి స్వాహా-మరుద్భ్య ఇదం న మమ...॥ నిశీధచారిణీ స్యసా సస్థినా
ప్రేక్షతే కులీమే॥ యా స్యపన్తం బోధయతి యస్యై విజాతాయాం మనః॥ తాస్తాం త్వం
కృష్ణవర్మనే క్షమానగ్ం హృదయం యకృత్॥ అగ్నే అక్షీణి నిర్లహ స్వాహా-మరుద్భ్య
ఇదం న మమ, స్వాహా-మరుద్భ్య ఇదం న మమ, స్వాహా-మరుద్భ్య ఇదం న
మమ॥

సగ్ంశాన్తి-ప్రవిష్ట ప్రవిష్ట ఏవ తూష్టిమగ్నావాపవతేతి. ఏవమహ రహ రా
నిర్దేశతాయాః.

ఉపవేశనశ్రమః-

“జాతకే నామకే చైవ అన్యప్రాశనచోలయోః॥

ఉపాయనే ఏవాహే చ పత్నిపుత్రశ్చ దక్షిణే॥

సంస్కార్యః పురుషో వాఽపి స్త్రీ వా దక్షిణత భవేత్॥

సంస్కారకస్తు సర్వత్ర తిష్ఠేదుత్తరతస్పదా” (పారిజాతే).

“కన్యాపుత్రవివాహే చ గౌడానే వ్రతబన్ధనే॥

అశీర్యాదేఽభిషేకే చ పత్ని తూత్తరతో భవేత్॥”

నక్షత్రనామనిర్దేశప్రకారః-

“రోహిణ్యుజ్యేషిమి వృద్ధిరాదౌ, పృథ్వీ చ వాస్త్య శ్రవశాశ్వయుక్షు॥

శేషిమి నామ్యోః కపర స్వరోఽన్యః, స్వాప్యోరదీర్ఘ స్పవిసర్గ ఇష్టః”.

అస్కార్యః-రోహిణీ, రేవతి, మఘా, మృగశిర్షా జ్యేష్ఠా చిత్రా-ఇత్యేతేషు అదౌ వృద్ధి ర్భవేత్. యథా-
రోహిణిః, రేవతిః, మాఘః, మార్గశిర్షః, జ్యేష్ఠః, చైత్ర. ప్రాప్తపదేత్యత్ర పౌత్ర పరే పశ్యే వృద్ధిః. యథా-ప్రాప్తపాదః
అన్త్య(అపభరణీ). శ్రవణ, శతభిషక్, అశ్వయుక్ ఏతేషు వికల్పేన వృద్ధిః యథా అపభరణః- అపభరణః,
శ్రవణః. శ్రావణః, శతభిషక్ - శాతభిషజః, అశ్వయుక్ - అశ్వయుజః. ఉక్తాదన్యేషు న వృద్ధిః. యథా -
కృత్తికః, తిష్య, ఆశ్లేషః. ఫల్గుణః, హస్తః, విశాఖః, అనూరాధః, ఆషాఢః, శ్రవిష్ఠః. అమౌః అగ్రామూలయోః
అన్త్యః స్వరః కశబ్ధపరో భవతి. యథా అగ్రకః, మూలకః, స్వాప్యో = స్వాతి పునర్వస్వాః అన్త్యః స్వరః అదీర్ఘః
సవిసర్గశ్చ ఇష్టః. యథా-స్వాతిః, పునర్వసుః.

(ఏవం సర్వేషాం నక్షత్రనామ్నాం ప్రథమయా నిర్దేశః సూక్తవాకే, జాతకర్మణి పునః - సంబుద్ధ్యా.)

నామకరణమ్

దశమ్యా ముత్థియాగ్ స్నాతాయాం పుత్రస్య నామ దధాతి పితా మాతేతి. అచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, కరిష్యమాణ నామకరణాభివ్యక్తేన ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య, పుణ్యాహం వాచయిత్వా, అభ్యుదయికం కృత్వా,

పునః ప్రాణానాయమ్య ... అస్య మమ కుమారస్య ఆయురభివృద్ధి-వ్యవహారసిద్ధి - బీజగర్భసముద్భవైనోనిబర్హణద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం నామ ధాస్యావహే (ఉభయో స్సంజ్ఞల్పః)-

ద్వ్యక్షరం చతురక్షరం వా నామపూర్వ మాఖ్యాతోత్తరం దీర్ఘాభినిష్ఠానాంతం ఘోషవదాద్యంతరస్తస్థమ్. అపి వా యస్మిన్ స్వీత్యుప సర్గ స్వాత్తద్ధి ప్రతిష్ఠిత మితి హి బ్రాహ్మణమ్. అయుజాక్షరం కుమారాః. తణ్ణులపూర్ణపాత్రే ఉదగపవర్గం రేఖాద్వయం లిఖిత్వా, కోష్ఠత్రయే యథాక్రమం సువర్ణశలకయా మాసనామ - నక్షత్రనామ - వ్యవహారనామ చ విలిఖ్య నామత్రయాధిష్ఠానదేవతాః ధ్యానావాహనాదిషోడశోపచారై రభ్యర్చ్య.

మాసనామ్నా.... నామాసి, శతాయుర్భవ, దీర్ఘాయుర్భవ. నక్షత్రనామ్నా ... నామాసి, శతాయుర్భవ, దీర్ఘాయుర్భవ. వ్యావహారికనామ్నా ... నామాసి, శతాయుర్భవ, దీర్ఘాయుర్భవ - ఇతి మాతాపితరౌ తత్తదుపర్యక్షతాఞ్ఞోశ్ శ్చిరసి నిక్షిపతః. నామకరణ ముపారతః బ్రువన్తు సుముపారోఽస్తు.

పురుషాణాం మాసనామాని -

“మాసనామ ప్రకుర్వీత బాలకస్య పితా తతః కృష్ణోఽవన్తోఽచ్యుత శృక్లి వైకుంఠోఽథ జనార్దనః

ఉపేన్తో యజ్ఞపురుషో వాసుదేవస్తథా హరిః యోగీశః పుణ్డరీకాక్షో మాసనామా న్యసక్రమాత్॥”

సంస్కారరత్నమాలాయామ్ ‘అత్ర మార్గశీర్వాదిరేవ క్రమః. మదనరత్నదాహృతగర్గవచనాత్ - ఇత్యుక్తమ్. తదేవ ధర్మసిన్ధుకారాదీనామవ్యనుమతమ్.

స్త్రీణాం మాసనామాని-

“వాగ్దేవీ మర్గశీర్షే తు పాపే పద్మావతీ భవేత్, శ్రీదేవీ మాఘమాసే స్యాత్పావిత్రీ పాల్మ నే నృతా చైత్రమాసే భవేద్ద్యుమి(తి): కల్యాణీ మాధవే భవేత్, సత్యభామా స్మృతా శ్వేతే శుకౌ పుణ్యవతీ భవేత్, సభసి స్యాద్ద్రూపవతీ భాద్ర ఇన్ద్రుమతీ భవేత్, చన్ద్రావ త్యాశ్వినే ప్రోక్తా లక్ష్మీ: కార్తిక తురితా ఏతాని మాసనామాని స్యుః స్త్రీనామకృతా ద్రువమ్” (సంస్కారరత్నమాలాయాం - బృహస్పతిః)

అన్నప్రాశనమ్

జన్మనోఽధిపష్టే మాసి బ్రాహ్మణా న్భజయిత్వాఽఽశిషో వాచయత్వా, ఆచమ్య, ప్రాణానాయామ్య, దేశకాలౌ సంక్రీర్త్య, కరిష్యమాణాన్నప్రాశనాభ్యత్వేన ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య పుణ్యాహం వాచయిత్వా, ఆభ్యుదయికం కృత్వా, రక్షాం చ బద్ధ్య.

పునః ప్రాణానాయామ్య...అస్య మమ కుమారస్య మాతృగర్భ మలప్రాశన శుద్ధి - అన్నాద్య బ్రహ్మవర్చసతేజ ఇన్ద్రియాయురభివృద్ధి- బీజగర్భసముద్భవైనో నిబర్హణద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం అన్నప్రాశనం కరిష్యే.-

దధిమధుఘృతమోదనమితి సగ్ంస్పృజ్యావదాయోత్తరైర్మనైః కుమారం ప్రాశయేత్. తైత్తి(రీయే) రేణ మాగ్ంసేనేత్యేకే-భూరపాం త్యేషధీనాగ్ం రసం ప్రాశయామి. శివాస్త అప ఓషధయ స్సన్తసమీవాస్త అప ఓషధయ స్సన్తసా (అత్ర 'అసా' ఇతి పదస్య స్థానే తత్తద్వ్యావహారిక నామ నిర్దిశేత్, ఏవముత్తరత్రాపి.) భువోఽపాం త్యేషధీనాగ్ం రసం ప్రాశయామి...స్సన్తసా, సువరపాం త్యేషధీనాగ్ం రసం ప్రాశయామి... స్సన్తసా, భూర్భువస్సువరపాం త్యేషధీనాగ్ం రసం ప్రాశయామి...స్సన్తసా, (సకృదేవ కుమారం ప్రాశయేత్) అన్నప్రాశనముహూర్తః ... బ్రువన్తు... సుముహూర్తఽస్తు.

అత్ర శిశోః జీవికాపరీక్షాం కేచి త్కుర్వన్తి, తద్యథా-అన్నప్రాశనాన్తే. శిశుం భూమావుపవేశ్య, తదగ్రే లేఖినీ పుస్తకశస్త్రపస్త్రాది శిల్పవస్తుని విన్యస్య, స్వేచ్ఛయా శిశుర్యత్ స్పృశేత్ సా తస్య జీవితేతి విద్యాత్.

“అగ్రతోఽథ పరిన్యస్య శిల్పవస్తుని సర్వశః|

శస్త్రాణి చైవ వస్త్రాణి తతః పశ్యేత్తు లక్షణమ్||

ప్రథమం యత్ స్పృశేద్బాలః పుస్తకాది స్యయం తదా|

జీవికా తస్య బాలస్య తేనైవ తు భవిష్యతి”. (ధర్మసిన్ఘః)

చౌలమ్

జన్మనోఽధిత్పతీయే వర్షే చౌలం పునర్వస్వోః, బ్రాహ్మణానాం భోజనముపాయనవత్. ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, కరిష్యమాణ చౌలకర్మాజ్ఞత్వేన ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య, పుణ్యాహం వాచయిత్వా, ఆభ్యుదయికం కృత్వా, అఙ్కురారోపణం విధాయ, రక్షాం బధ్వా.

పునః ప్రాణానాయమ్య...అస్య మమ కుమారస్య బీజగర్భసముద్భవైవోని బర్హణ-బలాయుర్వర్చోఽభివృద్ధిద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం చౌలం కరిష్యే-

సీమంతవ దగ్నీ రుపనమాధానాది. పాత్రప్రయోగకాలే -

“జలద్యయం కుశాన్య వా ఙ్కురాలు దర్శపుష్కలీన్|

శకృచ్ఛలల్యసీన్ క్షిపే త్స హైవ చౌలకర్మణి”.

పవిత్ర కరణాద్యాజ్యభాగాన్తే, అన్వారభ్యే కుమారే-సీమంతవత్ - ధాతా దదాతు నో రయి మితి చతస్రౌ, యస్త్వా హృదా కీరిణేతి చతస్ర ఇత్యష్టాజ్యాహుతీ ర్హుత్వా, ఇధ్మనన్నహనా న్యద్ధి స్సగ్గస్పృశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి-రుద్రాయ తన్విచరాయేదం న మమ. అప ఉప స్పృశ్య, జయాది ప్రతిపద్యతే, సౌవిష్టకృతగ్ం హుత్వా, శమ్యా అపోహ్య, (నాత్ర లేపకార్యం విద్యతే-న పరిధ్యజ్ఞానాది), అనాజ్ఞాత మిత్యాది పరిషేచనాంతం కృత్వా,

అపరేణాగ్నిం ప్రాఙ్చ ముపవేశ్య| త్రేణ్యా శలల్యా త్రిభి ర్దర్శ పుష్కలై శ్శులాలుగ్లఘ్నేతి తూష్టిం కేశాన్విసీయ, యధర్షిశిఖా నిదధాతి యథా వైషాం కులధర్మ స్స్యాత్. అపాగ్ంసగ్ం సర్జనాద్యాకేశనిధానా త్సమానమ్-(అత్రోపనయన వత్ శీతోష్ణజల సంయోజనప్రభృతి-కేశనిధానాంతం కర్మకలాపం కుర్యాత్.) క్షురం ప్రక్షాళ్య నిదధాతి, తేన త్ర్యహం కర్మనిష్కృతిః. వరం దదాతి. (దక్షిణత అసీనాయ బ్రాహ్మణాయ పితా గాం దదాతి. యద్యన్య శ్చౌలకర్త తదా తస్మై దదాతి.)

సంస్కారలోప (అనుపనీత) ప్రాయశ్చిత్తమ్

అచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య...అస్య మమ కుమారస్య ఉపనయనాధికారసిద్ధ్యర్థం యథాశక్తి సంభవత్ప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యే-

తణ్డూలపూర్ణే కాంస్యభాజనే ఫలతామ్బూలసహితం యథాశక్తి హిరణ్యం నిధాయ, హస్తాభ్యాం పరిగృహ్య, ఉత్థాయ, ప్రదక్షిణత్రయం కుర్యాత్ -

“సమస్త సంపత్సమవాప్తిహేతవ స్సముత్తిథాపత్కులధూమకేతవః॥

అపారసంసార సముద్రసేతవః పునస్తు మాం బ్రాహ్మణ పాదపాంసవః॥

అపద్ధనధ్యాస్తనహస్రభానవ స్సమీహితార్థార్పణకామధేనవః॥

సమస్తతీర్థామ్బు పవిత్రమూర్తయో రక్షస్తు మాం బ్రాహ్మణపాదపాంసవః॥

అధివ్యాధిహరం నృణాం మృత్యుదారిద్ర్యనాశనమ్॥

శ్రీపుష్టికీర్తిదం వందే విప్రశ్రీపాదపజ్జజమ్॥

అశేషే హే పరిషత్! మదీయాం విజ్ఞాపనా మవధార్య, మయా సమర్పితా మిమాం పరిషద్దక్షిణాం యథోక్తదక్షిణామివ స్వీకృత్య, అస్య మమ కుమారస్య జన్మప్రభృతి ఏతత్క్షణపర్యంతం మధ్యేవర్తిని కాలే సంభావితానాం సవర్ణాసవర్ణ ధాత్రిజనస్తన్యపాన, తిష్ఠస్మాత్రపురీషోత్పర్జన, పర్వపి తాన్నభోజ నోచ్ఛిష్టాన్నభోజన, సహభోజన, కామచార, కామవా దాభక్త్యభక్త తాభోజ్యభోజ నాలేహ్యాలేహ నాపేయపా నాస్పృశ్యస్పర్శన, విజాతీయసహచర క్రిడాసల్లాప సంస్పర్శన, మూత్రపురీషోత్పర్జనాది తత్తత్కాలశౌచాభావ-ప్రభృతీనాం సర్వేషాం పాపానా మపనోదనపూర్వకం, స్వగృహ్యోక్త పుగ్గంసువన సీమంతోన్నయన జాతకర్మ నామకరణాన్నప్రాశన-చౌలాదికర్మణాం తత్తత్కాలాననుష్ఠానా ద్యో దోషస్సమజని తద్దోష పరిహారద్వారా ఉపనయనాధికార సిద్ధ్యర్థం, మమ చ ఆచార్యత్వ యోగ్యతాసిద్ధ్యర్థం యథాశక్తి సంభవ త్ప్రాయశ్చిత్త ముపదిశ్యానుగృహీణ - ఇత్యుక్త్వా భూమౌ దణ్డవ త్రుణమేత్.

పరిషద్వచనమ్ - హే యజమాన!గోత్ర ...నామధేయ! స్వర్ణజ్యధాన్యకృచ్ఛప్రయాచరణపూర్వకం పాహిత్రయోదశహోమ మాచర. తేన త్వదుక్తనిమిత్తేభ్యః సర్వేభ్యః పాపేభ్యో విముక్తిపూర్వకం తవ కుమారస్య ఉపనయనాధికారసిద్ధిర్భూయాదిత్యనుగృహీమః.

పునః ప్రాణానాయమ్య, ... అస్య మమ కుమారస్య శరీరశుద్ధ్యర్థం ... పరిషదుపదిష్ట ప్రకారేణ స్వర్ణజ్యధాన్య కృచ్ఛా ణ్యాచరిష్యే -

“స్వర్ణం పవిత్ర మమలం స్వర్ణం పాపప్రణాశనమ్।

స్వర్ణం హి శక్యం యస్మాదత శ్శాంతిం ప్రయచ్ఛ మే”

అస్మై బ్రాహ్మణాయ ... గోత్రాయ ... నామధేయాయ శ్రీమహావిష్ణు స్వరూపాయ మమ కుమారస్య శరీరశుద్ధిం కామయమానః స్వర్ణకృచ్ఛ ప్రత్యామ్నాయం యథాశక్తి హిరణ్యం సంప్రదదే న మమ.

“కామధేనే స్సముద్భూతం సర్వత్రతుమ సంస్థితమ్।

దేవానా మాజ్య మాహర మత శ్శాంతిం ప్రయచ్ఛ మే”

అస్మై బ్రాహ్మణాయ ... ఆజ్య కృచ్ఛ ప్రత్యామ్నాయం యథాశక్తి హిరణ్యం సంప్రదదే న మమ.

“ధన్యం కరోషి ధాతార మిహ లోకే పరత్ర చ।

యస్మాత్తస్మా చ్చివం మే స్వాదత శ్శాంతిం ప్రయచ్ఛ మే”

అస్మై బ్రాహ్మణాయ ... ధాన్యకృచ్ఛప్రత్యామ్నాయం యథాశక్తి హిరణ్యం సంప్రదదే న మమ.

పునః ప్రాణానాయమ్య...అస్య మమ కుమారస్య ... స్వగృహ్యోక్త పుంసువన - సీమంతోన్నయన-జాతకర్మ-నామకరణాన్నప్రాశన-చౌలాదికర్మణాం తత్తత్కాలా ననుష్ఠానా ద్యో దోష స్సమజని తద్దోషపరిహారద్వారా ఉపనయనాధికార సిద్ధ్యర్థం, మమ చ ఆచార్యత్వయోగ్యతాసిద్ధ్యర్థం పరిషదుపదిష్టప్రకారేణ పాహిత్రయోదశహోమం కరిష్యే-

‘చతుష్పాత్ర ప్రయోగః’ ‘యత్రకృపాగ్ని’ మితి విధినా అగ్ని ముపసమాధాయ, పాత్రప్రయోగకాలే - దర్శ్య మాజ్యస్థాలీం, ప్రాక్షణీం స్రువమితి చత్వారి పాత్రాణి ప్రయునక్తి. సమావప్రచ్ఛిన్నాగ్నో ... ఉత్తానాని పాత్రాణి పర్యావృత్య, త్రిః ప్రాక్షతి. శేష ముత్పిచ్య ప్రాక్షణీం - దక్షిణతో నిధాయ, అజ్యం విలాప్య .. ప్రాగగ్రమగ్నౌ పవిత్రే అనుప్రహృత్య, స్రుత్రువా వగ్నౌ ప్రతితప్య ...దర్శానద్వి సృగ్గ్సృశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి. అగ్నిం పరిషిచ్చతి - అదితే¹ నమమన్యస్య ... దేవసవితః ప్రసువ. (ఏకం-ద్వే-త్రీణి చత్వారి) ² పునర్నూర్థానివ ర్తస్య పునరగ్న ఇషాయుషా పునర్నూః పాహి విశ్వత స్వాహా-అగ్నయ ఇదం న మమ. సహ రయ్యా నివ ర్తస్యగ్నే పిన్యస్య ధారయా విశ్వస్నియా విశ్వతస్పరి స్వాహా-అగ్నయ ఇదం న మమ. పాహి నో అగ్న ఏనసే స్వాహా-అగ్నయ ఇదం న మమ. పాహి నో విశ్వవేదసే స్వాహా-విశ్వవేదన ఇదం న మమ. యజ్ఞం పాహి విభావసో స్వాహా - విభావసవ ఇదం న మమ. సర్వం పాహి శతక్రతో స్వాహా-శతక్రతవ ఇదం న మమ. పాహి నో అగ్న ఏకయా ప్రాహ్యత ద్వితియయా ప్రాహ్యార్థం తృతియయా ప్రాహి గీర్భ శ్చతస్పథి ర్యసో స్వాహా-అగ్నయే వసవ ఇదం న మమ. భూరగ్నయే చ పృథివ్యై చ మహతే చ స్వాహా-అగ్నయే పృథివ్యై మహత ఇదం న మమ. భువో వాయవే చాన్తరిక్షాయ చ మహతే చ స్వాహా - వాయవే²న్తరిక్షాయ మహత ఇదం న మమ. సువరాద్ది త్యాయ చ దివే చ మహతే చ స్వాహా-అదిత్యాయ దివే మహత ఇదం న మమ. భూర్భువస్సువ శ్చన్త్రమసే చ నక్షత్రేభ్యశ్చ దిగ్భ్యశ్చ మహతే చ స్వాహా-చన్త్రమసే నక్షత్రేభ్యో దిగ్భ్యో మహత ఇదం న మమ. పునర్నూర్థాని వర్తస్య....విశ్వత స్వాహా-అగ్నయ ఇదం న మమ. సహ రయ్యా...విశ్వతస్పరి స్వాహా-అగ్నయ ఇదం న మమ. ఏతావత్పర్యంతం నానాప్రకారేణ సంభావితసమస్తదోషనిర్మరణార్థం సర్వప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యే-(స్రువేణ) భూర్భువస్సువ స్వాహా-ప్రజాపతయ ఇదం న మమ. అదితే¹న్యమగ్గ్స్థాః.....దేవసవితః ప్రాసావిః.

¹ “నామూరౌ నాజ్యభాగౌ చ న వేద్యం న జయదయః॥ చతుష్పాత్రప్రయోగే తు నిశ్చిత్క్షం కపర్దినా”

² “పునర్నూర్థా సహద్యవే మధ్యే పాహితి పశ్చాత్మమౌ మహావ్యాహృతయశ్చైవ పాహిహోమే సమీరితాః”.

ఉపనయనమ్

ఉపనయనం వ్యాఖ్యాస్యామో గర్భాష్టమేషు బ్రాహ్మణ ముపనయాత,
గర్భికాదశేషు రాజన్యం, గర్భద్వాదశేషు వైశ్యమ్, వసన్తో గ్రీష్మశ్చ శరదిత్యుతవో
వర్ధానుపూర్వ్యేణ. బ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వా ౭౭ శిషో వాచయిత్వా-

అచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, కరిష్యమాణోపనయనాభ్యత్వేన అదౌ గణపతి
మభ్యర్చ్య, పుణ్యాహం వాచయిత్వా, అభ్యుదయికం కృత్వా, అఙ్కురారోపణం
విధాయ, రక్షాం బద్ధ్యా.

పునః ప్రాణానాయమ్య, ఏతావంతం కాల మనాశ్రమిణ మిమం కుమారం...
శర్మాణం ఆశ్రమాతిశయ సంపాదనపూర్వక సాజ్ఞోపాజ్ఞ సకలవేదాధ్యయనాధికార
సిద్ధి-నిత్యనైమిత్తిక కామ్యకర్మానుష్ఠానజనితాయుస్తేజోవీర్యయశశక్తి
పుష్టికామ్యాభివృద్ధిద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం ఉపనేష్య-

కుమారం భోజయిత్వా 'అనువాకస్య ప్రథమేన యజుషాప స్సగ్ంస్సజ్య-
ఉష్టేన వాయు పుదకేనే హ్యదితిః కేశాన్ వపతు॥ ఉష్ణా శ్చీతా స్వానీయ, ఉత్తరయా
శిర ఉనత్తి- అప ఉన్తస్తు జీవసే దీర్ఘాయుత్వాయ వర్తసే, జ్యోక్ష్మ సూర్యం దృశే॥
ప్రాగారభ్య ప్రదక్షిణ మునత్తి, త్రిగ్ ప్రీష్టర్థా నస్తర్థా యోత్తరాభి శ్చతస్సభిః
ప్రతిమన్త్రం ప్రతిదిశం ప్రవపతి.²

యేనావప త్సవితా క్తురేణ సోమస్య రాజ్ఞో వరుణస్య విద్యాన్, తేన బ్రహ్మణో
వపతే దమ స్వాయుష్మా శ్చరదష్టిర్యథాసద్దయమసా॥ (ఇతి పురస్తాత్. అత్ర అసౌ ఇతి
పదస్య స్థానే తత్తద్వాసహరికనామ ప్రథమైకవచనాంతం నిర్దిశేత్)³ వపన్తముత్తర
యానుమన్త్రయతే దక్షిణతో మాతా బ్రహ్మచారీ వా-

1. కుమారభుక్తికాలే తు గాయత్రిం సముదీరయన్, ఆచార్యః స్వయమేవాస్త్వం ప్రోక్షయేదితి శాసకః.
పటు రక్షరలవణం సప్రాణాహరిమన్త్రకమ్, ఏకో భుక్షేత నియతో ప్రతి ప్రత మవీదయన్.
2. ముఖ్యశిఖాన్యశిఖానాం చౌలే ధృతానా మత్ర వాపనమ్ (ధర్మసిన్ఘః. 178).
3. ప్రథమే ప్రథమాన్త-౭ సా సంబుద్ధ్యన్త స్తు చోత్తమే ॥ అనుదాత్తం భవేన్మంత్రే సంబుద్ధ్యన్త మసౌ పదమ్॥
ప్రథమాన్త ముదాత్తాన్తం నయే-౭ సావితి వక్షయేత్.

యత్ క్షురేణ మర్చయతా సుపేశసా వస్త్రా వపస్ని కేశాన్, క్షున్తి శిరో
 మాస్యాయుః ప్రమోషిః॥ అనదుహే శకృత్పిణ్డే యవాన్నిధాయ, తస్మిన్మేశా
 నుపయమ్య, అప ఉపస్పృశ్య, పునస్త్రీష్టర్భా నస్తర్ధాయ- యేన పూషా బృహస్పతే
 రగ్నే రిష్టస్య చాయుషే २ వపత్, తేనాస్యాయుషే వప్త సా శ్లోక్యాయ స్తస్తయే॥ (ఇతి
 దక్షిణతః) తస్మిన్మేశా నుపయమ్య, అప ఉపస్పృశ్య, పునస్త్రీష్టర్భా నస్తర్ధాయ-
 యేన భూయశ్చ రాత్తయం జ్యోక్త పశ్యాతి సూర్యమ్, తేనాస్యాయుషే వప్త
 సా శ్లోక్యాయ స్తస్తయే॥ (ఇతి పశ్చాత్) తస్మిన్మేశా నుపయమ్య, అప ఉపస్పృశ్య,
 పునస్త్రీష్టర్భా నస్తర్ధాయ- యేన పూషా బృహస్పతే రగ్నే రిష్టస్య చాయుషే २ వపత్,
 తేన తే వపామ్యసా (అత్ర అసౌ ఇతి పదస్య స్థానే తత్తద్వ్యావహారికనామ
 సంబోధనైకవచనాంతం నిర్దిశేత్) వాయుషా వర్చసా యథా జ్యోక్తుమనా అసాః॥
 (ఇత్యుత్తరతః) తస్మిన్మేశా నుపయమ్య, అప ఉపస్పృశ్య, ఉత్తర
 యోదుమ్బరమూలే దర్శస్తమ్మే వా నిదధాతి-ఉప్వాయ కేశాన్ వరుణస్య రాజ్ఞే
 బృహస్పతి స్పృచితా సోమో అగ్నిః, తేభ్య నిధానం బహుధా స్యవిన్ద స్మస్తరా
 ద్యావాపృథ్వి అపస్సువః॥

1 స్నాతం-శుచివాసనం బద్ధశిఖం యజ్ఞోపవీతం ప్రతిముఞ్చన్ వాచయతి
 (అత్ర, శ్రౌతస్మార్తకర్మానుష్ఠానయోగ్యతాసిద్ధ్యర్థం యజ్ఞోపవీతధారణం కరిష్యే-
 ఇతి సంకల్ప్య, యజ్ఞోపవీతదేవతాం షోడశోపచారై రభ్యర్చ్య ధారయేదితి కేచిత్)
 యజ్ఞోపవీతం ప్తరమం పవిత్రం....యజ్ఞోపవీతం బలమస్తు తేజః ఇతి యజ్ఞోపవీతిన
 మప ఆచమయ్య దేవయజన ముదానయతి (బో. గృ.సూ. 2.5.7.8)

అగ్నే రుపసమాధానాదిపాత్రప్రయోగకాలే-

పాత్రప్రయోగే తు కుశామ్బు కూర్చవస్త్రాశ్శుదణ్డాజినమేఖలాశ్చ॥

దైవ్యాని పాత్రాణి నియుజ్య పశ్చాద్యుజ్జీత చామూని సహోపనేతా.
 పవిత్రకరణాద్యాజ్యభాగాన్తే పాలాశిగ్ం సమిధ ముత్తరయాధాప్య-అయుర్థా దేవ

1. కర్తా దిగ్విపనే యస్తు కుమారబ్రహ్మచారిణౌ,

త్రయః స్నానం ప్రకుర్వీరన్ అస్మానాత్ కర్మనాశనమ్.

జరసం గృణాన్ పుత్రప్రతిక్ పుత్రపృష్టో అగ్నేః పుత్రం పిబన్ మృతం చారుగవ్యం
పితేవ పుత్రం జరసే నయేమమ్॥

అధేహి, ఆయుర్దేఽగ్నయ ఇదం న మమ. ఉత్తరేణాగ్నిం దక్షిణేన
పదాశ్మాన మాస్థాపయ త్యాతిష్ఠేతి- అతిష్ఠేమ మ శ్మాన మశ్వేవ త్యగ్న్ స్థిరో భవ
అభితిష్ఠ పుతన్తత సుహస్య పుతనాయతః వాసస్పద్యః కృత్ తముత్తరాభ్యా
మభిమన్త్ర - రేవతీస్త్వా వ్యక్త స్ఫులిక్వా శ్వాకృన్తగ్న్ స్త్వా ధియోఽవ యన్నవగ్నా
అన్యజ్ఞస్సహస్రమనాగ్ం అభితో అయచ్ఛన్॥ దేవీరేవాయ పరిధీ సవిత్రే మహ
త్తదాసా మభవ న్యహిత్యనమ్॥ ఉత్తరాభిస్సస్పృభిః పరిధావ్య- యా అకృన్తన్న వయన్
యా అతన్యత యాశ్చ దేవీరన్తా నభితోఽదదన్తః తాస్త్వా దేవీ ర్జరసే సంవ్యయన్తా
యుష్మానిదం పరిధత్స్వ వాసః॥ పరిధత్త ధత్త వాస సైనగ్ం శతాయుషం కృణుత
దీర్ఘమాయుః॥ బృహస్పతిః ప్రాయచ్చ ద్యాస ఏత త్సమాయ రాజ్ఞే పరిధాతవా ఉ
జరాం గచ్ఛాన్తి పరిధత్స్వ వాసో భవాకృష్టినా మభిశ్శన్తిపావా శతం చ జీవ శరద
స్సువర్షా రాయశ్చ పోష ముపసంవ్యయన్తః॥

ఆచమయ్య, పరిహిత ముత్తరయానుమన్తయతే-పరీదం వాసో అదిధా
స్త్వప్రయే భూరాపీనా మభిశ్శన్తి పావా శతం చ జీవ శరదః పురుచీ ర్య సూని చార్వ
విభజాన్తి జీవన్న్॥ మౌళ్ళేం మేఖలాం త్రివృతాం త్రిః ప్రదక్షిణ ముత్తరాభ్యాం
పరివీయ- ఇయం దురుక్తాత్పరిబాధమానా శర్మవరూధం పునతీ న అగోతే ప్రాణాపానా
భ్యాం బల మా భరన్తి ప్రియా దేవానాగ్ం సుభగా మేఖలేయమ్॥ ఋతన్య గోష్ఠీ
తవసః పరస్మీ ప్పుతీ రక్షస్సహమానా అరాతిః సా సస్సమన్త మన్సుపరీహి భద్రయా
భరారసే మే ఖలే మారిషామ॥ అజిన ముత్తర ముత్తరయా-³

1. స్వాహాకారో న చాయుర్థ ఇత్యత్ర సమిదాహంతే. అధేహిత్యేవ మన్తాన్తే వటు మాధాపయే ధ్గురుః
2. అభోత్థాయ కుమారోఽపి స్వాచార్యం తు ప్రదక్షిణమ్. అగతోత్తరత స్తిష్ఠే దగ్ని, మాచార్య మంతరా
దక్షిణేన పదాశ్మాన మాస్థాయాత్ర స్థితో వటుః॥ అదేవతాపరీదానాత్ ప్రత్యానీదే న్న చాసనే॥
3. “మౌళ్ళజినావస్థావన ప్రోక్షతోత్థావనాని తు, సమన్త మేతా న్యాచార్యః పూర్వం కృత్యాథ వాచయేత్”
“సర్వత్ర వటునా గాయత్ర్యాది మన్తాన్ వాచయన్, సంధికృతం వర్ణవికారం నాన్యథా కుర్యాత్”.

మిత్రస్య చక్షు ర్ధరుణం బలియ సేజో య శస్య స్థవిరగ్గం సమిధమ్।
అనాహతస్యం వసనం జరిష్టు పరిదం వాజ్యజి నం దధేహమ్॥ ఉత్తరేణాగ్నిం
దర్శాన్తగ్నేస్తేర్య, తేష్విన ముత్తరయావస్థాప్య-అగ్రవ్రా సమగన్యహి ప్రసుమ్మత్యం
యుయోతన, అరిష్టా స్సంచరేమహి స్వస్తి చరతా దిహ స్వస్త్వాగృహేభ్యః।

ఉదకాశ్చలిమస్మా అశ్చలావానీయ ఉత్తరయా త్రిః ప్రోక్త్య సముద్రా దూర్వి
ర్మధుమాగ్ం ఉదారదుపాగ్ం శునాన మమృతత్య మశ్యామ్ ఇమే సు తే రశ్మయ
స్సూర్యస్య యేభి స్సపిత్యం పితరో న్న ఆయన్న్॥ సకృ న్మద్రేణ ద్విస్తూష్టిమ్. ఉత్తర
ర్దక్షిణే హస్తే గృహీత్వా-అగ్ని స్తే హస్త మగ్రభీత్, సోమస్తే హస్త మగ్రభీత్, సవితా తే
హస్త మగ్రభీత్, సరస్వతీ తే హస్త మగ్రభీత్, పూషా తే హస్త మగ్రభీత్, బృహస్పతీస్తే
హస్త మగ్రభీత్, అర్యమా తే హస్త మగ్రభీత్, అగ్ంశుస్తే హస్త మగ్రభీత్, భగస్తే హస్త
మగ్రభీత్, మిత్రస్తే హస్త మగ్రభీత్, మిత్ర స్వ మసి ధర్మణాగ్ని రాచార్య న్నమ్॥

ఉత్తరైదేవతాభ్యః పరిదాయ-అగ్నేయే త్వా పరిదదా మ్యసౌ (అత్ర అసౌ
ఇతి పదస్య స్థానే మాణవకస్య వ్యావహారికనామ సంబోధనైకవచనాంతం నిర్దిశేత్.
ఏవ ముత్తరత్రాఽపి) సోమాయ త్వా పరిదదా మ్యసౌ, సవిత్రే త్వా పరిదదా మ్యసౌ,
సరస్వత్యై త్వా పరిదదా మ్యసౌ, మృత్యవేత్వాపరిదదామ్యసౌ, యమాయ త్వా
పరిదదా మ్యసౌ, గదాయ త్వా పరిదదా మ్యసౌ, అస్తకాయ త్వా పరిదదా మ్యసౌ,
అధ్వస్యై త్వా పరిదదా మ్యసౌ, ఓషధీభ్య స్త్వా పరిదదా మ్యసౌ, పృథివ్యై త్వా స
వైశ్యానరాయై పరిదదా మ్యసౌ॥

తత స్సుముహూర్తే మజ్గళశ్లోక చూర్ణికాది² యథాసంభవం పరిత్యా
మాణవకస్య శిరసి గుడజీరకాది మజ్గళద్రవ్య నిధానపూర్వకం ఉత్తరేణ
యజుషోపనీయ-దేవస్య త్వా సవిత్రః ప్రసవ ఉపనయేఽసౌ (అత్ర “అసౌ” ఇతి
పదస్య స్థానే మాణవకస్య వ్యావహారికనామ సంబోధనైకవచనాంతం నిర్దిశేత్)

1. అక్షే తు సర్యమవ్రాణాం హస్తగ్రహణ మిష్యతే.

దేవతాభ్యః పరిదానం రక్షణాయ పృథక్పృథక్.

2. మంగళశ్లోక చూర్ణికాదులను పరిశిష్టములో చూడవగును.

ఉపనయనముహూర్తః.... బ్రువన్తు....సుముహూర్తఃస్తు. సుప్రజా ఇతి దక్షిణే
 కర్ణే జపతి- సుప్రజాః ప్రజయా భూయా స్సువీరే వీరై స్సువర్షా వర్షసా సుపోషః
 పోషైః॥ బ్రహ్మచర్య మాగామితి కుమార ఆహ-బ్రహ్మచర్య మాగా ముప్రమా నయస్య
 దేవేన సప్తా ప్రసూతః॥ ప్రప్థంపరస్య ప్రతివచనం కుమారస్య- 'కో నామాసి'
 (ఇత్యాచార్యః) 'అసౌ నామాస్మి' (ఇతి కుమారః. అత్ర 'అసౌ' ఇతి పదస్య స్థానే
 ప్రథమైకవచనాంతం స్వనామ కుమారో నిర్దిశేత్), కస్య బ్రహ్మచార్యస్యసౌ (ఇత్యా
 చార్యః. అత్ర 'అసౌ' ఇతి పదస్య స్థానే సంబోధనైకవచనాంతం కుమారస్య నామ
 నిర్దిశేత్). "ప్రాణస్య బ్రహ్మచార్యస్మి" (ఇతి కుమారః) శేషం పరో జపతి- అసావేష
 తే దేవ సూర్య బ్రహ్మచారి తం గోపాయ స మా మృతైష తే సూర్యపుత్ర సుదీర్ఘాయు
 సుమామృతా యాగ్ స్వస్తి మగ్ని ర్వాయు స్సూర్య శ్శస్త్రమా ఆపోఽను సప్సరన్తి తాగ్
 స్వస్తి మనుసప్సరాసౌ॥ (అత్రాదా వస్తే చ "అసౌ" ఇతి పదస్య స్థానే యథాక్రమం
 ప్రథమైకవచనాంతేన, సంబోధనైకవచనాంతేన చ కుమారస్య నామ నిర్దిశేత్),
 ప్రత్యగాశిషం చైనం వాచయతి-అధ్వనా మధ్వపతే శ్రేష్ఠ స్యాధ్వనః పార మశీయ॥

ఉక్త మాజ్యభాగాంతమ్. అత్రేన ముత్తరా ఆహూతీ ర్హవయిత్వా, 'యోగే
 యోగే త వస్తరం వాజే వాజే హవామహే. సఖాయ ఇష్ట మూతయే స్వాహా-
 ఇష్టాయేదం న మమ. ఇమ మగ్ని ఆయుషే వర్షసే కృధి న్రియగ్ం రేతో వరుణ
 సోమరాజన్మాతేవాస్మా ఆదితే శర్య యచ్చ విశ్వేదేవా జరదష్టిర్యథాసత్స్వాహా-
 అగ్నివరుణసోమాదితి విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం న మమ. శతమిన్సు శరద్ అప్తి దేవా
 యత్రాసశ్శక్రా జరసం తనూనామ్. పుత్రాసో యత్ర పితరో భవన్తి మానో మధ్యారీరిష
 తాయుర్ధన్తో స్వాహా- దేవేభ్య ఇదం న మమ. అగ్నిష్ట ఆయుః ప్రతరాం దధా
 త్యగ్నిష్టే పుష్టిం ప్రతరాం కృణోతు. ఇన్ద్రో మరుద్భిర్ ఋతుధా కృణో త్యాదిత్యైస్తే
 వసుభి రాదధాతు స్వాహా-అగ్నిష్ట మరుదాదిత్యవసుభ్య ఇదం న మమ. మేధాం
 మహ్య మక్షీరసో మేధాగ్ం సప్తర్షయో దదుః॥ మేధాం మహ్యం ప్రజాపతి ర్మేధా

1 యోగాదీ వ్యాచయన్తేన కుమారం హవయేత్థయః

ద్విశీయచతుర్థే బ్రూయాదాచార్యో జహయ్యాధ్వనుః॥

మగ్నిర్దాతు మే స్వాహా- అగ్నిరస్సప్తర్షిప్రజాపత్యగ్నిభ్య ఇదం న మమ అప్సరాసు
 చ యా మేధా గన్తర్యేమ చ యద్యశః దైవీ యా మాసుషీ మేధా సా మా ఏశతా ద్విహ
 స్వాహా-మేధాయ ఇదం న మమ ఇమం మే వరుణ శ్రుధి హవమద్యాప మృడయ
 త్యా మవస్యరావతే స్వాహా-వరుణాయేదం న మమ తత్యాయామి బ్రహ్మణా
 వస్తమాన సై దాశాస్తే యజమానో హవిర్భిః అహేడమానో వరుణేహ బోధ్యురుశగ్ం
 సమానతయ్యః ప్రమోషీస్వాహా- వరుణాయేదం న మమ త్వం నో అగ్నే
 వరుణస్య... ప్రముముగ్ధ్యస్సత్వాహా- అగ్నివరుణాభ్యా మిదం న మమ సత్యం నో
 అగ్నే వమో....సుహవో న ఏధి స్వాహా-అగ్నివరుణాభ్యామిదం న మమ త్వ మగ్నే
 అయాస్య యాసన్మనసా హితః అయాసన్ హవ్యముహిషే యానో ధేహి భేషజగ్
 స్వాహా- అయసే గ్నయ ఇదం న మమ తత ఆచార్యః- ఇధ్యవస్తహనా న్యద్భి
 సుగ్గ్స్సృశ్యాగ్నై ప్రహరతి-రుద్రాయ తన్విచరాయేదం న మమ అప ఉపస్సుశ్య
 జయాది ప్రతిపద్యతే సౌవిష్టకృతగ్ం హుత్వా శమ్యా అహిహ్య (నాత్ర లేపకార్యం
 విద్యతే, న పరిధ్యజ్ఞానాది) అస్మిన్ముపనయనకర్మణి 'యజుర్భేష ప్రాయశ్చిత్తం
 కరిష్యే- భువస్వాహా- వాయవ ఇదం న మమ అనాజ్ఞాత మిత్యాది పరిషేచనాంతం
 కృత్వా అపరేణాగ్ని ముదగగ్రం కూర్చం నిధాయ² తస్మిన్నుత్తరేణ యజుషోపనేతోప
 విశతి- రాష్ట్రభృ దస్యాచార్యాస్తస్థీ మా త్వద్యోషమ్॥

పురస్తాత్రుత్యజాసీనః కుమారో దక్షిణేన పాణినా దక్షిణం పాద
 మన్వారభ్యాహ- "సావిత్రీం భో అనుబ్రూహి" ఇతి తస్మా అన్వాహ తత్సవితు రితి.
 పచ్చంద్రధృశ స్తతస్సర్వామ్ వ్యాహృతీర్విహృతాః పాదాదిష్వంతేమ వా తథార్ధర్చయో
 రుత్తమాం కృత్నాయామ్॥

1. "యత్కర్మణి బ్రాహ్మణశబ్ద ఉక్తే త్రైలోకీయే చేతత్ర తథోపనితే,
 తత్కర్మ వహ్నా భువ అహతి స్సాధ్యచే దనాజ్ఞాతవిధి ర్భుయం వా."

² కూర్చస్వసంఖ్యదర్శాత్మకః - 'యజువస్తసి ముష్టా చ స్తంబే దర్భవటో తథా దర్భసంఖ్యా న ఏహితా కూర్చే
 సంస్తరణే - ఏ చ' ఇతి వచనాత్. యత్తు ప్రయోగసారిజాతే - 'నవభి స్సప్తభి ర్భుజిః పంచభిః క్రమశః కృతః'
 ఇతి కూర్చలక్షణమ్, తత్ ఉపవేశనార్థ కూర్చ వ్యతిరిక్త విషయమితి ద్రష్టవ్యమ్.

ఓం భూః, తత్సవితుర్వరేణ్యమ్, ఓం భువః భర్గో దేవస్య ధీమహి, ఓగ్ం
 సువః, ధియో యో నః ప్రచోదయాత్, ఓం భూః, తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య
 ధీమహి, ఓం భువః, ధియో యో నః ప్రచోదయాత్, ఓగ్ం సువః తత్సవితుర్వరేణ్యం
 భర్గో దేవస్య ధీమహి, ధియో యో నః ప్రచోదయాత్॥

గాయత్ర్యపదేశముహూర్తః...బ్రువన్తు...సుముహూర్తో ౭స్తు. కుమార
 ఉత్తరేణ మన్తేణోత్తరమోష్ఠ ముపస్సుశతే-అవృధమసౌ సౌమ్య ప్రాణస్వం మే
 గోపాయ॥ ఆచమ్య॥ 'కర్ణావృత్తరేణ బ్రహ్మణ ఆణీస్థః॥

దణ్ణ ముత్తరేణాదత్తే, పాలాశో దణ్ణో బ్రాహ్మణస్య నైయగ్రోధ
 స్సున్దజో ౭ వాజగ్రో రాజన్యస్య బాదర బేదుమ్మరో వా వైశ్యస్య. వార్కో దణ్ణ
 ఇత్యవర్ణసంయోగేనైక ఉపదిశంతి - సుశ్రవ స్సుశ్రవసం మా కుర్తు యథా త్యగ్ం
 సుశ్రవ స్సుశ్రవా అస్యేవ ముహగ్ం సుశ్రవ స్సుశ్రవా భూయాసం యథా త్యగ్ం సుశ్రవ
 స్సుశ్రవో దేవానాం నిధిగోపో ౭స్యే వముహం బ్రాహ్మణానాం బ్రహ్మణో నిధిగోపో
 భూయాసమ్, స్మృతం చ మ ఇత్యేత ద్వాచయిత్వా-

స్మృతం చ మే ౭స్మృతం చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతమ్, నిన్దా చ మే ౭నిన్దా
 చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతమ్, శ్రద్ధా చ మే ౭శ్రద్ధా చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతమ్,
 విద్యా చ మే ౭విద్యా చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతమ్, శ్రుతం చ మే ౭శ్రుతం చ మే
 తన్మ ఉభయం వ్రతమ్, సత్యం చ మే ౭సత్యం చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతమ్, తపశ్శ్ర
 మే ౭ తపశ్శ్రమే తన్మ ఉభయం వ్రతమ్, వ్రతం చ మే ౭వ్రతం చ మే తన్మ ఉభయం
 వ్రతమ్, యద్రాహ్మణానాం బ్రహ్మణీ వ్రతం యదగ్నే స్సేష్టస్య సప్రజాపతికస్య
 సదేవస్య సదేవరాజస్య సమనుష్యస్య సమనుష్యరాజస్య సపితృకస్య సపితృరాజస్య
 సగన్ధర్వాపురస్యస్య, యన్మ ఆత్మన ఆత్మని వ్రతం తేనాహగ్ం సర్వవ్రతో భూయాసమ్॥

1 "ఓష్ఠః శ్యావాన్తపర్యంతం స్సుశ్యతే - వృధమిత్యథ ।

ఆచామేతః నేహ నామాస్తి ఆసౌ పద ఇతి స్థితిః॥

గురవే వరం దత్వా - "గురో! వరం తే దదామి" ఇతి కుమారో బ్రూయాత్. ఆచార్య స్తుప్తదశకృత్వోపాస్య, దేవస్య త్వా సప్తమః ప్రసవే, అశ్వినో ర్వాహభ్యామ్, పూష్ణ హస్తాభ్యాం ప్రతిగృహ్ణామి, రాజా త్వా వరుణో నయతు దేవి దక్షిణే రుద్రాయ గామే, తేనామృత త్వ మశ్యామ్, వయో దాత్రే, మయోమహ్య మస్తు ప్రతిగ్రహితే, క ఇదం కస్మా అదాత్, కామః కామాయ, కామో దాతా, కామః ప్రతిగ్రహితా, కామగ్ం నముద్ర మాచశ, కామేన త్వా ప్రతిగృహ్ణామి, కామైతతే, ఏషా తే కామ దక్షిణా ఉత్తాన స్వాక్షీరసః ప్రతిగృహ్ణామి॥

ఉదాయుషే త్యుత్థావ్య- ఉదాయుషా స్త్రాయుషోదోషధీనాగ్ం రసేనోత్పన్నస్య శుష్కేణోదస్థా మమృతాగ్ం అను॥ ఉత్తరేరాదిత్యముపతిష్ఠతే- తచ్చక్షు ర్దేవహితం పుర సా మృత ముచ్చరత్, పశ్యేమ శరదశ్శతం, జీవేమ శరదశ్శతం, నన్దామ శరదశ్శ తం, మోదామ శరదశ్శతం, భవామ శరదశ్శతగ్ం, శృణవామ శరదశ్శతం, ప్రబ్రవామ శరదశ్శత, మజితా స్వామ శరదశ్శతం, జ్యోక్తు సూర్యం దృశే॥ యం కామయేత నాయం మచ్ఛిద్యేతేతి తముత్తరయా దక్షిణే హస్తే గృహ్ణీయాత్ - యస్మిన్స్తూతం చ భవ్యం చ సర్వే లోకా స్సమాహితాః, తేన గృహ్ణామి త్వా మహం మహ్యం గృహ్ణామి త్వా మహం ప్రజాపతినా త్వా మహ్యం గృహ్ణామ్యసా॥ (అత్ర "అసా" ఇతి పదస్య స్థానే సంబోధనైకవచనాంతం కుమారస్య నామ నిర్దిశేత్).

పరిత్యేతి పరిమృజ్య- 'పరిత్యాగ్నే పరిమృజా మ్నాయుషా చ ధనేన చ, సుప్రజాః ప్రజయా భూయానగ్ం సువీరో వీరై స్సువర్తా వర్తసా సుపాషః పాషై స్సుగృహో గృహై స్సుపత్రిః పత్యా సుమేధా మేధయా సుబ్రహ్మ బ్రహ్మచారిభిః॥ అలంకృత్య-అగ్నయే నమః...జాతవేదసే నమః॥ పరిషిచ్య- అదితే - సుమన్యస్య... దేవసవితః ప్రసువ॥ తస్మిన్నుత్తరర్మనై స్సమిధ అదధ్యాత్ - అగ్నయే సమిధ మాహర్షం బృహతే జాతవేదసే యథా త్వ మగ్నే సమిధా సమిధ్యస ఏవం

"సర్వతో మర్దనం ఉదకేన (శోధనం) కృత్వా"

ఇతి జనాకులాయాం (ఆప.గృ.4-11-21) పారదత్తః.

మూమాయుషా వర్చసా సన్యా మేధయా ప్రజయా పశుభిర్వహ్యవ ర్తసే నాన్నాద్యేన
 సమేధయ స్వాహా - అగ్నయ ఇదం న మమ ఏథ యేధిషీమహి స్వాహా -
 అగ్నయ ఇదం న మమ సమిదసి సమేధిషీమహి స్వాహా - అగ్నయ ఇదం న మమ
 తేజో యేతేజో మయి థేహి స్వాహా - అగ్నయ ఇదం న మమ అహి అద్యాన్యచారిషగ్ం
 రసేన సమసృక్షహి వయస్యాగ్ం అగ్న అగమం తం మాసగ్ం సృజ వర్చసా స్వాహా
 - అగ్నయ ఇదం న మమ సంమాగ్నే వర్చసా సృజ ప్రజయా చ ధనేన చ స్వాహా
 అగ్నయ ఇదం న మమ విద్యున్యే అస్య దేవా ఇన్ద్రో విద్యాత్స హరిభి స్వాహా -
 ఇన్ద్రాయేదం న మమ అగ్నయే బృహతే నాకాయ స్వాహా - అగ్నయే బృహతే నాకా
 యేదం న మమ ద్యావాపృథివీభ్యాగ్ స్వాహా - ద్యావాపృథివీభ్యా మిదం న మమ
 ఏషా తే అగ్నే సమిత్రయా వర్ధస్య చాప్యాయస్య చ త యాహం వర్ధమానో భూయా
 స మాప్యాయమానశ్చ స్వాహా - అగ్నయ ఇదం న మమ యో మా యగ్నే భాగినగ్ం
 సప్త మథా భాగం చికిర్ష త్యభాగ మగ్నే తం కుర్తు మామగ్నే భాగినం కుర్తు స్వాహా
 - అగ్నయ ఇదం న మమ సమిధ మాథా యాగ్నే సర్వవ్రత భూయాసగ్ స్వాహా -
 అగ్నయ ఇదం న మమ భూస్వాహా - అగ్నయ ఇదం న మమ భువ స్వాహా -
 వాయవ ఇదం న మమ సువ స్వాహా సూర్యాయేదం న మమ
 భూరువస్సువస్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం న మమ అన్తే తూష్టిం పరిసమూహ్య
 అదితే యమగ్న్యాః దేవసనితః ప్రాసావీః॥ యతే అగ్నే మయి మేధా
 మిత్యుపస్థాయ - యతే అగ్నే తేజ సేనాహం తేజస్వీ భూయాసమ్ యతే అగ్నే
 వర్చ సేనాహం వర్చస్వీ భూయాసమ్ యతే అగ్నే హరస్సే నాహగ్ం హరస్వీ
 భూయాసమ్॥ మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయ్యుగ్ని సేజో దధాతు మయి మేధాం
 మయి ప్రజాం మయిన్ద్ర ఇన్ద్రాయం దధాతు మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయి
 సూర్యో భ్రాజో దధాతు మానస్తాక ఇతి జపిత్వా - మా న స్తోకే తనయే మా న ఆయుషి
 మా నో గేమ మా నో అశ్వేమ రీరిషః॥ వీరాన్మా నో రుద్రభామితేవధీర హవిష్యన్తే నమసా
 విధేమ తే॥ త్రాయుషం జమదగ్నేః కశ్యపస్య త్రాయుషమ్ యద్దేవానాం త్రాయుషం
 తన్నే అస్తుత్రాయుషమ్॥

పరిసమూహనం పరితో మార్జనం. విప్రకీర్ణ స్వాగ్నే రాశికరణ మిత్యన్యే. ఇతి హవదత్తశ్చలాయామ్.

భస్మనా శిరోలలాటవక్షఃస్కన్ధేషు తిలకాని కుర్యాత్ - మేధావీ భూయాసమ్, తేజస్వీ భూయాసమ్, వర్ధస్వీ భూయాసమ్, బ్రహ్మవర్ధసీ భూయాసమ్, ఆయుష్మాన్భూయాసమ్, అన్నాదో భూయాసమ్. యశస్వీ భూయాసమ్, సర్వసమ్మద్ధో భూయాసమ్॥'

పునస్త్వాదిత్యా రుద్రా వసంత స్సమిన్దతాం పునర్నృహ్మణో వసునీధ యజ్ఞైః, పుతేన త్వం తనువో వర్ధయస్య సత్త్వాస్సన్తు యజమానస్య కామా స్వాహా- అగ్నేయే వసునీధాయేదం న మమ॥ స్వస్తి - శ్రద్ధాం మేధాం... హవ్యవాహన॥ యస్య స్మృత్యా చ.... పరిపూర్ణం తదస్తు తే॥ చతుస్సాగరపర్యంతం ... అభివాదయే॥ ఏవ మన్యస్మిన్నపి సదారణ్యా దేధా నాహృత్య॥

ఉత్తరయా సగంశాస్తి-బ్రహ్మచార్యసి (ఇత్యాచార్యః). 'బాధం (ఇతి కుమారః). అపోఽశాన (ఇత్యాచార్యః), బాధం (ఇతి కుమారః) కర్మ కురు (ఇత్యాచార్యః), బాధం (ఇతి కుమారః), మా సుమప్తాః (ఇత్యాచార్యః), బాధం (ఇతి కుమారః) భిక్షాచర్యం చర (ఇత్యాచార్యః), బాధం (ఇతి కుమారః), అచార్యాధీనో భవ (ఇత్యాచార్యః), బాధం (ఇతి కుమారః).

అథాస్మా అరిక్తం పాత్రం ప్రయచ్ఛన్నాహ- "మాతరమే వాగ్రే భిక్షస్వ" ఇతి. స మాతరమే వాగ్రే భిక్షేత. భవతి భిక్షాం దేహీతి బ్రాహ్మణో భిక్షేత, భిక్షాం భవతి దేహీతి రాజన్యః, భిక్షాం దేహీ భవతీతి వైశ్యః (బోధా. గృ. 2.4)

వాస శ్చతుర్థీ ముత్తరయాఽదదత్తేఽన్యత్పరిధాప్య.... (కుమారః గురో వాసస్తే దదామి ఇతి బ్రూయాత్) ఆచార్య స్సప్తదశకృత్వోపాస్య - యస్య తే ప్రథమవాస్యగ్ం హరామస్తం త్వా ఏశ్యే అవస్తు దేవాః । తం త్వా భ్రాతర స్సువృధో వర్ధమాన మనుజాయంతాం బహవస్సుజాతమ్॥

(అపస్తంబమత్యా ఏతదంత ముపనయనమ్ - సుదర్శనః)

1. మేధావీతి లలాటేకు తేజస్వీ దక్షిణే భుజే, వర్ధస్వీ వై వామభుజే హృదయే బ్రహ్మవర్ధసీ. ఆయుష్మాన్ కంఠదేశే కు అన్నాదో నాభిదేశతః, యశస్వీ పృష్ఠదేశే కు మూర్ధ్ని సర్వసమ్మృద్ధకః.
2. "బ్రహ్మచార్యస్యపా - శానేత్యను శాస్త్రపటుంగురుః॥ బాధమిత్యేవసర్వత్ర ఫ్రతి బ్రూయాత్తతోవటుః"

ఉపనయనే - పాలాశకర్మ

కేచి త్పాలాశం కర్మ కుర్వన్తి. ఉపనయనా చ్చతుర్థే హని ఆచార్యః
కుమారేణ సహ ప్రాచీ ముదీచీం వా దిశ ముపనిస్రమ్య, పలాశవృక్ష
ముపగమ్య, ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలా నంకీర్త్య,
కరిష్యమాణపాలాశకర్మాభ్యుత్తేన ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య, పుణ్యాహం వాచయిత్వా-

పునః ప్రాణానాయమ్య....అన్య మమ కుమారస్య శర్మణః

ఆయురభివృద్ధి-ప్రజ్ఞామేధాసిద్ధిద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం పాలాశం కర్మ కరిష్యే-

పలాశమూల మలంకృత్య, పూర్వేణ (ఉత్తరేణ వా) పలాశవృక్షం

త్రీణ్యుదగవర్గాణి స్థణ్ణీలాని కల్పయిత్వా, తేషు యథాక్రమం ప్రత్యజ్ఞుభిః

ప్రణవవ్యాహృతిత్రయసహితైః తత్తన్నామమన్త్రైః ప్రణవ-శ్రద్ధా-మేధాదేవతా

ఆవాహ్య- (ఓం భూర్భువస్సువః, ప్రణవాయ నమః-ప్రణవ మావాహయామి,

ఓం భూర్భువస్సువః, శ్రద్ధాయై నమః, శ్రద్ధా మావాహయామి, ఓం భూర్భువస్సువః

-మేధాయై నమః, మేధా మావాహయామి-ఇత్యేవం) సర్వోపచారై రభ్యర్చ్య,

అథోపతిస్థితే - యశ్చస్తసా మృషభో విశ్వరూపః, ఛన్దోభ్యో ఽధ్యమృతౌ త్సంబ్రభూవః

సమేష్టో మేధయా స్పృణోతు, అమృతస్య దేవ ధారణో భూయాసమ్, శరీరం మే

విచరీషణమ్, జిహ్వో మే మధుమత్తమా, కర్ణాభ్యాం భూర్ విశ్రవమ్, బ్రహ్మణః

కోశోఽసి మేధయా పిపితః, శ్రుతం మే గోపాయ ॥ (ఇతి ప్రణవమ్),

శ్రద్ధయాగ్ని స్సమీధ్యతే, శ్రద్ధయా విస్తతే హవిః, శ్రద్ధాం భగస్య మూర్ధని,

వచసా వేదయామసి, ప్రియగ్ధి శ్రద్ధే దదతః, ప్రియగ్ధి శ్రద్ధే దిదాసతః, ప్రియం భోజేషు

యజ్యసు, ఇదం మ ఉద్ధితం కృధి, యథా దేవా అసురేషు, శ్రద్ధా ముగ్రేషు చక్రిరే,

ఏవం భోజేషు యజ్యసు, అస్మాక ముద్ధితం కృధి, శ్రద్ధాం దేవా యజమానాః, వాయు

గోపా ఉపాసతే, శ్రద్ధాగ్నిం హృదయ్యయాకూత్యా, శ్రద్ధయా హూయతే హవిః, శ్రద్ధాం

ప్రాతర హవామహే, శ్రద్ధాం మధ్యస్థింతం పరి, శ్రద్ధాగ్నిం సూర్యస్య నిన్ముచి, శ్రద్ధే

శ్రద్ధాపయేహ మా, శ్రద్ధా దేవా నధివస్తే, శ్రద్ధా విశ్వమిదం జగత్, శ్రద్ధాం కామస్య

మాతరమ్, హవిషా వర్ణయామసి॥ (ఇతి శ్రద్ధామ్),

మేధా దేవీ జుషమాణా న ఆగ్ని ద్యిశ్యాచీ భద్రా సుమనస్యమానా త్వయా
జుష్టా సుదమానా దురుక్త స్పృహద్యదేమ విదధే సువీరాః॥ త్వయా జుష్ట ఋషి
ర్భవతి దేవి త్వయా బ్రహ్మగతశ్రీ రుత త్వయా త్వయా జుష్టశ్చితం విస్తతే వసు
సా నో జుషస్య ద్రవిణో న మేధే॥ మేధాం మ ఇన్ద్రో దధాతు మేధాం దేవీ సరస్వతీ॥
మేధాం మే అశ్వినా పుభావాధత్తాం పుష్కరసజా అప్సరాసు చ యా మేధా గన్తర్యేషు
చ యన్యనః॥ దైవీం మేధా సరస్వతీ సా మాం మేధా సురభి ర్భవత్తాన్ స్వాహా॥ ఆ మాం
మేధా సురభి ర్విశ్వరూపా హిరణ్యవర్తా జగతీ జగత్మయా దీర్ఘవృత్తి పయసా
పిన్యమానా సా మాం మేధా సుప్రతికా జుషంతామ్॥ మయి మేధాం మయ ప్రజాం
మయి సూర్యో భ్రాజో దధాతు ॥ (ఇతి మేధామ్).

అథ 'యత్ర క్వ చాగ్ని' మితి విధినాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య, అగ్నిరుపనమాధానా
ద్యాజ్యభాగాన్తే (సమన్తా దశుపై రగ్నిం పరిశ్రేత్య) యశ్చన్దసామితి చన్దస్సుక్తం
వాచయన్ ప్రతిమన్త మాజ్యాహుతీః కుమారం హవయిత్వా- యశ్చన్దసా మృషభో
విశ్వరూపః.....భూయాసగ్న్ స్వాహా- ఛన్దోభ్య ఇదం న మమ॥ శరీరం మే
విచర్షణమ్.....శ్రుతం మే గోపాయ స్వాహా - ఛన్దోభ్య మ॥ అవహన్తి
వితన్యానా కుర్వాణా చీరమాత్మనః॥ వాసాగ్నిం సమమ గవశ్చ అన్నప్తానే చ సర్వదా॥
తతో మే శ్రియమావహ॥ లోమశాం ప్రభుభిస్తుహ స్వాహా- ఛన్దోభ్య.....మ॥ అమాయన్తు
బ్రహ్మచారిణ స్వాహా- ఛన్దోభ్య.....మ॥ 'విమాయన్తు బ్రహ్మచారిణ స్వాహా-
ఛన్దోభ్య మ॥ ప్రమాయన్తు బ్రహ్మచారిణస్వాహా - ఛన్దోభ్య మ॥
దమాయన్తు బ్రహ్మచారిణ స్వాహా- ఛన్దోభ్య.....మ॥ శమాయన్తు బ్రహ్మచారిణ
స్వాహా- ఛన్దోభ్య మ॥ యశోజనే సాని స్వాహా- ఛన్దోభ్య..... మ॥ శ్రేయాన్
వన్యసా సాని స్వాహా- ఛన్దోభ్య.....మ॥ తం త్వ భగ ప్రవిశాని స్వాహా-
ఛన్దోభ్య.....మ॥ స మా భగ ప్రవిశ స్వాహా- ఛన్దోభ్య.....మ॥ తస్మిన్స్తుహ ప్రశాభే॥

1. విమాయంత్యిత్వాది చత్వారి వాక్యాని శాఖాంతర గతత్వాభిప్రాయేణ కే చిన్నాదీయతే॥ ఆత ఏవ తైర్న
జుష్టాతి చ ॥ (చూ. శ్రీ. ఆ. 7. 4 విద్యారణ్యభాష్యమ్)

నిభగాహం త్వయి మృజై స్వాహా- ఛన్దోభ్య.....మ॥ యథాపః ప్రవతాయన్తి, యథా
మాసా అహర్తరమ్, ఏవం మాం బ్రహ్మచారిణః॥ ధాతరాయన్తు సర్వత స్వాహా-
ఛన్దోభ్య.....మ॥ తత ఆచార్యః-ఇద్ధుసన్నహనా న్యద్భిస్సగ్గ్స్పృశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి-
రుద్రాయ తన్తి చరాయేదం న మమ. అప ఉపస్సుశ్య, జయాది ప్రతిపద్యతే.
సోవిష్టకృతగ్ం హుత్వా, శమ్యా అపొహ్య (నాత్ర లేపకార్యం విద్యతే, న పరిధ్యజ్ఞానాది)
అనాజ్ఞాతమిత్యాది పరిషేచనాంతం కృత్వా-

“సంత్యజ్య మేఖలాదీని బ్రహ్మసూత్రం వినా వటుః॥

సర్వం పలాశే నిక్షిప్య నవాన్యన్యాని ధారయేత్”॥

(మేఖలా మజినం దణ్ణ ముపవీతం కమణ్ణలుమ్.

అప్పు ప్రాశ్య వినష్టాని గృహీతాన్యాని మన్తవత్)

తతస్సుగృహం ప్రత్యాగచ్ఛేత్.

ఉపాకర్మ

శ్రావణ్యాం పౌర్ణమాస్యా మధ్యాయ ముపాకృత్య మాసం ప్రదోషే
నాధీయాత (ఆప. ధ. సూ. 1-9-1) ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ
సంకీర్త్య, కరిష్యమాణాధ్యాయోపాకర్మాజ్ఞత్వేన ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య, పుణ్యాహం
వాచయిత్వా.

పునః ప్రాణానాయమ్య.....అస్య.....శర్మణః అధ్యేష్యమాణానాం ఛన్దసాం
సవీర్యత్వాయ అధ్యాయోపాకర్మ కరిష్యే-స్వలజ్ఞుతే వీరే ప్రణవవ్యాహృతిత్రయ
సహితైః తత్తన్నామమన్తైః ప్రజాపత్యాదినవఋషీనావాహ్య (ఓం భూర్భువస్సువః
ప్రజాపతయే కాణ్ణఋషయే నమః-ప్రజాపతిం కాణ్ణఋషి మావాహయామి. ఓం
భూర్భువస్సువః సోమాయ కాణ్ణఋషయే నమః॥ సోమం.....యామి. ఓం

భూర్భువస్సువః అగ్నయే కాణ్ణఋషయే నమః - అగ్నిం... యామి. ఓం భూర్భువస్సువః విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః కాణ్ణఋషిభ్యో నమః. విశ్వాన్ దేవాన్... యామి. ఓం భూర్భువస్సువః సాగ్ంహితీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్యో నమః- సాగ్ంహితీ ర్దేవతా ఉపనిషద ఆవాహయామి, ఓం భూర్భువస్సువః యాజ్ఞికీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్యో నమః- యాజ్ఞికీ ర్దేవతా....యామి, ఓం భూర్భువస్సువః వారుణీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్యో నమః-వారుణీర్దేవతా.....యామి. ఓం భూర్భువస్సువః, బ్రహ్మణే స్వయంభువే నమః। బ్రహ్మణం స్వయంభువ మావాహయామి, ఓం భూర్భువస్సువః సదసస్పతియే నమః-సదసస్పతి మావాహయామి, ఇత్యేవం) సర్వోపచారై రభ్యర్చ్య.

అథ నవర్చీన తర్పయతి-ప్రజాపతిం కాణ్ణఋషిం తర్పయామి (ఇతి ద్విః, ఏవ ముత్తరత్రాఽపి), సోమం కాణ్ణఋషిం తర్పయామి, అగ్నిం కాణ్ణఋషిం తర్పయామి. విశ్వాన్ దేవాన్ కాణ్ణఋషిగ్ స్తర్పయామి, సాగ్ంహితీర్దేవతా ఉపనిషద స్తర్పయామి, యాజ్ఞికీ ర్దేవతా ఉపనిషద స్తర్పయామి, వారుణీర్దేవతా ఉపనిషదస్తర్పయామి; బ్రహ్మణగ్ స్వయంభువం తర్పయామి, సదసస్పతిం తర్పయామి.

తతః 'యత్ర క్వ చాగ్ని' మితి విధినాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య, అగ్నేరుపసమా ధానా ద్యాజ్యభాగాన్తే-సకృద్ధూహితేనాజ్యేన 'అగ్నయే స్వాహా-అగ్నయ ఇదం న మమ' ఇతి ముఖాహుతిం హుత్వా, అన్వారభ్యేఽన్తేవాసిని నవాజ్యాహుతీ ర్ఘహోతి-ప్రజాపతయే కాణ్ణఋషయే స్వాహా। ప్రజాపతయే కాణ్ణఋషయ ఇదం న మమ। సోమాయ కాణ్ణఋషయే స్వాహా। సోమాయ.....న మమ। అగ్నయే కాణ్ణఋషయే స్వాహా। అగ్నయే.....న మమ। విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః కాణ్ణఋషిభ్య స్వాహా। విశ్వేభ్యో.....న మమ। సాగ్ంహితీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య స్వాహా। సాగ్ంహితీభ్యో.....న మమ। యాజ్ఞికీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య స్వాహా। యాజ్ఞికీభ్యో.....న మమ। వారుణీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య స్వాహా. వారుణీభ్యో...న మమ। బ్రహ్మణే స్వయంభువే స్వాహా- బ్రహ్మణే స్వయంభువ ఇదం న మమ। సదసస్పతి మిత్యేతయర్చా

నవమీ మాహాతిం జహోతి- సదస్తస్మతి మద్భుతం ప్రియ మిష్టస్య కామ్యమ్ సని
మేధామయాసిషగ్న్ స్వాహా- సదస్తస్మతయ ఇదం న మమ।

తత ఆచార్యప్రముఖా దర్భేష్వాసీనా దర్భాన్ధారయమాణా వేదస్యా
దితశ్చతురోవరాధ్య ననువాకా నధీయారన్-త్రీగురుభ్యో నమః హరిః ఓమ్,

(1) ఇషే త్వేదేత్యా వాయవస్థాప్రాయవస్థ దేవో వ స్సవితా ప్రార్చయతు
శేష్తతమాయ కర్మణ ఆప్యాయధ్య మస్మియా దేవభాగ మూర్ధస్యతిః పయస్యతిః
ప్రజావతి రనమీవా అయక్ష్మా మా వస్మైన ఈశత మాఘశగంసో రుద్రస్య హేతిః
పరివో వృణక్తు ధ్రువా అస్మి నోపతే స్వాత బహ్వీ ర్యజమానస్య వహు న్నాహి॥

(2) యజ్ఞస్య ఘోషదసి ప్రత్యుష్టగ్ం రక్తః ప్రత్యుష్టా అరాతయః ప్రేయ
మగాద్ధిషణ బర్హి రచ్చ మసునా కృతా స్వధయా వితష్టా త ఆవహన్తి కవయః
పురస్తా దేవేభ్యో జష్టమిహ బర్హి రాసదే దేవానాం పరిమాతమసి వర్షవృద్ధమసి
దేవ బర్హిర్మాత్యా న్యజ్ఞా తిర్యక్పర్యతే రాధ్యాస మాచ్యేతా తే మారిషం దేవబర్హి
శ్చతవల్శం విరోహ సహస్రవల్శాః॥ వి వయగ్ం రు హేమ పృథివ్యా స్సంపుచః పాహి
సుసంభృతో త్యా సంభరా మ్యదిత్యై రాస్తాసీన్తాణ్యై సన్నహనం పూషా తే గ్రన్థిం
గ్రథ్నాతు స తే మాస్తాదిష్టస్య త్యా బాహభ్యా ముద్యచ్ఛే బృహస్పతే యూర్ణా
హరామ్యుర్యన్తరిక్త మన్యిహి దేవజ్ఞమమసి॥

(3) శున్ధన్తం దైవాయ కర్మణే దేవయజ్ఞాయై మాతరిశ్యనో ఘర్మేసి
ద్యౌరసి పృథివ్యసి విశ్వధాయా అసి పరమేణ ధమ్నా దృగ్ం హస్య మాహ్వ
ర్యసూనాం పవిత్రమసి శతధారం వనూనాం పవిత్రమసి సహస్రధారగ్ం హత స్తోకో
హతో ద్రష్టోఽగ్నయే బృహతే నాకాయ స్వాహా ద్యావాపృథివిభ్యాగ్ం సా విశ్వాయు
స్సా విశ్వవ్యచా సా విశ్వకర్మా సంపువ్యధ్య మృతావరీ రూర్మిణీర్మధుమత్రమా మన్త్రా
ధనస్య సాతయే సోమేన త్యా తనచ్చీన్తాయ దధి విష్టే హవ్యగ్ం రక్తస్య॥

(4) కర్మణే వాం దేవేభ్య శ్చకేయం వేషాయ త్యా ప్రత్యుష్టగ్ం రక్తః ప్రత్యుష్టా
అరాతయో ధూరసి ధూర్య ధూర్యన్తం ధూర్యతం యోఽస్మా న్ధూర్యతి తం

1. అత్ర కైశ్చిత్ క్రియమాణం విరజాహామాదికం న ఉపా కర్మాంగమ్. కిం తు స్వతంత్రమేవ పాపపరిహరణ్ణిః
కర్తవ్యమితి నాత్ర లిఖితమ్.

ధూర్జయం వయం ధూర్జయస్యం దేవానామసి సస్మితమ్ పప్రితమ్ జుష్టతమ్
 వహ్నితమ్ దేవహూతమ్ మహూత మసి హవిర్ధానం దృగ్ం హస్య మా హ్వర్మితస్య
 త్వా చక్షుషా ప్రేక్షే మా భేర్వాసంవిక్తా మా త్యా॥ హిగ్ంసిష మురువాతాయ దేవస్య త్యా
 సవితుః ప్రసవే శ్వినో ర్భాహుభ్యాం పూర్ణా హస్తాభ్యా ముగ్నయే జుష్టం నిర్వపా
 మ్యగ్నిషోమాభ్యా మిదం దేవానామిద మునస్తహ స్సాత్వే త్యా నారాత్వే సువరభి
 విభ్యేషం వైశ్వానరం జ్యోతిర్భగ్ం హస్తాం దుర్యా ద్యావాపృథివ్యో రుర్యన్తరిక్ష
 మన్విహ్యదిత్యాస్తోవస్థే సాదయా మ్యగ్నే హవ్యగ్ం రక్షస్య॥ *

ఇధృసన్నహనా న్యధిస్థగ్నస్పృశ్యాగ్నై ప్రహరతి- రుద్రాయ తన్విచరాయేదం
 న మమ. అప ఉపస్పృశ్య, జయాది ప్రతిపద్యతే, సౌవిష్టకృతగ్ం హుత్వా, దర్వా
 పరిధీననక్తిత్యాది. (నాత్ర లేపకార్యం విద్యతే) పరిధీ నృహృత్య, సగ్గస్రావం చ
 కృత్వా, అనాజ్ఞాతమిత్యాది పరిషేచనానే ఆచార్యప్రముఖా స్పర్శే 'ఉపాకృతా వై
 వేదాః' ఇత్యుచ్చై ర్బ్రూయుః॥ ¹

ఉత్పర్జనమ్

తైష్యాం పౌర్ణమాస్యాం రోహిణ్యాం వా విరమేత్ (అప. ధ. సూ.1-9-2)
 అచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంక్రీర్ష్య, కరిష్యమాణాధ్యాయోత్పర్జనాగ్నేన
 ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య, పుణ్యాహం వాచయిత్వా,

పునః ప్రాణానాయమ్య....అస్య....శర్మణః అధీతానాం ఛన్దసాం స
 వీర్యత్వాయ అధ్యాయోత్పర్జనం కరిష్యే - నవర్షిపూజా, తర్పణం, హోమశ్చేతి
 సర్వం ఉపాకర్మవత్. అత్రాయం విశేషః - నాత్ర వేదస్యాదిత శ్చతురవరార్ధానా

* అత్ర కేచిత్ ఋక్సామాధర్వవేదానాం శిక్షావ్యాకరణాదీనాం చ ఆద్యవాక్యాన్యధీయతే.

1. అత్ర కైశ్చిత్ 'మారుతమసీ' త్యాద్యనువాకచతుష్టయం పఠ్యతే.

మనువాకానా మధ్యయనమ్. తథా అనాజ్ఞాతమిత్యాదిపరిషేచనాన్తే ఆచార్య
ప్రముఖా స్ఫుర్వే “ఉత్సుష్టా వై వేదాః” ఇత్యుచ్చై ర్బ్రూయుః॥ *

ప్రాజాపత్యవ్రతమ్

ఉపాకరణే సమాపనే చ ఋషిర్యః ప్రజ్ఞాయతే, సదసస్పతి ర్ద్వితీయః।
అచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, కరిష్యమాణప్రాజాపత్యవ్రతాంశ్చత్వేన
ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య పుణ్యాహం వాచయిత్వా,

పునః ప్రాణానాయమ్య....ఇమం...శర్మాణం ప్రాజాపత్యవ్రతం
చారయిష్యే- (....చరిష్యామీతి శిష్యస్య సజ్కుల్పః) స్వలజ్కుతే పీఠే- ఉపాకర్మవత్-
ప్రణవవ్యాపృతిత్రయసహితైః తత్తన్నామమన్తైః ప్రజాపత్యాదీన్ షడ్వషీనావాహ్య
(ఓం భూర్భువస్సువః ప్రజాపతయే కాణ్డఋషయే నమః- ప్రజాపతిం కాణ్డ ఋషి
మావాహయామి. ఓం భూ...వః సాగంహితీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్యో నమః-
సాగంహితీర్దేవతా ఉపనిషద ఆవాహయామి. ఓం భూ...వః యాజ్ఞీకీభ్యో....నమః।
యాజ్ఞీకీర్దేవతా....యామి. ఓం భూ...వః వారుణీభ్యో....నమః - వారుణీర్దేవతా...
యామి. ఓం భూ...వః బ్రహ్మణే స్వయంభువే నమః బ్రహ్మణం స్వయంభువ
మావాహయామి. ఓం భూ...వః సదసస్పతయే నమః సదసస్పతి మావాహయామి
- ఇత్యేవం) సర్వోపచారై రభ్యర్చ్య.

* ఉపాకర్మప్రభృత్యుత్పన్నపర్యంతం వేదస్య గ్రహణాధ్యయనం, ‘ఉత్సర్జన మారభ్య, పునరుపాకర్మ
పర్యంతం శుక్లపక్షేమ వేదస్య ధారణాధ్యయనం, కృష్ణపక్షేమ శిక్షావ్యాకరణాద్యజ్ఞాధ్యయనం చేతి ప్రాచా
మధ్యయనక్రమః. అయం చ మనునా దర్శితః. యథా -

“శ్రావణ్యాం శ్రౌష్ఠపద్యాం వా పుష్పాకృత్య యథావిధి।

యుక్త శృందాం స్యధీయాత మాసాన్ విశ్రాధవంచమాన్,

అత ఉర్ధ్వం తు ఛన్దాసి శుక్లేషు నియతః పఠేత్,

వేదాజ్ఞాని చ సర్వాణి కృష్ణపక్షేమ సంపఠేత్”

అథ షడ్వీన్ తర్పయతి-ప్రజాపతిం కాణ్ణఋషిం తర్పయామి
తర్పయామి (ద్విః, ఏవ ముత్తరత్రాపి) సాగ్ంహితీర్దేవతా ఉపనిషదస్తర్పయామి॥
యాజ్ఞికీర్దేవతా ఉపనిషదస్తర్పయామి వారుణీర్దేవతా ఉపనిషద స్తర్పయామి॥
బ్రహ్మణగ్ స్వయంభువం తర్పయామి సదసస్పతిం తర్పయామి॥

తతః “యత్ర క్వ చాగ్ని” మితి విధినాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య, అగ్నే రుపసమాధా
నాద్యగ్నిముఖాన్తే అన్వారభ్యే ప్రతిని జుహోతి-ప్రజాపతయే కాణ్ణఋషయే స్వాహా-
ప్రజాపతయే కాణ్ణఋషయ ఇదం న మమ॥ ప్రజాపతే న త్యదేతా...రయ్యాణాగ్
స్వాహా- ప్రజాపతయ ఇదం న మమ॥ రయ్యాణాం పతిం యజతం బ్రహ్మస్త
మస్మిన్నరే నృతమం వాజసాతే॥ ప్రజాపతిం ప్రథమజామృతస్య యజామ దేవ మధి
నో బ్రవీతు స్వాహా- ప్రజా...న మమ॥ ప్రజాపతే త్వం నిధిపాః పురాణో దేవానాం పితా
జనితా ప్రజానామ్ పతిర్విశ్వస్య జగతః పరస్మా హవిర్వ్యో దేవ విహవే జుషస్య
స్వాహా- ప్రజా... న మమ॥ తవేమే లోకాః ప్రదిశో దిశశ్చ పరావతో నివత ఉద్యతశ్చ॥
ప్రజాపతే విశ్వస్య జ్జీవధన్య ఇదం నో దేవ ప్రతిహర్యహవ్యగ్ స్వాహా- ప్రజా...న
మమ॥ ప్రజాపతిం ప్రథమం యజ్ఞయానాం దేవానా మగ్రే యజతం యజధ్వమ్॥ స
నో దదాతు ద్రవిణగ్ం సువీర్యగ్ం రాయ స్సౌషం విష్యతు నాభిమస్మే స్వాహా-
ప్రజా...న మమ॥ యో రాయ ఈశే శతద్రాయ ఉక్తో యః పశూనాగ్ం రక్తితా
విష్టితానామ్॥ ప్రజాపతిః ప్రథమజా ఋతస్య సహస్రధామా జుషతాగ్ం హవిర్న
స్వాహా- ప్రజా...న మమ॥ సాగ్ంహితీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య స్వాహా॥
సాగ్ంహితీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య ఇదం న మమ॥ యాజ్ఞికీభ్యో...స్వాహా-
యాజ్ఞికీభ్యో...న మమ॥ వారుణీభ్యో...స్వాహా-వారుణీభ్యో...న మమ॥ బ్రహ్మణే
స్వయంభువే స్వాహా-బ్రహ్మణే స్వయంభువ ఇదం న మమ॥ సదసస్పతి
మద్భుతం... మేధా మయాసిషగ్ స్వాహా-సదసస్పతయ ఇదం న మమ॥

అథ వ్రతీ-ఉపస్థేయదేవతా అభినన్దాయ అగ్నిపురోగా శ్చతస్రో దేవతా
ఉపతిష్ఠతే - అగ్నే వ్రతపతే కాణ్ణఋషిభ్యః ప్రాజాపత్యవ్రతం పరిష్కామి

తచ్చ¹కేయం తన్నే¹ రాధ్యతామ్॥ వాయో[॥] వ్రతపతే..రాధ్యతామ్॥ అదిత్య¹ వ్రతపతే...
రాధ్యతామ్॥ వ్రతానాం[॥] వ్రతపతే..రాధ్యతామ్॥

ఇధ్యసన్నహనా న్యద్భి స్సగ్గ్స్పృశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి-రుద్రాయ...న మమ
అప ఉపస్సుశ్య, జయాది ప్రతిపద్యతే, సౌవిష్టకృతగ్ం హుత్వా, దర్వా పరిధీ నన
క్రీత్యాది (నాత్ర లేపకార్యం విద్యతే) పరిధీ న్ప్రహృత్య సగ్గ్స్రావం చ కృత్వా,
అనాజ్ఞాత మిత్యాది పరిషేచనాంతం కుర్యాత్॥

ప్రాజాపత్యవ్రతోత్పర్జనమ్

(తతః సంవత్సరే పర్యవేతే) ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ
సంకీర్త్య, కరిష్యమాణప్రాజాపత్యవ్రతోత్పర్జనాజ్ఞత్వేన ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య,
పుణ్యాహం వాచయిత్వా-

పునః ప్రాణానాయమ్య....ఇమం....శర్మాణం ప్రాజాపత్యవ్రతోత్పర్జనం
చారయిష్యే- (...చరిష్యామీతి శిష్యస్య సజ్గుల్వః) షడృషిపూజా తర్పణం
హోమశ్చేతి సర్వం వ్రతవత్. ఉపస్థానమద్రేమ-“వ్రతమచారిషం తదశకం తన్నే
రాధి” ఇత్యేతావాన్ విశేషః॥

సామ్యవ్రతమ్

ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, కరిష్యమాణ సామ్య
వ్రతాజ్ఞత్వేన ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య, పుణ్యాహం వాచయిత్వా

పునః ప్రాణానాయమ్య,.....ఇమం....శర్మాణం సామ్యవ్రతం చారయిష్యే-
(...చరిష్యామీతి శిష్యస్య సజ్గుల్వః) షడృషిపూజా తర్పణం చ- ప్రాజాపత్యవత్॥
ప్రాజాపతేః కాణ్ణఋషేః స్థానే-సోమః కాణ్ణఋషిః ఇత్యేతావాన్ విశేషః॥

తతోపరాష్ట్రా ఆచార్య శిష్యుణ సహ ప్రాచీముదీచీం వా దిశ ముప
 నిష్క్రమ్య, అరణ్యే అచదిర్దర్శ శుచో దేశే “యత్ర క్వ చాగ్ని” మితి విధినాగ్నిం
 ప్రతిష్ఠాప్య, అగ్నే రుపసమాధానాది పాత్రప్రయోగకాలే-చతస్ర ఔదుమ్బరీ
 స్సమిధః అహతం వాసః, మదన్తిం చ సహ ప్రయుజ్య, పవిత్రకరణాది
 ప్రణీతాప్రణయనాన్తే మదన్త్యాం ఉష్ణా అప ఆనీయ, ఉత్పాయ, ఆసాదయతి,
 బ్రాహ్మణం దక్షిణతో దర్శేమ నిషాద్యేత్యాద్యగ్నిముఖాన్తే అన్వారభ్యే వ్రతని జుహోతి
 సోమాయ కాణ్ణ ఋషయే స్వాహా- సోమాయ కాణ్ణఋషయ ఇదం న మమ॥
 సోమో ధేనుగ్ం సోమో అర్యస్త మాశుగ్ం సోమో వీరం కర్మణ్యం దదాతు సాదన్యం
 విదధ్యగ్ం సభేయం పితృశ్రవణం యో దదాశదస్మై స్వాహా-సోమాయేదం న
 మమ॥ అషాఢం యుక్తు పృతనాసువప్రిగ్ం సువర్షిషామప్వాం వృజనస్య గోపామ్,
 భరేషుజాగ్ం సుక్తితిగ్ం సుశ్రవన్తం జయన్తం త్వా మనుమదేమ సోమ స్వాహా,
 సోమా...న మమ॥ త్యగ్ం సోమ క్రతుభి స్సుక్రతు ర్భూస్యం దక్షై స్సుదక్షో విశ్వవేదాః,
 త్వం వృషా వృషత్యేభిర్మహిత్వా ద్యుమ్నేభిర్మ్యమ్మ్య భవో నృచక్తా స్వాహా-సోమా...న
 మమ॥ యా తే ధామాని హవిషా యజన్తి తాతే విశ్వా పరిభూరస్తు యజ్జమ్,
 గ్మయస్సానః ప్రతరణ స్సువీరోవీరహా ప్రచరా సోమ దుర్యాన్వాహా-సోమా...న
 మమ॥ త్యమ్మిమా ఓషధీ సోమ విశ్వాన్త్య మ్మహి అజనయన్త్యం గాః,
 త్వమాతతన్త్యర్యన్తరిక్తం త్వం జ్యోతిషా వితమో వవర్త స్వాహా-సోమా...న మమ॥
 యాతే ధామాని ద్వివి యా పృథివ్యాం యా పర్యతే ష్యోషధీ ప్యృష్ణు, తేభి ర్మే విశ్వే
 స్సుమనా అహేడన్ రాజన్ భృమ ప్రతి హవ్యా గృహాయ స్వాహా, సోమా.... న మమ.
 సాగ్ంహితిభ్యో...స్వాహా-సాగ్ంహితిభ్యో...న మమ॥ యాజ్ఞకీభ్యో...స్వాహా-
 యాజ్ఞకీభ్యో...న మమ॥ వారుణీభ్యో...స్వాహా-వారుణీభ్యో...న మమ॥ బ్రహ్మణే
 స్వయంభువే స్వాహా-బ్రహ్మణే...న మమ॥ సదసస్సత్రి మద్భుతం...మేధా మయాసిష్కన్
 స్వాహా-సదసస్సతయ ఇదం న మమ॥

మదన్తి రుపస్సుశ్య, ప్రథమేనానువాకేన శాన్తిం కృత్వా-నమో వ్రాచే యా
 చోదితా యా చానుదితా తస్యై వ్రాచే నమో నమో వ్రాచే నమో వ్రాచస్సతయే నమ

ఋషిభ్యో మున్నకృద్భ్యో మున్నపతిభ్యో మా మామృషయో మున్నకృతో మున్నపతయః
 పరాదుర్మాహ మృషి న్మున్నకృతో మున్నపతీ సురాదాం వైశ్యదేవీం వాచముద్యాసగ్ం
 శివా మదస్తాం జుష్టాం దేవేభ్య శ్రుమే ద్యో శ్రుమే పృథివీ శర్మ విశ్వమిదం జగత్
 శర్మ చంద్రశ్చ సూర్యశ్చ శర్మ బ్రహ్మప్రజాపతిః భూతం వదిష్యే భువనం వదిష్యే తేజో
 వదిష్యే యశో వదిష్యే తపో వదిష్యే బ్రహ్మ వదిష్యే సత్యం వదిష్యే తస్మా అహ మిద
 ముపస్తరణ ముపస్తరణ ఉపస్తరణం మే ప్రజాయే పశూనాం భూయా దుపస్తరణ
 మహం ప్రజాయే పశూనాం భూయాసం ప్రాణాపానో మృత్యోర్మా పాతం ప్రాణాపానై
 మా మాహసేష్టం మధు మనిష్యే మధు జనిష్యే మధు వక్ష్యామి మధు వదిష్యామి
 మధుమతీం దేవేభ్యో వాచ ముద్యాసగ్ం శుక్రూషణ్యం మనుష్యే భ్య స్తం మా దేవా
 అవన్తు శోభాయే పితరో నుమదన్తుః ఓం శాన్తి శాన్తి శాన్తిః॥

చతస్ర ఔదుమ్బరీ సుమిథో ఘృతాన్వక్తా అభ్యాదధాతి-పుథివీ సమిత్.
 తామగ్ని సుమిథే, సాగ్నిగ్ం సమిథే, తా మహగ్ం సమిథే, సా మా సమిథా, ఆయుష్టా
 తేజసా, వర్చసా శ్రియా, యశసా బ్రహ్మవర్చసేన, అన్నాద్యేన్త సమిన్తాగ్ స్వాహా-
 అగ్నయ ఇదం న మమ॥ అన్తరిక్షగ్ం సమిత్, తాం వాయు సుమిథే, సా వాయుగ్ం
 సమిథే, తా మహగ్ం సమిథే....సమిన్తాగ్ స్వాహా-వాయవ ఇదం న మమ॥ ద్యౌస్సమిత్,
 తా మాదిత్యసుమిథే, సాదిత్యగ్ం సమిథే, తా మహగ్ం సమిథే....సమిన్తాగ్ స్వాహా-
 ఆదిత్యాయేదం న మమ, ప్రాజాపత్యా మే సమిదసి సపత్నక్షయణీ, భ్రాతృవ్యహ
 మే సి స్వాహా-ప్రజాపతయ ఇదం న మమ॥

అథ దేవతా ఉపతిష్ఠతే-అగ్నే వ్రతపతే కాణ్డఋషిభ్య స్సామ్యవ్రతం
 పరిష్యామి తచ్చకేయం తన్నే రాధ్యతామ్, వాయో వ్రతపతే....రాధ్యతామ్, ఆదిత్య
 వ్రతపతే...రాధ్యతామ్, వ్రతానాం వ్రతపతే....రాధ్యతామ్॥

అధైనం సర్వేషాం శుక్రియమన్త్రబ్రాహ్మణానువాకానాం ప్రథమపదా
 న్యభివ్యాహరయ త్యాచార్యః, ప్రథమోత్తమయోర్వా- నమః, యుజ్జతే, వృష్టః,
 బ్రహ్మన్, బ్రహ్మన్, దశ, అపశ్యం, దేవస్య, సముద్రాయ, ఇషే, ఘృత్యః, దేవాః,
 సావిత్రం, పరిశితే, బ్రహ్మన్, అగ్నిః, శిరః, దేవస్య, విశ్వః, ఘృత్య, ప్రజాపతిం,

ప్రజాపతిః, సవితా॥ యుజ్మాతే సవితేతి వా॥

ఇథ సన్నహనా న్యద్భి స్సగ్ధస్పృశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి-రుద్రాయ...న మమ॥
అప ఉపస్పృశ్య॥ జయాది ప్రతిపద్యతే. సౌవిష్టకృతగ్ం హుత్వా, దర్వా పరిధీ
ననక్తీత్యాది. (నాత్ర లేపకార్యం విద్యతే) పరిధీ స్పృహృత్య, సగ్ధస్రావం చ కృత్వా,
అనాజ్ఞాత మిత్యాది పరిషేచనాన్తే.

మదస్తీ రుపస్పృశ్య, ఉత్తమే నానువాకేన శాన్తిం కృత్వా-శం నో వాతః
పవతాం మాతరిశ్వా శం న స్తపతు సూర్యః॥ అహని శం భవస్తు న శృగ్ం రాత్రః
ప్రతిధీయతామ్॥ శ మ్ముషా నో వ్యుచ్ఛతు శమాద్రిత్య ఉదేతు నః॥ శివా న శస్తమా
భవ సుమృద్ధీకా సరస్వతి॥ మా తే వ్యోమ సందృశి॥ ఇదాయై వాస్త్యసి వాస్తు మద్యాస్తు
మనో భూయాస్తు మా వాస్తో శ్శిత్స్సు హ్యవాస్తు స్య భూయాద్యోఽస్మా వ్యేష్టి యం
చ వ్రయం ద్విష్మః॥ ప్రతిష్ఠాసి ప్రతిష్ఠావనో భూయాస్తు మా ప్రతిష్ఠాయా శ్శిత్స్సుహ్య
ప్రతిష్ఠస్య భూయా ద్యోఽస్మావ్యేష్టి యం ప్ర వ్రయం ద్విష్మః॥ ఆ వాత వాహి భేషజం
వివాత వాహి యద్రవః॥ త్యగ్ం హి విశ్వభేషజో దేవానాం దూత ఈయసే॥ ద్యావిమా
వాతే వాత ఆసిన్తో రాపరావతః॥ దక్షం మే అన్య ఆవాతు పరాన్యో వాతు య ద్రవః॥
యదదో వాత తే గృహేఽమృతస్య నిధిర్ హితః॥ తతో నో దేహి జీవసే తతో నో ధేహి
భేషజమ్॥ తతో నో మహ ఆవహ వాత ఆవాతు భేషజమ్॥ శంభూర్యయో భూర్నో హృదే
ప్రణ ఆయుగ్ంషి తారిషత్॥ ఇష్టస్య గృహేఽసి తం త్వా ప్రపద్యే సగు స్సాశ్యః॥ నహ
యన్యే అస్తి తేన॥ భూః ప్రపద్యే భువః ప్రపద్యే సువః॥ ప్రపద్యే భూర్భువస్సువః
ప్రపద్యే వాయుం ప్రపద్యేఽనారాం దేవతాం ప్రపద్యేఽశ్వాన మాఖణం ప్రపద్యే
ప్రజాపతే ర్భ్రహ్మకోశం బ్రహ్మ ప్రపద్యే ఓం ప్రపద్యే॥ అన్తరిక్షం మ ఉర్వస్తరం
బృహదగ్నయః పర్యతాశ్చ యయా వాతస్సస్యా స్యస్తిమా న్తయా స్యస్యా స్యస్తి
మానసాని॥ ప్రాణాపాన మృత్యోర్నా పాతం ప్రాణాపానా మా మాహసిష్టం మయి
మేధాం మయి ప్రజాం మయ్యగ్ని సేజో దధాతు మయి మేధాం మయి ప్రజాం
మయీష్ట ఇష్టయ దధాతు మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయి సూర్యో భ్రాజో
దధాతు॥ ద్యుభి రక్తుభిః పరిపాత మస్మా నరిష్టేభి రశ్వినా సౌభగేభిః॥ తన్నే మిత్ర

వరుణో మామహంతా మదితి స్పిన్ధుః పృథిః ఉత ద్యౌః కయా సశ్చిత్ర అభువదూతి
 సదా పృథ స్పృఖా కయా శచిష్ఠయా వృతా కస్యా సత్యే మదానాం మగ్గంహిష్ఠా
 మత్నదస్థనః దృఢాచి దారుజే వసు అభిమణ స్పృఖీనా మవితా జరితృణామ్ శతం
 భవా స్త్వాతిభిః వయస్సుపర్ణ ఉపసేదు రిన్ద్రం ప్రియమేధా ఋషయో నాథమానాః
 అపధ్వాన్త మూర్ధహి పూర్తి చక్రు ర్ముముగ్ధ్యస్మాన్నిధయేవ బృధాన్ శం నో దేవీ
 రభిష్ఠయ ఆపో భవన్తు పీతయః శం యో రభిస్థవన్తునః ఈశానా వార్యాణాం క్షయన్తి
 శృరపణీనామ్ అపో యాచామి భేషజమ్ సుమిత్రాన అప ఓషధయస్సున్తు దుర్మిత్రా
 స్తన్న భూయా సుర్యోఽస్మాన్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్టుః అపోహిష్ఠా మయోభువ
 స్తాన ఉార్థే దధాతన మహేరణాయ చక్షసే యో వశ్యవతమో రసస్త్వ భాజయతేహ
 నః ఉశతీరివ మాతరః తస్మా అరజ్ఞమామ నో యస్య క్షయాయ జిన్యథ అపో
 జనయథా చ నః పృథివీ శాన్తా సాఽగ్నినా శాన్తా సామే శాన్తా శుచగ్ం శమయతు
 అనరిక్షగ్ం శాన్తం తద్వాయునా శాన్తం తన్మే శాన్తగ్ం శుచగ్ం శమయతు ద్యౌః శాన్తా
 సాదిత్యేన శాన్తా సామే శాన్తా శుచగ్ం శమయతు పృథివీ శాన్తి రనరిక్షగ్ం శాన్తి ర్ద్యౌః
 శాన్తిర్ది శశాన్తి రవాన్తరదిశా శాన్తి రగ్ని శాన్తి ర్వాయు శాన్తి రాదిత్య శాన్తి శ్చంద్రమా
 శాన్తి ర్భక్షత్రాణి శాన్తి రాప శాన్తి రోషధయ శాన్తి ర్యనస్సతయ శాన్తి ర్గేశాన్తి రజా
 శాన్తి రశ్య శాన్తిః పురుష శాన్తి ర్భుహ్మ శాన్తి ర్భ్రాహ్మణ శాన్తి శాన్తి రేవ శాన్తి శాన్తిర్మే
 అస్తు శాన్తిః తయాహగ్ం శాన్త్యా సర్వశాన్త్యా మహ్యం ద్విపదే చతుషుదే చ శాన్తిం
 కరోమి శాన్తి ర్మే అస్తు శాన్తిః ఏహ శ్రీశ్చ హ్రీశ్చ ధృతిశ్చ తపోమేధా ప్రతిష్ఠా శ్రద్ధా సత్యం
 ధర్మశ్చైతాని మోత్తిష్ఠన్త మనూత్తిష్ఠన్తు మామగ్ శ్రీశ్చ హ్రీశ్చ ధృతిశ్చ తపోమేధా
 ప్రతిష్ఠా శ్రద్ధా సత్యం ధర్మశ్చైతాని మా మాహసిమః ఉదాయుషా స్వాయు
 షోదోషధీనాగ్ం రసే నోత్పర్జస్యస్య శుష్మే ణోదస్థా మమృతాగ్ం అను తచ్చక్తు
 ర్దేవహితం పురస్తాచ్యుక్త ముచ్యురతే వశ్యేమ శరదశ్శతం జీవేమ శరదశ్శతం నన్దామ
 శరదశ్శతం మోదామ శరదశ్శతం భవామ శరదశ్శతగ్ం శృణవామ శరదశ్శతం
 ప్రబ్రవామ శరదశ్శత మజితా స్వామ శరద శ్శతం జ్యోక్త సూర్యం దృశేయ ఉదగా
 న్యహతోఽర్థవా ద్విభ్రాజమాన సురిరస్య మధ్యా త్నమా వృషభో లోహితాక్ష స్యూర్యో

విప్లశ్చి న్మనసా పునాతు| బ్రహ్మణ శ్చోతన్యసి| బ్రహ్మణ ఆచీన్తో| బ్రహ్మణ ఆవపనమసి
 ధారితేయం పృథివీ| బ్రహ్మణా మహి ధారిత మేనేన మహ దన్తరిక్షం దిపం దాధార
 పృథివీగం సదేవాం యద్రహం వేద తదహం ధారయాణి మామ ద్యేద్ధివి ప్రసత్|
 మేధామనీషే మావిశతాగం సమీచీ భూతన్య భవ్య స్వాపరుధ్యై సర్వమాయురయాణి
 సర్వమాయు రయాణి| ఆభి ర్భిర్భి ర్యదతో న ఊన మాప్యాయయ హరివో వర్ధమానః|
 యదా స్తోతృభ్యో మహి గోత్రా రుజాసి భూయిష్టభాజో అధ తే స్యామ| బ్రహ్మ ప్రావాదిష్టు
 తన్నో మాహసీత్| ఓం శాన్తి శాన్తి శాన్తిః|| తత స్సంమీలయతి, వాచం చ యచ్ఛతి.
 అథాస్యాహతేన వాససా ప్రదక్షిణం సముఖం శిరో వేష్టయిత్వా, అస్తమితే గ్రామం
 ప్రపాదయతి. వాగ్యత ఏతాం రాత్రిం తిష్ఠత్వాస్తే వా.

శ్వేభూతే పూర్వోక్షలక్షణే అచ్చదిర్దర్శే అగ్ని ముపసమాధాయ అథాస్య
 షట్టయ మభిదర్శయతి, సప్తతయ మిత్యేకే-అగ్ని, మాదిత్య, ముదకుమ్భ,
 మశ్మానం, వత్సం, మహానగ్నాం (ఆకాశమితి కేచిత్) హిరణ్యమితి. అపి వా-ఆదిత
 స్త్రీణి దర్శయిత్వా యథోపపాద మితరాణి. అత్రైతద్వాసో గురవే ధత్వా
 “వయస్సుపర్ణా” ఇత్యాదిత్య ముపతిష్ఠతే-వయస్సుపర్ణా ఉపసేదు రిష్టం...నిధయేవ
 బ్రధాన్||

సామ్యవ్రతోత్పర్జనమ్

(తతః సంవత్సరే పర్యవేతే) ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ
 సంకీర్త్య, కరిష్యమాణ సామ్యవ్రతోత్పర్జనాభిక్షేపన ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య,
 పుణ్యాహం వాచయిత్వా-

పునః ప్రాణానాయమ్య ఇమం శర్మాణం సామ్యవ్రతోత్పర్జనం చార
 యిష్యే- (....చరిష్యామీతి శిష్యస్య సంకల్పః) షడ్గుప్తిపూజా-తర్పణం-హోమశ్చేతి
 సర్వం వ్రతవత్. కిన్తు-మదన్తీ రుపస్సృశ్య ప్రథమేనానువాకేన శాన్తిం కృత్వా,
 ప్రత్యావృత్తైర్మనై స్సమిధ ఆధాయ-ద్యౌస్సమిత్....స్వాహా-అదిత్యాయేదం న
 మమ| అన్త రిక్షగం సమిత్....స్వాహా-వాయవ ఇదం న మమ| పృథివీ సమిత్....స్వాహా-

అగ్నయ ఇదం న మమ॥ ప్రాజాపత్యా మే...స్వాహా-ప్రజాపతయ ఇదం న మమ॥
ప్రత్యావృత్తైర్మదైర్దేవతా ఉపస్థాయ - ఆదిత్య వ్రతపతే కాణ్ణఋషిభ్య స్సామ్యవ్రత
మచారిషం తదశక్తం తన్నే రాధి వాయో వ్రతపతే...రాధి॥ అగ్నే వ్రతపతే...రాధి॥
వ్రతానాం వ్రత ... రాధి॥ నాత్ర శుక్రియమవ్రత బ్రాహ్మణానువాక ప్రథమపదానాం
వ్యాహరణమ్॥ ఇధ్యసన్నహనాన్యద్భిస్సగ్గ్స్పృశ్య...జయాది ప్రతిపద్యతే. సోవిష్టకృతగ్ం
హుత్వా, దర్వా పరిధీ ననక్తిత్యాది, (నాత్ర లేపకార్యం విద్యతే) పరిధీ న్నృహృత్య,
సగ్గ్స్రావం చ కృత్వా, అనాజ్ఞాత మిత్యాది పరిషేచనాన్తే-మదన్తి రుపస్పృశ్య
ఉత్తమే నానువాకేన శాన్తిం కుర్యాత్, నాత్ర మీలనాది-ఇత్యేతావాన్ విశేషః॥

ఆగ్నేయవ్రతమ్

ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, కరిష్యమాణాగ్నేయ
వ్రతాంశ్చత్వేన ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య, పుణ్యాహం వాచయిత్వా-

పునః ప్రాణానాయమ్య...ఇమం...శర్మాణం ఆగ్నేయవ్రతం చారయిష్యే-
(...చరిష్యామీతి శిష్యస్య సజ్కుల్పః) షడ్భుషిపూజా, తర్పణం చ ప్రాజాపత్యవత్,
ప్రజాపతేః కాణ్ణఋషిః స్థానే-అగ్నిః కాణ్ణఋషిః, ఇత్యేతావాన్ విశేషః॥

తతః “యత్ర క్వచాగ్ని” మితి విధినాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య, అగ్నే రుపసమాధానా
ద్యగ్నిముఖాన్తే, అన్వారభ్యే వ్రతినీ జుహోతి - అగ్న్యే కాణ్ణఋషయే స్వాహా॥
అగ్న్యే కాణ్ణఋషయ ఇదం న మమ॥ అగ్నే నయ స్తుపథా రాయే...విధేమ
స్వాహా-అగ్నయ ఇదం న మమ॥ ప్రవ శ్చక్రాయ భానవే...జిగాత్రి స్వాహా-అగ్న...న
మమ॥ అచ్ఛా గిరో మతయో...మాసుషాణాగ్ స్వాహా-అగ్న...న మమ॥ అగ్నే
త్యమ్స్య... ర్యజత్ర స్వాహా-అగ్న...న మమ॥ అగ్నే త్యం పారయా...శంయో
స్వాహా-అగ్న...న మమ॥ ప్రకారవో...ఘృతాచీ స్వాహా-అగ్న...న మమ॥ సాగ్ంహితిభ్యో

దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య స్వాహా-సాగంహితీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య ఇదం న మమ॥ యాజ్ఞీకీభ్యో స్వాహా-యాజ్ఞీకీభ్యో ... న మమ॥ వారుణీభ్యో....స్వాహా-వారుణీభ్యో...న మమ॥ బ్రహ్మణే స్వయంభువే స్వాహా-బ్రహ్మణే స్వయంభువ ఇదం న మమ॥ సదసస్పతి మద్భుతం ... సిష్టగ్నే స్వాహా-సదసస్పతయ ఇదం న మమ॥

అథ దేవతా ఉపతిష్ఠతే -అగ్నే వ్రతపతే కాణ్ణఋషిభ్య అగ్నేయ వ్రతం చరిష్యామి తచ్చకేయం తన్నే రాధ్యతామ్॥ వాయో వ్రతపతే...రాధ్యతామ్॥ ఆదిత్య వ్రతపతే...రాధ్యతామ్॥ వ్రతానాం వ్రతపతే...రాధ్యతామ్॥

ఇధ సన్నహనా న్యద్భి స్సగ్గస్సుశ్య...అప ఉపస్సుశ్య, జయాది ప్రతిపద్యతే, సౌవిష్ఠకృతగం హుత్వా, దర్వా పరిధీ ననక్రీత్యాది (నాత్ర లేపకార్యం విద్యతే) పరిధీ స్పృహృత్య సగ్గస్రావం చ కృత్వా, అనాజ్ఞాత మిత్యాది పరిషేచనాంతం కుర్యాత్॥

అగ్నేయవ్రతోత్పర్జనమ్

(తతః సంవత్సరే పర్యవేతే) ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంక్రీర్త్య, కరిష్యమాణాగ్నేయవ్రతోత్పర్జనాజ్ఞత్వేన ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య, పుణ్యాహం వాచయిత్వా-

పునః ప్రాణానాయమ్య ఇమం ... శర్మాణం అగ్నేయవ్రతోత్పర్జనం చారయిష్యే- (....చరిష్యామీతి శిష్యస్య సజ్కల్పః) షడ్భూషిపూజా, తర్పణం, హోమశ్చేతి సర్వం వ్రతవత్, ఉపస్థానమన్త్రేషు-వ్రతమచారిషం తదశకం తన్నేరాధి-ఇత్యేతావాన్ విశేషః॥

వైశ్యదేవవ్రతమ్

అచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, కరిష్యమాణవైశ్యదేవ
వ్రతాశ్చత్వేన ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య, పుణ్యాహం వాచయిత్వా-

పునః ప్రాణానాయమ్య, ...ఇమం... శర్మాణం వైశ్యదేవవ్రతం చారయిష్యే
(...చరిష్యామీతి శిష్యస్య సజ్కల్పః) షడ్భవిపూజా, తర్పణం చ ప్రాజాపత్యవత్.
ప్రాజాపతేః కాణ్డఋషేః స్థానే- విశ్వే దేవాః కాణ్డఋషయః, ఇత్యేతావాన్ విశేషః।

తతః 'యత్ర క్వచాగ్ని' మితి విధినాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య అగ్నేరుపసమాధానా
ద్యగ్నిముఖాన్తే అన్వారభ్యే వ్రతీని జుహోతి-విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః కాణ్డఋషిభ్యస్సాహ-
విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః కాణ్డఋషిభ్య ఇదం న మమ॥ అన్తో విశ్వే అస్మా గమన్తు దేవా
మిత్రో అర్యమా వరుణ స్సజోషాః॥ భువన్ యథా నో విశ్వే వృధాసః కరన్తుషాహ
విధురం నశవన్స్సాహ- విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం న మమ॥ శం నో దేవా విశ్వదేవా
భవన్తు శగ్ం సరస్వతీ సహ ధీభి రన్తు॥ శ మభిషా చశ్రుమురాతిషాచశ్రం నో దివ్యాః
పార్థివా శ్రం నో అప్త్యా స్సాహ-విశ్వేభ్యో... న మమ॥ యే సవితు స్సత్యసవన్త్య విశ్వే
మిత్రస్య వ్రతే వరుణస్య దేవాః॥ తే సా భగం వీరవ ద్ధమ్ దప్తా దధాతన ద్రవిణం
చిత్రమస్మే స్సాహ-విశ్వేభ్యో ... న మమ॥ అగ్నే యాహి దూత్యం వారిషేణ్యో
దేవాగ్ం అచ్ఛా బ్రహ్మ కృతా గణేన, సరస్వతీం మరుతో అశ్వినా పో యక్షి దేవా
సత్తు ధేయాయ విశ్వాన్వాహ-విశ్వేభ్యో న మమ॥ ద్యౌః పితః పృథివి
మాతరధ్రుగగ్నే భ్రాత ర్యసవో మృడతా నః॥ విశ్వ ఆదిత్యా అదితే సజోషా అస్మభ్యగ్ం
శర్మ బహులం వియన్త స్సాహ- విశ్వేభ్యో...న మమ॥ విశ్వే దేవా శృణుతేమగ్ం
హవం మే యే అన్తరిక్షే య ఉపద్యవిష్ట, యే అగ్నిజిహ్వ ఉత వా యజత్రా
ఆసద్యాస్మిన్తర్ హిషి మాదయద్వగ్న్ స్సాహ- విశ్వేభ్యో ... న మమ॥ సాగ్ంహితిభ్యో
దేవతాభ్య ఉపనిషద్యస్సాహ-సాగ్ంహితిభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్య ఇదం న
మమ॥ యాజ్ఞికీభ్యో...స్వాహ-యాజ్ఞికీభ్యో...న మమ॥ వారుణీభ్యో ... న మమ॥

బ్రహ్మణే స్వయంభువే స్వాహా-బ్రహ్మణే...న మమ॥ సదసస్సత్తి మద్భుతం ...
సిష్ఠగ్న స్వాహా-సదసస్సతయ ఇదం న మమ॥

అథ దేవతా ఉపతిష్ఠతే - అగ్నే వ్రతపతే కాణ్ణఋషిభ్యో వైశ్వదేవవ్రతం
'చరిష్యామి తచ్చకేయం తన్నే రాధ్యతామ్ వాయో వ్రతపతే ... రాధ్యతామ్
అదీత్య వ్రతపతే ...రాధ్యతామ్ వ్రతానాం వ్రతపతే...రాధ్యతామ్॥

ఇధుసన్నహనా న్యధి సుగ్ధస్పృశ్య ... అప ఉపస్పృశ్య, జయాది
ప్రతిపద్యతే, సావిష్టకృతగం హుత్వా, దర్వా పరిధీ ననక్తీత్యాది (నాత్ర లేపకార్యం
విద్యతే) పరిధీ స్పృహత్య, సగ్ధస్రావం చ కృత్వా, అనాజ్ఞాత మిత్యాది పరిషేచనాంతం
కుర్యాత్॥

వైశ్వదేవవ్రతోత్పర్జనమ్

(తతః సంవత్సరే పర్యవేతే) అచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ
సంక్రీర్త్య, కరిష్యమాణ వైశ్వదేవవ్రతోత్పర్జనాభ్యత్వేన అదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య,
పుణ్యాహం వాచయిత్వా-

పునః ప్రాణానాయమ్య...ఇమం...శర్మాణం వైశ్వదేవవ్రతోత్పర్జనం చార
యిష్యే' (...చరిష్యామీతి శిష్యస్య కుంజుల్పః) షడ్భుషిపూజా, తర్పణం, హోమశ్చేతి
సర్వం వ్రతవత్ ఉపస్థానమద్రేమ 'వ్రత మచారిషం తదశకం తన్నే రాధి' ఇత్యేతావాన్
విశేషః॥

గోదానమ్

ఏవం గోదానమన్యస్మిన్నపి నక్షత్రే షోడశే వర్షే. అగ్నిగోదానో వా స్వాత్.
సంవత్సరం గోదానవ్రత మేక ఉపదిశన్తి. ఏతావన్నానా 'సర్వా న్కేశా న్వాపయతే.
ఉదకోపస్పర్శన మితి ఛన్దోగాః॥ అచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య,
కరిష్యమాణగోదానాంజ్ఞత్వేన ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య, పుణ్యాహం వాచయిత్వా,
ఆభ్యుదయికం కృత్వా, అఙ్కురారోపణం విధాయ-

పునః ప్రాణానాయమ్యఅస్య...శర్మణః ఆయుర్వర్చబలాభివృద్ధి
ద్వారా శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం గోదానం కరిష్యే- 'యత్రత్వచాగ్ని' మితి విధినాగ్నిం
ప్రతిష్ఠాప్య, అగ్నే రుపసమాధానాది.

“పాత్రప్రయోగే ఖలు యోజనీయో గోదానకర్మణ్యపి చోలవత్తు।

నగ్లఘ్నపుష్కలశలల్య ఇష్టా అత్రార్థలుప్తా హి భవన్తి యస్మాత్”॥

పవిత్రకరణాద్యాజ్యభాగాన్తే, అన్వారభ్యే కుమారే - ధాతా దదాతు నో
రయిమితి చతస్రో, యస్త్వా హృదా కీరిణేతి చతస్ర ఇత్యష్టాజ్యాహుతీ ర్హుత్వా-
ఇధ్యసన్నహనా న్యద్ధి స్ఫుగ్గ్స్ఫుశ్య..అప ఉపస్ఫుశ్య. జయాది ప్రతిపద్యతే.
సౌవిష్టకృతగ్ం హుత్వా, శమ్యా అపొహ్య (నాత్ర లేపకార్యం విద్యతే-న
పరిధ్యజ్ఞానాది) అనాజ్ఞాత మిత్యాది పరిషేచనాంతం కృత్వా, అపాగ్ం
సగ్ంసర్జనాద్యాకేశనిధానాత్సమానమ్॥

¹ నాత్ర కేశానాం వినయనం, సశిఖాన్ సర్వాన్ కేశాన్ వాపయతే - ఇతి విశేషః. అన్యే శ్మశ్వాదీనాం
ప్రాప్త్యర్థం సర్వగ్రహణం వర్ణయన్తి - తేషాం కేశశబ్ద ఉపలక్షణార్థః (హరదత్తః.)

బ్రహ్మచర్యవ్రతలోప ప్రాయశ్చిత్తమ్

ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, శ్రీమాన్...గోత్రః... నామధేయోఽహం మమ సమావర్తనా (స్నానా) ధికారసిద్ధ్యర్థం యథాశక్తి సంభవ త్రాయశ్చిత్తం కరిష్యే-తండులపూర్ణే కాంస్యభాజనే ఫలతాంబూలసహితం హిరణ్యం నిధాయ...యథోక్తదక్షిణామివ స్వీకృత్య, మమ ఉపనయనప్రభృతి ఏతత్క్షణపర్యంతం మధ్యే వర్తిని కాలే సంభావితానాం శౌచాచమనస్నాన సన్ధ్యా వస్త్రనజవభిక్షాగ్నికార్య మేఖలాదణ్డాజినలోప-స్వాధ్యాయానధ్యయన-గురుశుశ్రూషాకరణ-శూద్రపతితాది సంభాషణ-మూత్ర పురీషాత్పర్జనాది తత్తత్కాల విహిత శౌచాకరణ-క్షారలవణభోజన-క్షౌరక్రియా-దస్త్రధావన-తైలాభ్యంజనోద్వర్తన-గన్ధానులేపన-మణిభూషణమాల్యాద్యలబ్ధకరణ-దర్పణావేక్షణ-తాంబూలచర్వణ-జలక్రీడానృత్య గీతవాద్యాద్యభిరతి-దివాస్వాప-ఖట్వాదిశయన-కామినీసంభాషణ-గజాశ్వాన్దోలికాద్యారోహణ-పాదుకాచత్రచామరధారణప్రభృతీనాం సర్వేషాం పాపానామపనోదనద్వారా సమావర్తనాధికారసిద్ధ్యర్థం యథాశక్తి సంభవత్రాయశ్చిత్త ముపదిశ్యానుగృహీణ-ఇత్యుక్త్వా భూమౌ దణ్ణవ త్రుణమేత్.

పరిషద్వచనమ్-హే యజమాన!...గోత్ర..నామధేయ స్వర్ణాజ్యధాన్య కృచ్ఛత్రయాచరణపూర్వకం పాహిత్రయోదశహోమ మాచర. తేన త్వదుక్తనిమిత్తేభ్య సుర్వేభ్యః పాపేభ్యో విముక్తిపూర్వకం సమావర్తనాధికారసిద్ధిర్భూయా దిత్యనుగృహీమః। తతః అనువనీతప్రాయశ్చిత్తవత్ కృచ్ఛత్రయం, పాహిత్రయో దశహోమం చ కుర్యాత్॥

సమావర్తనమ్

వేదమధీత్య స్నాన్యన్ ప్రాగుదయా ద్రవజం ప్రవిశ్యాన్తర్లోమ్నా చర్మణా
ద్వార మపిధాయాస్తే. నైనమేతదహరాదితోఽభితపేత్. ఆచమ్య,
ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, కరిష్యమాణసమావర్తనాజ్ఞత్వేన ఆదౌ
గణపతి మభ్యర్చ్య, పుణ్యాహం వాచయిత్వా, అభ్యుదయికం కృత్వా, రక్షాం
బద్ధ్వా-

పునః ప్రాణానాయమ్య...మమ గృహస్థాశమాధికారసిద్ధ్యర్థం సమావర్తనం
(స్నానం) కరిష్యే -

మధ్యద్వినే 'యత్ర క్వచాగ్ని' మితి విధినాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య, అగ్నే
రుపసమాధా నాది పాత్రప్రయోగకాలే-

"సూత్రే వస్త్రే మణియుగసమిత్రక్కుగన్ధాన్రవరై

శీతోష్ణాముక్షుక్షురకటయవచ్చత్రదణ్డాజ్ఞానాని, ¹

దర్శపానద్వయ కుశశకృత్స్నానచూర్ణేదపాత్రం

స్నాన్యన్ యుష్ణ్యా త్సకృదిహ నరః కాష్ఠమౌదుమ్మరం చ"

పవిత్రకరణాది-ఆజ్యభాగాన్తే పాలాశీగం సమిధ ముత్తర యాధాయ -
ఇమగ్నోస్త్రమమర్హతే జాత వేదస్తే రథమివ సంమహేమా మనీషయా, భద్రాహి నః
ప్రమతి రస్య సగ్ం స ద్యగ్నే సఖ్యే మారిషామా వయం తవ - అగ్నయే జాతవేదస
ఇదం న మమ॥ అపరేణాగ్నిం కట ఏరకాయాం వోపవిశ్య, ఉత్తరయా
క్షురమభిమన్ర్య-త్రాయుషం జమదగ్నేః కశ్యపస్య త్రాయుషమ్, యద్దేవానాం
త్రాయుషం తన్నే అస్తు త్రాయుషమ్॥ ఉత్తరేణ యజుషా వస్త్రే ప్రదాయ-శివో
నామాసి స్యధితిస్తే పితా నమస్తే అస్తు మామాహిగంసీః॥ అపాగం సగంసర్జనాద్యా
కేశనిధానా త్సమానమ్ (అత్ర ఉపనయనవత్ శీతోష్ణజలసంయోజనప్రభృతి-

కేశనిధానాంతం కర్మకలాపం కుర్యాత్.) జఘనార్థే ప్రజస్యాపవిశ్య విస్రస్య
 మేఖలాం బ్రహ్మచారిణే ప్రయచ్ఛతి, తాగ్ం స ఉత్తరేణ యజుషోదుమ్మరమూలే
 దర్శస్తమ్మే వోపగూహతి-ఇద మహ మముష్యాముష్యాయణస్య పాప్మాన
 ముపగూహ్ మ్యుత్తరైసౌ ద్విషద్భ్యః (అత్ర, అముష్య-అముష్యాయణస్య ఇతి
 పదయోః స్థానే స్నాతకస్య నామ-గోత్రే షష్ఠ్యన్తే నిర్దిశేత్. తథా 'అసౌ' ఇతి పదస్య
 స్థానే స్నాతకస్య నామ ప్రథమాంతం నిర్దిశేత్) ఏవం విహితాభి రేవాద్భి రుత్తరాభి
 ష్ఠ్భి స్నాత్వా-అపోహిష్వా...చక్షసే॥ యోవశ్చివ...మూతరః ॥ తస్మా అరం...చనః॥
 హిరణ్యవర్త...భవన్తు॥ యాసాగ్ం రాజా...భవన్తు॥ యాసాం దేవా...భవన్తు॥ (తూష్టిం
 మిశ్రితాభి శ్చీతోష్ణాభి రద్భిః షణ్ణామన్తే సకృదేవ స్నాతి.) ఉత్తర యోదుమ్మరేణ
 దతో ధావతే - అన్నాద్యాయ వ్యూహధ్యం దీర్ఘాయు రహ మన్నాదో భూయాసమ్.
 సోమో రాజాయ మాగమ త్నమే ముఖం ప్రవేక్ష్యతి భగీన సహ వర్చసా॥
 (నైర్ఋత్యాం నిరస్య, అప ఉపస్పృశ్య) స్నానీయోద్భాదిత స్నాతః॥ ఉత్తరేణ
 యజుషా హత మస్తరం వాసః పరిధాయ-సోమస్య తనూరసి తనూవం మే పాహి
 స్యామా తనూ రా విశ॥ సార్వసురభిణా చన్దనే నోత్తరై ర్దేవతాభ్యః ప్రదాయ-సమో
 గ్రహాయ చాభిగ్రహాయ చ॥ నమ శ్చౌకజ్జభాభ్యామ్॥ నమస్తాభ్యో దేవతాభ్యో యా
 అభిగ్రాహిణీః॥ (ప్రదానం నమశ్చజ్ఞేన) ఉత్తరయానులిప్య-అప్సరస్సు యో గన్ధో
 గన్ధర్వేషు చ య ద్యశః॥ దైవో యో మానుషో గన్ధ స్స మా గన్ధ స్సురభి ర్భుషతామ్॥
 మణిగ్ం సౌవర్ణగ్ం సౌవధానగ్ం నూత్రోతముత్తరయోదపాత్రే త్రిః
 ప్రదక్షిణం పరిష్టావ్య-ఇయమోషధే త్రాయమాణా సహమానా సహస్యతి॥ సా మా
 హిరణ్యవర్చసం బ్రహ్మవర్చసినం మా కరోతు॥ ఉత్తరయా గ్రీవా స్వాబధ్య-అపాశైస్సు
 రో మే మాసగ్ం శారిః॥ శివో మోపతిష్ఠస్య దీర్ఘాయుత్వా య శతశారదాయ॥ శతగ్ం
 శరద్భ్య ఆయుషే వర్చసే జీవాత్వై పుణ్యాయ (త్ర్యవసానయా గ్రీవాస్వాబధ్య)
 ఏవమేవ బాదరం మణిం మస్త్రవర్ణగ్ం సవ్యే పాణావాబధ్య, అహత ముత్తరం
 వాసో రేవతీస్త్వేతి సమానమ్. అహతముత్తరం వాస ఉత్తరాభ్యా మభిమన్త్ర్య-
 రేవతీస్త్యై...మహిత్వనమ్॥ ఉత్తరాభిన్తినృభిః పరిధాయ-యా అకృన్త

న్నవయన్...సంవ్యయస్య॥ పరిహితం (అత్యానం) ఉత్తరయానుమన్తయతే-
పరీదం వాస్తో...విభజాసి జీవన్మో॥

తస్య దశాయాం ప్రవర్తే ప్రబధ్య, దర్వా మధా యాజ్యే నాభ్యానాయ
న్ముత్తరా అహుతీ ర్హుత్వా-అయుష్యం వర్చస్యగ్ం సువీర్యగ్ం రాయస్సోష మద్భిద్యమ్,
ఇదగ్ం హిరణ్యం జైత్ర్యా యావిశతాం మాగ్ స్వాహా-హిరణ్యాయేదం న మమ॥
ఉచ్చైర్వాది పృతనాజి సత్రా సాహం ధనజ్ఞయమ్, సర్వా సృష్టుధీర్ ఋధ్యయో
హిరణ్యేఽస్మి స్థుమాహితా స్వాహా-హిర...మ॥ శునమహగ్ం హిరణ్యస్య ప్రితురివ
నామాగ్రభైషమ్, తం మా హిరణ్యవర్చసం వూరుషుప్రియం కురు స్వాహా -
హిర.....మ॥ ప్రియం మా దేవేమ కురు ప్రియం మా బ్రహ్మణే కురు, ప్రియం విశ్వేషు
శూద్రేషు ప్రియగ్ం రాజసు మా కురు స్వాహా-హిర...మ॥ యా త్రిరశీ నిపద్యసేఽహం
విధరణీ ఇతి, తాం త్యా ఘృతస్య ధారయా యజే సగ్ం రాధనీ మహగ్ స్వాహా-
సగ్ం రాధన్యా ఇదం న మమ॥ సగ్ం రాధన్యే దేవ్యే స్వాహా-సగ్ం రాధన్యే దేవ్యా
ఇదం న మమ॥ ప్రసాధన్యే దేవ్యే స్వాహా- ప్రసాధన్యే దేవ్యా ఇదం న మమ॥
సమ్రాజం చ విరాజం చాభి శ్రీర్యా చ నే గృహే, లక్ష్మీ రాష్ట్రస్య, యా ముఖే తయా
మాసగ్ం సృజామసి స్వాహా-లక్ష్మ్యా ఇదం న మమ॥ ఇధ్మసన్నహనా న్యద్భి
స్సగ్ం స్పృశ్య... అప ఉప స్పృశ్య, జయాది ప్రతిపద్యతే, సావిష్టకృతగ్ం హుత్వా,
శమ్యా అపోహ్య (నాత్ర లేవకార్యం విద్యతే-న పరిధ్యజ్ఞానాది) అనాజ్ఞాత మిత్యాది
పరిషేచనాంతం కృత్వా-

ఏతాభిరేవ దక్షిణేకర్ణ ఆబధ్నీత-అయుష్యం వర్చస్యగ్ం సృజామసి
(న స్వాహాకారః) ఏతాభి స్సవ్యే-అయుష్యం వర్చస్యగ్ం... సృజామసి॥ ఏవ ముత్తరై
ర్య థాలిజ్గం స్రజ శ్శిరస్యాజ్ఞాన మాదర్శావేక్షణ ముపాసహౌ చృత్రం దణ్ణమితి॥
స్రజః-శుభికే శిర ఆరోహ శోభయన్తి ముఖం మమ, ముఖగ్ం హి మమ శోభయ
భూయాగ్ం సం చ భగం కురు॥ (యా మాహర జ్ఞమదగ్ని శ్రద్ధాయై కామయ్యాన్యై,
ఇమాం తామపి నహ్యేఽహం భగేన సహ వర్చసా) అజ్ఞానమ్-(యుగపదక్షః
కార్యమ్) యదాజ్ఞానం త్రైకకుదం జాతగ్ం హిమవత ఉపరి, తేన వా మాష్టే తేజసే

వర్చసే భగాయ చ॥ (మయి పర్యత పూర్తుషం మయి పర్యతవర్చసం మయి
 పర్యతభేషజం మయి పర్యతాయుషమ్) అదర్శావేక్షణమ్-యన్నే వర్చః ప్రరాగత
 మూత్మాన ముపతిష్ఠతు ఇదం తత్తున్న రాదదే దీర్ఘాయుత్యాయ వర్చసే॥ ఉపానహ-
 (యుగప దుపముచ్చతే) ప్రతిష్ఠే స్థో దేవతానాం మా మాసంతాప్రమ్॥ ఛత్రమ్-
 (తూష్టిమాదాయ, ఆత్మాన మభిచ్ఛాదయతి) ప్రజాపతే శృరణ మసి బ్రహ్మణ శృది
 ర్విశ్వజనస్య ఛాయాసి సర్వతో మా పాహి॥ దణ్ణమ్ - (అదత్తే) దేవస్య త్యా సప్తితుః
 ప్రసవే శ్వినో ర్భాహుభ్యాం పూష్ణా హస్తాభ్యా మాదదే ద్విషతో వధాయేష్టస్య
 వజ్రోఽసి వాత్రఘ్న శృర్మ మే భవ యత్ప్రాపం తన్నివారయ॥ వాచం
 యచ్ఛత్యానక్షత్రభ్యః॥

ఉదితేషు నక్షత్రేషు ప్రాచీ ముదీచీం వా దిశ ముపనిష్క్రమ్య, ఉత్తరే
 ణార్ధార్చన దిశ ఉపస్థాయ-దేవీష్ణడుర్విరురుణః కృణోత విశ్వేదేవాస ఇహ వీరయధ్యమ్॥
 ఉత్తరేణ నక్షత్రాణి చంద్రమస మితి - మా హస్మహి ప్రజయా మా తనూభి ర్మారదామ
 ద్విషతే సోమరాజన్, రాతినా సంభాష్య యథార్థం గచ్ఛతి॥

అధైతదపరం - తూష్టిమేవ తీర్థే స్నాత్వా తూష్టిగం సమిధ మాదధాతి॥

తతః కాశీయాత్రాదికం యథాచారం కుర్యాత్-

తత్రాచార్యం ప్రతి స్నాతకస్య వచనమ్:-

శ్లో॥ చరితబ్రహ్మచర్యోఽహం కృతవ్రతచతుష్టయః॥

కాశీయాత్రాం గమిష్యామి అనుజ్ఞాం దేహి మే శుభామ్॥

స్నాతకం ప్రతి కన్యాదాతుర్వచనమ్:-

శ్లో॥ సాలజ్కారాం మమ సుతాం కన్యాం దాస్యామి తే ద్విజ॥

పాణిం గృహీత్వా, సాగ్నిన్ద్ర్యం గచ్ఛస్వాగచ్ఛ మద్భూహమ్॥ ఇతి.

పాణిగ్రహణమ్

అచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, కరిష్యమాణ
పాణిగ్రహణాశ్లేషాన ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య, పుణ్యాహం వాచయిత్వా,
యథాకాల మాభ్యుదయికం కృత్వా, అఙ్కురారోపణం విధాయ, రక్షాం బద్ధ్యా-

కన్యావరణమ్:- పునః ప్రాణానాయమ్య.....పాణిగ్రహణాశ్లేషాన వరాస్నే
షయిష్యే - సుహృద స్సమవేతా న్మన్తవతో వరా స్త్రుహిణుయాత్- 'మదర్థం
కన్యాం వృణీధ్వం' (ఇతి చతురో వరాన్ ప్రేషయతి) తానాదితో ద్వాభ్యా
మభిమన్త్రయేత-ప్రసుగ్మన్తా ధియసానస్య సక్తణీ వరేభి ర్గర్హగ్ం అభిష్టు ప్రసీదతః
అస్మాక మిష్ట ఉభయం జుజ్ఞోషతి యత్సేమ్యస్యాన్తస్తో బుబోధతి అన్తక్తరా ఋజువ
స్సన్తు పన్తా యేభి స్సఖాయో యన్తి నో వరేయమ్ స మర్కమా సం భగో నో నిన్యూ
త్సంజాస్త్యగ్ం స్తుయమ మస్తు దేవాః॥ తే కన్యాదాతారం గత్వా బ్రువతే-
...ప్రవరాన్విత....గోత్రస్య....శర్మణో నప్తే....శర్మణః పాత్రాయ ... శర్మణః పుత్రాయ
... గోత్రాయశర్మణే వరాయ,.....ప్రవరాన్విత..గోత్రస్య....శర్మణో నప్తీం,....శర్మణః
పాత్రీం,.....శర్మణః పుత్రీం....గోత్రాం...నామ్నీం భవదీయాం కన్యాం
ప్రజాసహత్వకర్మభ్యో వృణీమహే కన్యాదాతా - "శోభనం తథా దాస్యామి" ఇతి
ప్రతిబ్రూయాత్ తతస్త్వే ప్రత్యేత్య 'సిద్ధార్థా వయం' ఇతి వరమావేదయేయుః॥

వరః- ప్రాణానాయమ్య.....ధర్మప్రజాసంపత్త్యర్థం స్త్రియ ముద్వహే,
ఉద్వాహాశ్లేషాత (శ్వశురదత్తద్వితీయ)యజ్ఞోపవీతధారణం కరిష్యే-యజ్ఞోపవీతం
సంపూజ్య, "యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్రం...తేజః" ఇతి యజ్ఞోపవీతం
ధృత్వా ౬౬ చామేత్

కన్యాదాతా-సపత్నీకః కృతమంజళస్నానాం, శుచివాసనం, స్వలబ్ధుతాం,
కన్యాం స్వసన్నిధౌ వుపవేశ్య, అచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య,
కరిష్యమాణ కన్యావివాహాశ్లేషాన ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య, పుణ్యాహం

వాచయిత్వా, యథాకాల మాభ్యుదయికం కృత్వా అజ్గురారోపణం విధాయ, రక్షాం బద్ధ్యా, కన్యయా గౌరీపూజాం కారయేత్.

మధుపర్వః :- పునః ప్రాణానాయమ్య....మదీయగృహం ప్రత్యాగతం

శ్రీలక్ష్మీనారాయణస్వరూప మిమం వరం మధుపర్వేణ పూజయిష్యే-ఉదగగ్రం కూర్చం నిదధాతి| వరః-యత్రాస్మా అపచితిం కుర్వంతి తత్కూర్చ ఉపవిశతి యథా పురస్తాత్ - రాష్ట్రభృదస్యాచార్యాస్తస్మి మాత్యద్యోషమ్|| దాతా- 'అపః పాద్యాః' ఇతి ప్రాహ| వరః ఉత్తరయాభిమన్త్ర్య-అపః పాదావనేజనీ ర్విషన్తం నాశయన్తు మే| అస్మిన్ములే బ్రహ్మ వర్చస్యసాని|| దక్షిణం పాదం పూర్వం బ్రాహ్మణాయ ప్రయచ్ఛే త్వవ్యగ్ం శూద్రాయ| ప్రక్షాళయితార ముపస్పృశ్య, ఉత్తరేణ యజుషాఽఽత్యానం ప్రత్యభిమృశేత్| మయి మహ్నో మయి యశో మయీప్రియం వీర్యమ్|| అప ఉపస్పృశ్య|| దాతా-కూర్చాభ్యాం పరిగృహ్య మృన్మయేన 'అర్హణీయా అపః' ఇతి ప్రాహ| వరః ఉత్తరయాభిమన్త్ర్య-ఆమాగన్ యశస్తా వర్చస్తా సగ్ంస్పృజ పయస్తా తేజసా చ| తం మా ప్రియం ప్రజానాం కుర్వధిపతిం పశునామ్|| అఞ్జలా వేకదేశ ఆనీయమాన ఉత్తరం యజుర్జపేత్ - విరాజో దోహోఽసి విరాజో దోహమశీయ మమ పద్యాయ విరాజ|| శేషం పురస్తా స్థినీయమాన ముత్తరయానుమన్త్రయతే- సముద్రం వః ప్రహిణోమి స్వాం యోని మపిగచ్ఛత| అచ్ఛిద్రః ప్రజయా భూయాస్తం మా పరాసేచ్చి మత్పయః|| దాతా-దధి మధ్వతి సగ్ంస్పృజ్య, కాగ్ంస్యేన వర్షియసా పిధాయ, కూర్చాభ్యాం పరిగృహ్య "మధుపర్వః" ఇతి ప్రాహ| త్రివృత మేకే ఘృతం చ| పాఞ్శు మేకే ధానా స్సక్తాంశ్చ| వరః-ఉత్తరాభ్యా మభిమన్త్ర్య-త్రయ్యై విద్యాయై యశోఽసి యశస్తా యశోఽసి బ్రహ్మణో దీప్తిరసి| తం మా ప్రియం ప్రజానాం కుర్వధిపతిం పశునామ్|| ఆమాగన్ యశస్తా...పశునామ్|| యజుర్భ్యా మప ఆచామతి పురస్తాదుపరిష్టాచ్చ - అమృతోపస్తరణమసి| ఉత్తరయా త్రిః ప్రాశ్య - యస్మధునో మధవ్యం పర్వమ మన్నాద్యం వీర్యమ్| తేనాహం మధునో మధవ్యేన పర్వమే న్నాన్నాద్యేన వీర్యేణ పర్వమోఽన్నాదో మధవ్యోఽసాని|| సకృన్మన్తేణ ద్విస్తూష్టిమ్|| అమృతాపిధానమసి-అప ఆచమ్య, హస్తం ప్రక్షాళ్య, (శేషం) అనుకంప్యాయ

ప్రయచ్చే, త్రుతిగృహ్యై వ రాజా స్థపతిర్వా పురోహితాయ.

దాతా-‘గో’ ఇతి గాం ప్రాహా వరః ‘యద్యుత్సుజే దుపాగ్ం శూత్రరాన్ జపిత్వా, ఓముత్సుజతేత్సుచ్చైః-యజ్ఞో వర్ధతాం యజ్ఞస్య వృద్ధిమనువర్ధాపచితిర్ స్య పచితిం మా క్తుర్యపచితోహం మనుష్యేషు భూయాసమ్. గోర్ధేనుభవ్యా మౌతా రుద్రాణాం దుహితా వసూనాగ్ స్వసాద్రిత్యానా ముమృతస్య నాభిః॥ ప్రణు వోచం చిక్రితుషే జనాయ మాగా మ నాగ్ మదితిం వధిష్ఠ పిబతూద్ధకం తృణాన్యత్తు. ఓముత్సుజతః అథ దాతా-సిద్ధమన్నం ‘భూతం’ ఇతి ప్రాహా వరః-అన్నం ప్రోక్తముపాగ్ంశూత్రై రభిమన్త్ర్య, ఓం కల్పయతేత్సుచ్చైః భూతమ్, సా వైరాట్, తన్మాక్షాయి, తస్యతేఽశీయ, తన్న ఊర్ధం ధాః, ఓం కల్పయత॥ తతో దాతా వరం వస్త్రాలఙ్కరాదిభి ర్యథార్థం సంపూజ్య భోజయేత్॥

కన్యాదానమ్:- దాతా ప్రాణానాయమ్య, అథానన్తవీర్యన్య... (మహాసంజ్ఞల్పః²) ... సాలంకృత ... సహిరణ్యోదక కన్యాదాన మహం కరిష్యే-

“కన్యాం కనకసంపన్నాం కనకాభరణై ర్యుతామ్.

దాస్యామి విష్ణవే తుభ్యం బ్రహ్మలోకజిగీషయా॥

విశ్వంభరః సర్వభూతాః సాక్షిణ్యః సర్వదేవతాః.

ఇమాం కన్యాం ప్రదాస్యామి పితృణాం తారణాయ వై॥

కన్యే మమాగ్రతో భూయాః కన్యే మే దేవి పార్శ్వయోః॥

కన్యే మే సర్వతో భూయా స్వద్దానా న్మేక్ష మాపునయామ్॥

కన్యాం సాలంకృతాం సాధీం సుశీలాయ సుధీమతే.

ప్రయతోహం ప్రయచ్ఛామి ధర్మకామార్గసిద్ధయే॥

చతుస్సాగరపర్యవ్తం గోత్రాహ్మణేభ్య శ్చుభం భవతు....గోత్రస్య...శర్మణో నస్త్రీం,...శర్మణః పౌత్రీం, ... శర్మణః పుత్రీంగోత్రాం.....నామ్నీం కన్యాంప్రవరాన్విత.....గోత్రస్య....శర్మణో నస్త్రే, శర్మణః పౌత్రాయ, శర్మణః

¹ గోసంజ్ఞపనవక్షస్య యుగాన్తరవిషయత్వాత్ తత్రయోగో ఽత్ర న నిరూపితః.

² మహాసంజ్ఞల్ప సమగ్రపాఠమును పరిశిష్టములో చూచునది.

పుత్రాయ ...గోత్రాయ..... వరాయ (ఏవం త్రిరుచ్చార్య) తుభ్యం ప్రజాసహత్వ
కర్మభ్యః ప్రతిపాదయామి - ఇతి నారికేలపలపుష్పాక్షతహిరణ్యసహితం
కన్యాదక్షిణహస్తం వరస్య దక్షిణహస్తే ఉదకపూర్వకం దద్యాత్¹ 'వరః-స్వస్తి.
దేవస్యత్యా సవితుః ప్రసవే...రాజా త్యా వరుణో నయతు దేవి దక్షిణే ప్రజాపతయే
కన్యామ్, తేనామృతత్వమశ్యామ్...ఉత్తాన స్వాక్షీర్తసః ప్రతిగృహ్ణతు² దాతా-
కన్యాదానసాద్గుణ్యార్థం యథాశక్తి దక్షిణాం దత్వా. "ధర్మే చ, అర్థే చ, కామే చ
త్వయైషి నాతిచరితవ్యా" ఇతి బ్రూయాత్, "నాతిచరామి" ఇతి వరః (ఏవం త్రిః).

(తతః సుముహూర్తే)³ * స్వయం దృష్ట్వా తృతీయాం జపేత్ - అబ్రాత్యమ్నీం
వరుణాపతిమ్నీం బృహస్పతే, ఇన్ద్రాపుత్రమ్నీం లక్ష్మ్యం తామస్యై సేవితస్సువ॥
(దృష్ట్వేవ చక్షుషీ ఉపసంహరతి) చతుర్థ్యా సమీక్షేత్-అమోరచక్షు రపతిమ్నీర్బుధి
శైవాపతిభ్య స్తుమనా స్తువర్చాః, జీవనూ ర్దేవకామా స్యోనా శంనో భవ
ద్విపదేశం చతుష్పదే॥ అత్ర వరో వధూశ్చ దర్భే ష్వాసీనో, దర్భా స్థారయమాణో,
కృతప్రాణాయామో సంకల్పయతః- 'ప్రీతవమేశ్వరప్రీత్యర్థం అవాభ్యాం కర్మాణి
కర్తవ్యాని, ప్రజా శ్చేత్వాదయితవా" ఇతి॥ వరః-అఙ్గుష్ఠే నోపమధ్యమయా
చాఙ్గుల్యా దర్భగ్ం సంగృహ్యోత్తరేణ యజుషా తస్యా భ్రువో రన్తరగ్ం
సంమృజ్య ప్రతీచీనం నిరస్యేత్ - ఇదమహం యా త్వయి పతిమ్నీలక్ష్మీ సాం

¹ కన్యా మలంకృతాం దద్యాత్ ప్రసంక్షీర్త్య త్రిపూరుషమ్, ప్రాగాననో వరః కన్యాపితా ప్రత్యఙ్ముఖః స్థితః,
ఉదఙ్ముఖా చ జనవి కన్యారానే వ్యయం విధిః. "గోదాపీకన్యకానాం చ తిష్ఠన్ కుర్యాత్ ప్రతిగ్రహమ్,
పుచ్చం కేతం తథా హస్తం వ్యస్య హస్తే జలం క్షిపేత్.

2. "యత్కించా ప్రతిగృహ్ణేత్ తత్పుర్య ముత్తానస్వాక్షీరసః ప్రతిగృహ్ణేత్ త్విత్వేవ ప్రతిగృహ్ణేత్ (తై.బ్రా. 2-
3-4) ఇతి శ్రుత్యనురోధేన 'దేవస్య త్యా సవితుః ప్రసవే.... ప్రతిగృహ్ణామి ఉత్తాన స్వాక్షీరసః ప్రతిగృహ్ణతు'
ఇతి మంత్రేణ కన్యాం ప్రతిగృహ్ణేత్. అథవా.... రాజా త్యా వరుణో నయతు దేవి దక్షిణే ప్రజాపతయే
పురుషమ్...." ఇతి మంత్రేణ వా. నతు 'ప్రజాపతయే కన్యా' మితి. కిచ్చా - వస్తుతః అయజ్ఞత్వా నృ
ప్రతిగ్రహః, యజ్ఞత్వాభిమానేన వా ప్రతిగ్రహపక్షే యథోక్త విధి రాదరణీయ ఇత్యాది విశేషః - శ్రీముద్ధుదీక్షిత
కృతాపస్తంబగృహ్యప్రయోగరత్నచిహ్నాం ద్రష్టవ్యః.

3 * సుముహూర్తకాలమునందు మంగళాష్టక చూర్ణికావతన గుడజీరక ప్రక్షేపణ పూర్వకముగ, వరుడు
కన్యను చూచి "అబ్రాత్యమ్నీం" అను మంత్రమును జపించుట ప్రస్తుతము ప్రచారములో నున్నది.
ఇంతకన్నను సమంత్రక పాతెగ్రహణమును సుముహూర్తకాలములో జరుపుట సముచిత మను విషయము
- ఉపార్ధాతములో నిరూపింపబడినది.

నిర్దిశామి! అప ఉపస్సుశ్య॥ ప్రాప్తే నిమిత్త ఉత్తరాం జపేత్ - జీవాగ్ం రుదన్తి
 విమయన్తే అధ్వరే దీర్ఘామను ప్రసీతిం దీధియు ర్నరః॥ వామం పితృభ్యో య ఇదగ్ం
 సమేర్తిరే మయః పతిభ్యో జనయః పరిష్కజే॥ యుగ్మా శ్చమవేతా న్మన్త వత
 ఉత్తరయాధ్యః ప్రహిణుయాత్. పృక్షత్కూర ముదచ న్వాప ఆస్యై బ్రాహ్మణా
 స్సుపనగ్ం హరన్తు! అవీరఘ్ని రుదచన్వాపః॥ ఉత్తరేణ యజాషా తస్యా శ్చిరసి
 దర్శేణ్వుం 'నిధాయ - అర్చయేత్ అగ్నిం పరియన్తు క్షిప్రం ప్రతిక్షన్తాగ్ శ్యక్త్యో దేవరాశ్చ॥
 తస్మిన్ముత్తరయా దక్షిణం యుగచ్ఛిద్రం ప్రతిష్ఠాప్య ఖేననః ఖేరథః ఖే యుగస్య
 శచీపతే! అప్తాలామిన్త్ర త్రిః పూర్వ్యకర త్సూర్యవర్చసమ్॥ చిద్రే సువర్ణ ముత్తర
 యాన్తర్ధాయ - శం తే హిరణ్యగ్ం శము సన్వాప శ్చం తే మేధీ భవతు శం యుగస్య
 తృద్భు॥ శం త ఆప శ్చ తపవిత్రా భవన్త్యథా పత్యా తస్యగ్ం సగ్ంస్సజస్య॥ ఉత్తరాభిః
 పశ్చాభిః స్నాపయిత్వా-హిరణ్యవర్ణా శ్చుచయః పావకాః ప్రచక్రముర్ హిత్వావద్య
 మాపః॥ శతం పవిత్రా వితతా హ్యస్తు తాభిష్ట్యా దేవ సృచితా పునాతు॥ హిరణ్యవర్ణా
 శ్చుచయః పావకా యాసు జాతః కశ్యప్తా యాస్యగ్నిః॥ యా అగ్నిం గర్భం దధిరే.
 సువర్ణా స్తాన్త ఆప శ్చగ్ం స్యోనా భవన్తు॥ యాస్సాగ్ం రాజా వరుణో యాతి మధ్యే
 సత్యాన్తతే అవపశ్య జ్ఞానానామ్॥ యా అగ్నిం గర్భం దధిరే... భవన్తు॥ యాసాం దేవా
 ద్వి కృణ్యన్తి భక్షం యా అన్తరిక్షే బహుధా వివిష్టాః॥ యా అగ్నిం గర్భం దధిరే... భవన్తు॥
 శివేన త్యా చక్షుషా పశ్య న్వాప శ్చివయా తన్వోపస్సుశన్తు త్యచం తే! ఘృతశ్చు త
 శ్చుచయో యాః పావకా స్తాన్త ఆప శ్చగ్ం స్యోనా భవన్తు॥ (పశ్చానామన్తే సకృదేవ
 స్నాపయతి.) ఉత్తరయాహతేన వాససాచ్ఛాద్య-పరిత్యా గిర్యజ్ఞో గిర ఇమా భవన్తు
 విశ్వతః! వృద్ధాయు మనువృద్ధయో జుష్టా భవన్తు జుష్టయః॥ (వధూం ఆచమయ్య)
 ఉత్తరయా యోక్తేణ సన్నహ్యతి - ఆశాసానా సామన్తసం ప్రజాగ్ం సౌభాగ్యం
 తనూమ్! అగ్నే రనువ్రతా భూత్యా సన్నహ్యే సుకృతాయ కమ్॥ (ఉత్తరేణ నాభిం

“వలయః పశ్చాభిర్ద్వై ర్వింశత్యా వేష్టనం తథా,
 అన్తర్దశాఙ్గుళం ప్రాక్తం దర్శే ణ్యమితి అక్షణమ్.”

నిష్ఠర్క్య గ్రన్థిం కృత్వా ప్రదక్షిణం పర్యుహ్య దక్షిణేన నాభిమవస్థాపయతి.)

తతో మాఙ్గల్యదేవతాం గౌరీం పోగడశోచవారై రభ్యర్చ్య-

‘మాఙ్గల్యతస్తునానేన మమ జీవనహేతునా’

కణ్ఠే బధ్నామి సుభగే త్వం జీవ శరదాం శతమ్’

ఇతి వధూకణ్ఠే బధ్నీయాత్॥ మాఙ్గల్యధారణ....సుముహూర్తే ౭ స్తు॥

అక్షతారోపణమ్ :- అథ వధూవరో మఙ్గళాచారప్రాప్త మక్షతారోపణం

కుర్యాత్- మృతాక్షపయస్సహిత తైజసపాత్రద్వయం, అఖిణ్ణశుద్ధశాలితణ్డల పూర్ణం చ పాత్రద్వయం తయో రుపనిహితం భవతి. ప్రథమం *వరః -స్వాశ్చలినా స్వపయసా వధ్వశ్చలో ద్వి రుపస్తుణాతి, ద్వి స్తణ్డలానావపతి, ద్వి రభిఘారయతి. తతో వరాశ్చలావపి వధూతణ్డలపయోభ్యాం ఏవ మన్యః (పురోధాః-దాతా వా) కుర్యాత్. దాతా-తదశ్చలో స్సువర్ణం నిధాయ, వరాశ్చలిం వధ్వశ్చలే రుపరి స్థాప్య, సోదకం కలశ మాదాయ, బ్రాహ్మణైస్సహ-కన్యా తారయతు *దక్షిణాః పాస్తు, బహుదేయం చాస్తు, పుణ్యం వర్ణతామ్, శాన్తిరస్తు, పుష్టిరస్తు, తుష్టిరస్తు, వృద్ధిరస్తు, అవిఘ్నమస్తు, ఆయుష్యమస్తు, ఆరోగ్యమస్తు, స్వస్తి శివం కర్మాస్తు, కర్మసమృద్ధిరస్తు, తిథి కరణ ముహూర్త నక్షత్ర సంపదస్తు, దంపత్యర్జన్మనక్షత్రే సగ్రహే సద్దైవతే సహ సోమేన క్రియేతామ్. శాన్తి రస్తు - ఇతి బ్రువన్నశ్చలో సన్తతా ముదకధారాం ప్రావయతి - ప్రజాపతిస్త్రియాం యశః, ముష్కయో రదధా త్సవమ్. కామస్య తృప్తి మానస్తమ్, తస్యోగ్నీ భాజయేహ మా, మోదః ప్రమోద ఆనందః, ముష్కయో ర్నిహిత స్సవః, సృత్యేవ కామస్య తృప్యాణి, దక్షిణానాం ప్రతిగ్రహే మనస శ్చిత్త మాకూతిమ్, వాచ స్సత్యమశీమహి, ప్రశునాగ్ం రూప మన్నస్య, యశశ్చిత్తయతాం మయి, యథాహ మస్యా అతృపగ్ ప్రీయై పుమాన్, యథా ప్రీ తృప్యతి పుగ్ంసి ప్రీయే ప్రీయా, ఏవం భగస్య తృప్యాణి, యజ్ఞస్య కామ్యః, ప్రీయః, దదామి త్వగ్ని ర్యదతి, తథేతి వాయు రాహ తత్, హవేతి సత్యం చంద్రమా, ఆదిత్య స్సత్య మోమితి.

* అత్ర వధూపూర్వత్వం కేమచిత్ ప్రయోగేషు దృశ్యతే.

* కపిలాగ్ స్తారయతు (బొ.భ.) ఇతి, కపిలాగ్ స్తారయతు (యా.ప్ర.విం.) ఇతి చ కేచిత్ పఠన్తి.

అపస్తత్పత్య మాభరన్, యశో యజ్ఞస్య దక్షిణమ్ (అసౌ) ప్రజా మే కామ
 సృమృధ్యతామ్-ఇతి పూర్వం వరో వధ్వా శ్శిరసి అక్షతా నారోపయేత్, తతో వధూ
 ర్వరస్య శిరసి॥ ద్వితీయపర్యాయే- వధూః స్వాఙ్గాలినా స్వపయసా వరాఙ్గాలౌ ద్వి
 రుపస్తృణాతి, ద్వి స్తణ్ణులా నావపతి, ద్వి రభిఘారయతి వధ్వఙ్గాలా వన్యః॥ దాతా-
 తదఙ్గాల్యో స్సువర్ణం నిధాయ, వధ్వఙ్గాలిం వరాఙ్గాలేరుపరి స్థాప్య, సోదకం కలశ
 మాదాయ, బ్రాహ్మణై స్సహ... (అసౌ) ప్రశవో మే కామ సృమృధ్యతామ్- ఇతి
 పూర్వం వధూ ర్వరస్య శిరసి అక్షతా నారోపయేత్, తతో వరో వధ్వా శ్శిరసి॥
 తృతీయపర్యాయే-వరః స్వాఙ్గాలినా స్వపయసా వధ్వఙ్గాలౌ ద్విరుపస్తృణాతి, ద్వి
 స్తణ్ణులా నావపతి, ద్వి రభిఘారయతి వరాఙ్గాలావన్యః॥ దాతా-తదఙ్గాల్యో
 స్సువర్ణం నిధాయ, వరాఙ్గాలిం వధ్వఙ్గాలే రుపరి స్థాప్య, సోదకం కలశ మాదాయ,
 బ్రాహ్మణై స్సహ... (అసౌ) యజ్ఞో మే కామ సృమృధ్యతామ్- ఇతి పూర్వం వరో
 వధ్వా శ్శిరసి అక్షతా నారోపయేత్, తతో వధూ ర్వరస్య శిరసి తూష్టిం చతుర్థం-
 సంసృష్టాభ్యాం తణ్ణులపయోభ్యాం అన్యోన్యం యుగపత్ (శ్రియో మే కామ
 సృమృధ్యతా మితి మన్త్రం కేచిత్పరన్తి)॥ తతః “అగ్నే విశ్వేభి” రితి వధూ
 వరచేలాఙ్గులయోః సువర్ణఫలనహితం బ్రహ్మగ్రన్థిం గ్రహ్నాతి॥

ప్రధానహోమః :- అధైనా ముత్తరయా దక్షిణే హస్తే గృహీత్వాగ్ని
 మభ్యానీయ - పూషా త్యేతో నయతు హస్తగృహ్యశ్వినో త్వా ప్రవహతాగ్ం రథేన॥
 గృహ స్థచ్చ గృహపత్ని యథాసో వశినీ త్వం విదథ మావదాసి॥ అపరేణాగ్ని
 ముదగగ్రం కట మాస్తీర్య, తస్మి న్నుపవిశత ఉత్తరో వరః॥

అచమ్య, ప్రాణానాయమ్య...అనయా నవోధయా వధ్వా సహ వివాహ
 ప్రధానహోమం కరిష్యే-‘యత్ర క్వచాగ్ని’ మితి విధినాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య, అగ్నేరుప
 సమాధానాది పాత్రప్రయోగకాలే-

“వధ్వఙ్గాలిం హోమవిధానదర్వా ద్వితీయదర్వీం సహ చాజ్యధాన్యా॥

ప్రోక్తార్థపాత్రేణ సహ ప్రణీతా మిధేన శమ్యా స్సహలాజ మశ్మనా”

పవిత్రకరణాది-(వధూహస్తయోశ్చ సాదన-ప్రాక్షణ-తపన-సమ్మార్జనాని కరోతి) అజ్యభాగానే, అథైనా మాదిత్ ద్వాభ్యా మభిమన్త్రయేత-సోమః ప్రథమో వివిదే గన్తర్వో వివిద ఉత్తరః తృతీయో అగ్నిష్ఠే పతి స్తురీయస్తే మనుష్యజాః॥ సోమోఽదద ధన్తర్యాయ గన్తర్వోఽదద దగ్నయే రయిం చ పుత్రాగ్ శౌదా దగ్ని ర్యహ్య మథ ఇమామ్॥

పాణిగ్రహణమ్ :- (తతః సుముహూర్తే మజ్జళాష్టక-చూర్ణికాపాఠాది మజ్జళాచారే సంవృత్తే-) అథాస్యై దక్షిణేన నీచా హస్తేన దక్షిణ ముత్తానగ్ం హస్తం గృహ్ణీయాత్. యది కామయేత స్త్రీరేవ జనయేయ మిత్యజ్ఞులీరేవ గృహ్ణీయాత్. యది కామయేత పుగ్ం స ఏవ జనయేయ మిత్యజ్ఞుష్ఠమేవ సోఽభీవాజ్ఞుష్ఠ మభీవలోమాని గృహ్ణతి గృహ్ణామి త ఇత్యేతాభి శ్చతస్పృభిః - గృహ్ణామి తే సు ప్రజాస్యాయ హస్తం మయా పత్యా జరదష్టిర్యథాసః॥ భగో అర్యమా సవితా పురన్ధి ర్యహ్యం త్యా దుర్ధారపత్యాయ దేవాః॥ తే హ సూర్యో జనాసో యత్ర పూర్తవహో హితాః॥ మూర్ధన్యాన్ యత్ర సౌభ్రవః పూర్వో దేవేభ్య ఆతపతీ॥ సరస్వతి ప్రేదమన్త సుభగే వాజినీవతి తాం త్యా విశ్వస్య భూతస్య ప్రగాయామ స్యగ్రతః॥ య ఏతి ప్రదిశ స్సర్వా దిశోఽను పవమానః॥ హిరణ్యహస్త ఐరంమస్సత్వా మన్మేనసం కృణోతు॥ (మంత్రాన్తే హస్తగ్రహణమ్) పాణిగ్రహణముహూర్తః... బ్రువన్తు... సుముహూర్తోఽస్తు॥

సప్తపదీ :- అథైనా ముత్తరేణాగ్నిం దక్షిణేన పదా ప్రాచీ ముదీచీం వా దిశ మభి ప్రక్రమయ త్యేకమిష ఇతి-ఏకమిషే విష్ణు స్వాన్యేతు ద్వే ఊర్ధ్వే విష్ణు స్వాన్యేతు త్రిణీ వ్రతాయ విష్ణు స్వాన్యేతు చత్వారి మాయో భవాయ విష్ణు స్వాన్యేతు పంచా పశుభ్యో విష్ణు స్వాన్యేతు షడ్భుకుభ్యో విష్ణు స్వాన్యేతు సప్తసప్తభ్యో హోత్రాభ్యో విష్ణు స్వాన్యేతు॥ సఖేతి సప్తమే పదే జపతి-సఖా సప్తపదా భవ సఖాయా సప్తపదా బభూవ సఖ్యం తే గమేయగ్ం సఖ్యాత్తే మాయోషగ్ం సఖ్యాన్తే మాయోష్టా సుమయావ సంకల్పావహౌ సంప్రియా రోచిష్టా సుమనస్యమానౌ ఇష మూర్ధ మభిస్తంవసానౌ సంనౌ మనాగ్ంస్తి సంవ్రతా సముచితాన్యాకరమ్ సా త్యమస్యమూహ

మమూహ మస్మి సా త్వం ద్యౌ రహం పృథివీ త్వగ్ం రేతః హగ్ం రేతః భృత్వం
మనో హమస్మి వాక్యగ్ం సా మాహమస్మ్యక్యగ్ం సామా మనువ్రతా భవ పుగ్ం సే
పుత్రాయ వేత నై శ్రియై పుత్రాయ వేతన ఏహి సూన్యతే॥

ప్రాగ్మమా త్రదక్షిణ మగ్నిం కృత్వా యథాస్థాన ముపవిశ్య, అన్వారభ్య
యా ముత్తరా అహతీ ర్జుహోతి సోమాయ జనివిదే స్వాహేత్యేతైః ప్రతిమన్త్రమ్-
సోమాయ జనివిదే స్వాహ-సోమాయ జనివిద ఇదం న మమ, గన్ధర్వాయ జనివిదే
స్వాహ- గన్ధర్వాయ జనివిద ఇదం న మమ, అగ్నయే జనివిదే స్వాహ-అగ్నయే
జనివిద ఇదం న మమ, కన్యలా పితృభ్యో యతి పతిలోక మప దీక్షామదాన్త స్వాహ-
వద్వై సూర్యాయ ఇదం న మమ, ప్రేత ముజ్జాతి నాముత స్సుబ్రహ్మ ముముత
స్కరతే, యథేయ మిష్ట మీధ్య స్సుపుత్రా స్తుభగా సతి స్వాహ-ఇన్ద్రియ మీధుష
ఇదం న మమ, ఇమాం త్వ మిష్ట మీధ్య స్సుపుత్రాగ్ం స్తుభగాం కృణు, దశస్యాం
పుత్రా నాధేహి పతి మేకాదశం కృధి స్వాహ- ఇన్ద్రియ మీధుష ఇదం న మమ,
అగ్ని రైతు ప్రథమో దేవతానాగ్ం సోమస్యై ప్రజాం ముజ్జాతు మృత్యుప్రాశాత్,
తదయగ్ం రాజా వరుణో సుమన్యతాం యథేయగ్ ద్రీ పాత్రమఘం నరోదా
త్వాహ-అగ్నివరుణాభ్యా మిదం న మమ, ఇమా మగ్ని ప్రాయతాం గార్హపత్యః
ప్రజామస్యై నయతు దీర్ఘమాయుః, ఆశున్యోపస్థా జీవతా మస్తు మాతా పాత్రమాన్తస్స
మభిప్రబుధ్యతా మియగ్ స్వాహ- అగ్నయే గార్హపత్యా యేదం న మమ॥ మా తే
గృహే నిశి ఘోష ఉత్థా దన్యత్ర త్వద్రుదత్య స్సంవిశన్తు, మా త్వం ఏకే శ్వర
ఆవధిష్ఠా జీవపత్నీ పతిలోకే విరాజ పశ్యన్తి ప్రజాగ్ం సుమనన్యమానాగ్ స్వాహ-
వద్వై సూర్యాయ ఇదం న మమ॥ ద్యౌ పై పృష్ఠగ్ం రక్షతు వాయు రూరూ అశ్వినౌ
చ సనం ధయన్తగ్ం సవితాభిరక్షతు, ఆవాససః పరిధానా ద్భూహస్పతి ర్యశ్యే దేవా
అభిరక్షన్తు పశ్చాత్ స్వాహ-ద్యువాయ్వశ్వ సవితృ బృహస్పతి విశ్వేభ్యో దేవేభ్య
ఇదం న మమ॥ అప్రజస్తాం పాత్రమృత్యుం పాప్మాన ముత వాఘమ, శీర్ష్మప్రజ
మివోన్ముచ్య ద్విషద్యుః ప్రతిముజ్జామి పాశగ్ స్వాహ- వద్వై సూర్యాయ ఇదం న
మమ॥ ఇమం మే వరుణ... చకే స్వాహ- వరుణాయేదం న మమ॥

తత్త్వా¹యామి...ప్ర²మో³షీ⁴ స్వా⁵హ - వరుణాయేదం న మమ॥ త్వం నో⁶ అగ్నే ...
ముము⁷ర్త్వస్య⁸త్వా⁹హ - అగ్నివరుణాభ్యా మిదం న మమ॥ స త్వం నో¹⁰ అగ్నే... ఏధి
స్వా¹¹హ-అగ్నివరుణాభ్యా మిదం న మమ॥ త్వ మగ్నే అయా...భేష¹²జగ్గీ¹³ స్వా¹⁴హ-
అయసే¹⁵గ్నయ ఇదం న మమ॥

లాజహోమః :- అధైనా ముత్తరేణాగ్నిం దక్షిణేన పదాశ్మాన మాస్థాపయ
త్యాతి¹ష్ఠేతి-ఆతి²ష్ఠేమ మశ్మా³న మశ్మే⁴వ త్వగ్గీ⁵స్థిరా భవ॥ అభి⁶తిష్ఠ పుతన్యత⁷ సుహస్య
పుతనాయతః॥ (యథాస్థాన ముపవేశ్య) అథాస్యా అజ్జలా పుపస్తీర్య ద్వి ర్లాజా
నో⁸ప్యాభిఘారయతి, తస్యాస్సాదర్యో లాజా నావపతి త్యేకే, జుహో⁹తీయం నారీతి-
(త్రీ ర్థమదగ్గీనామ్) - ఇయం నా ర్యుపబ్రూతే¹⁰కుల్పా న్యావపన్తికా దీర్ఘాయు రస్తు
మే¹¹ పతి ర్హీనాతు శరద శ్చ¹²తగ్గీ¹³ స్వా¹⁴హ- (వధ్వజ్జాలి వామపార్శ్వేన జుహో¹⁵తి) - వధ్వా
ఇదం న మమ॥ ఉత్తరాభి న్నిస్సృభిః ప్రదక్షిణ మగ్నిం కృత్వా-తుభ్యమగ్రే¹⁶ పర్యవహ
న్న్పూర్వాయం వహతునా¹⁷ సహ॥ పునః పతి¹⁸భ్యో జాయాం దా అగ్నే ప్రజయా¹⁹ సహ॥ పునః
పత్నీ²⁰ మగ్ని రదా దాయుషా²¹ సహ వర్చసా దీర్ఘాయు రస్యా²² యః పతి²³ స్స ఏతు శరద
శ్చ²⁴తమ్॥ విశ్వో ఉత త్వయా వయం ధారా ఉదన్యా ఇవ॥ అతిగా²⁵హేమహి ద్వి²⁶షః॥
అశ్మా²⁷న మాస్థాపయతి యథా పురస్తాత్- ఆతి²⁸ష్ఠేమ మశ్మా²⁹న...పుతనాయతః॥
(యథాస్థాన ముపవేశ్య, పునర్యధ్వజ్జలా పుపస్తీర్య, ద్వి ర్లాజా నో³⁰ప్యాభిఘారయతి)
హోమశ్చోత్తరయా - అర్యమణం ను దేవం కన్యా అగ్ని మయకత॥ స ఇమాం దేవో
అధ్వరః ప్రేతో ముజౌ³¹త్రి నాముతస్సుబద్ధా మముతస్కరత్వా³²హ-అర్యమ్నే³³గ్నయ
ఇదం న మమ॥ పునః పరిక్రమణమ్-తుభ్యమగ్రే...అతిగా³⁴హేమహి ద్వి³⁵షః॥
ఆస్థాపనమ్ - ఆతి³⁶ష్ఠేమ మశ్మా³⁷న... పుతనాయతః॥ (యథాస్థాన ముపవేశ్య,
పునర్యధ్వజ్జలా పుపస్తీర్య, ద్వి ర్లాజా నో³⁸ప్యాభిఘారయతి) హోమ శ్చోత్తరయా-త్వ
మర్యమా భవసి యత్క³⁹నీనాం నామ స్తథా వ త్స్వర్యం బిభర్షి॥ అజ్జన్తి వృక్షగ్ం
సుధితం నగో⁴⁰భి ర్యధ్మమృతి స మనసా కృణో⁴¹షి స్వా⁴²హ-అర్యమ్న ఇదం న మమ॥ పునః
పరిక్రమణమ్ -తుభ్యమగ్రే .. అతిగా⁴³హేమహి ద్వి⁴⁴షః॥

ఇద్ధునవ్వుహనా న్యద్ధి సుగ్ధస్సుశ్య... అప ఉపస్సుశ్య, జయాది ప్రతిపద్యతే,
 సావిష్టకృతగం / హుత్వా, శమ్యా అపోహ్యా, (నాత్ర లేపకార్యం విద్యతే - న
 పరిధ్యజ్ఞానాది) అనాజ్ఞాతమిత్యాది పరిషేచనాంతం కృత్వా, ఉత్తరాభ్యాం యోక్త్రం
 విముచ్య ప్రత్యా ముజ్ఞామి వరుణస్య పాశా ద్యేస్త త్యా బధ్నాత్సవితా సుకేతః॥
 ధాతుశ్చ యోనో సుకృతస్య లోకే స్తోనం తే సహ పత్యా కరోమి॥ ఇమం విష్యామి
 వరుణస్య పాశం య మబధీత సవితా సుశేవః॥ ధాతుశ్చ యోనో సుకృతస్య లోకే
 రిష్యాం త్యా సహ పత్యా కరోమి॥ తాం తతః ప్రవావాహయే త్రవాహరయేత్,
 సమోష్ఠిత మగ్ని మనుహరన్తి. నిత్యః ధార్యః 'అనుగతో మన్యః. శ్రోత్రియాగారా
 ద్వాహర్యః. ఉపవాస శ్చాన్యతరన్య భార్యాయాః పత్యుర్వా, అనుగతేఽపి వోత్తరయా
 జహుయాన్సపవసేత్- అయా శ్చాగ్నేస్య సభిశ్చైశ్చ సత్యమిత్యమయీ అసి॥
 అయస్తా మనసా ధృతోఽ యస్తా హవ్య మూహిషేఽయా నో ధేహి భేషజగ్ స్వాహా-
 అయసేఽగ్నయ ఇదం న మమ॥

వధ్యాః పరగృహగమనమ్ :- ఉత్తరా రథ స్యాత్తమ్భునీ - సత్యే నోత్తభితా
 భూమి సూర్యేణోత్తభితా ద్యౌః॥ ఋతే నాదిత్యా సిఃస్థని ద్వి సోమో అధిక్షితః॥ వాహ
 పుత్తరాభ్యాం యునక్తి, దక్షిణ మగ్నే-యుజ్శన్తి బ్రథ మర్తుషం చరన్తం పరితస్యః॥
 రోచన్తే రోచనా ద్వి॥ యోగే యోగే... ఇష్ట మూతయే॥ అరోహతి ముత్తరాభి
 రభిమవ్రయతే - సుకిగ్గంతుకగ్గం శల్మలిం విశ్వరూపగ్గం హిరణ్యవర్ణగ్గం సువృతగ్గం
 సుప్తకమ్॥ అరోహ వధ్యమృతస్య లోకగ్గ స్తోనం పత్యే వహతుం కృణుష్య॥ ఉదుత్తర
 మారోహన్తి వ్యస్యన్తి పుతన్యతః॥ మూర్ధానం పత్యురారోహ ప్రజయా చ విరాడృవ॥
 సప్రూక్షీ శ్యశురే భవ సప్రూక్షీ శ్యశ్రు వాం భవ, ననాన్తరి సప్రూక్షీ భవ సప్రూక్షీ
 అధిదేవ్యమ్॥ స్సుషాణాగ్ శ్యశురాణాం ప్రజాయాశ్చ ధనస్య చ, పతినాం చ దేవ్యణాం
 చ నజాతానాం విరాడృవ॥ సూత్రే వర్ష నో ర్యవప్రణా త్యుత్తయా నీలం దక్షిణస్యాం
 రోహిత ముత్తరస్యామ్-నీలలోహితే భవతః కృత్యాసక్తి ర్యజ్యతే॥ ఏధన్తేఽస్యా
 జ్ఞాతయః పతి ర్భువేమ బధ్యతే॥ తే ఉత్తరాభి రభియాతి - యే వధ్య శ్చన్తం వహతుం

యక్ష్మాయన్తి జనాగ్ం అను, పునస్తాన్ యజ్ఞియా దేవా నయన్తు యత ఆగతాః॥
 మావిద న్మరిష్ఠన్తే య ఆసీదన్తి ద మృతీ, సుగేభి ర్దుర్ధ మతీతా మపద్రా
 వ్యరాతయః॥ సుగం పన్తాన మారుక్ష మరిష్ఠగ్ స్వస్తి వాహనమ్, యస్మిన్స్యో నరిష్ఠ
 త్వన్యేషాం చిన్తతే వసు॥ తీర్థస్థాణుచతుష్పథ వ్యతిక్రమే చోత్తరాం జపేత్ -
 తామస్తానామసుషోదుర్ణ అదత్తగ్ం రయిం దశవీరం వత్సస్యవే, కృతం తీర్థగ్ం
 సుప్రప్రాణగ్ం శుభసృతీ స్థాణుం పథేష్టా మపదుర్మతిగ్ం హతమ్॥ నావ ముత్తరయాను
 మన్తయతే - అయం నో ముహ్యః ప్రారగ్ స్వస్తి నేష ద్యనస్సతిః, సీరా న స్సుతరా
 భవ దీర్ఘాయుత్యాయ వర్చసే, న చ నావ్యాగ్ స్తరతీ వధూః పశ్యేత్, తీర్థోత్తరాం
 జపేత్-అస్య ప్రారే నిర్ఘ్నుతస్య జీవా జ్యోతి రశీమహి, ముహ్య ఇష్ట స్వస్తి॥

యద్యతాదిహోమః:- శృశానాధివ్యతిక్రమే భాణే రథే వారిష్ఠే అగ్నే రుః
 సమాధానా ద్యాజ్యభాగాన్తే అన్వారబ్ధాయా ముత్తరా ఆహుతీ ర్వుత్వా-యద్యతే
 చిదభి శ్రిషః పురాజర్చభ్య ఆత్మదః॥ సన్తా స్థిం మఘవా పురోవస్తు ర్విష్కరా
 విహృతం పునస్సాహ-మఘవత ఇదం న మమ॥ ఇదామగ్నే పురుదగ్ం సగంస్తనిం
 ... సుమతి ర్భూ త్వస్యే స్వాహ-అగ్నయ ఇదం న మమ॥ ఇమం మే వరుణ...చకే
 స్వాహ-వరుణా యేదం న మమ॥ తత్త్వయామి....ప్రమోషీ స్వాహ-వరుణా
 యేదం న మమ॥ త్వం నో అగ్నే... ప్రముము ర్భ్యస్సత్వాహ-అగ్నివరుణాభ్యా
 మిదం న మమ॥ స త్వం నో అగ్నే ... ఏధి స్వాహ-అగ్నివరుణాభ్యా మిదం న
 మమ॥ త్వమగ్నే ఆయా...భేషజగ్ స్వాహ- అయసేఽగ్నయ ఇదం న మమ॥
 ఇధ్యసన్నహనా న్యధ్వి స్సగ్న్స్సృశ్య.... జయాది ప్రతిపద్యతే...పరిషేచనాంతం కరోతి॥
 క్షీరిణా మన్యేషాం వా లక్ష్మణ్యానాం వృక్షాణాం నదీనాం ధన్వనాం చ వ్యతిక్రమ
 ఉత్తరే యథాలింగం జపేత్-యే గన్తర్యా అప్సరసశ్చ దేవీ రేమ మృతేమ
 వానస్పత్యేష్వానతే, శివాస్తే అస్యై వధ్యై భవన్తు మహిగంసిమ ర్యహతు
 మూహ్యమానామ్॥ యా ఓషధయో యా నద్యో యాని ధన్వాని యేవనా, తే త్యా వధు
 ప్రజావతీం ప్రత్యే ముజ్ఞా స్వగ్ం హసః॥

వధూగృహప్రవేశః :- గృహ నుత్తరయా సంకాశయతి-సజ్జశయామి

వస్తాతుం బ్రహ్మణా గృహై రహారేణ చక్రుషా మైత్రేణ ప్రర్యాణధం విశ్వరూపం
యదస్యాగ్ స్వానం పతిభ్య స్సవితౌ కృణోతు తత్॥ వాహ వుత్తరాభ్యాం విముఞ్చతి
దక్షిణ మగ్రే-అవా మగన్ము మతి ర్యాజినీ వస్తూ స్యశ్యినా హృత్సుకామాగ్ం
అయగ్ంసతః అభూతం గోపా మిథునా శుభస్సతి ప్రియా అర్యమ్నా దుర్యాగ్ం
అశీమహి॥ అయం నో దేవ స్సవితౌ బృహస్పతి రిన్ద్రాగ్ని మిత్రావరుణా స్వస్తయే॥
త్యష్టా విష్ణుః ప్రజయా సగ్ంరరాణః కామ అయాతం కామాయ త్వా విముఞ్చతు॥
లోహితం చర్మానడుహం ప్రాచీనగ్రీవ ముత్తరలోమమధ్యేఽగార స్యోత్తరయాస్తీర్య
- శర్మ వర్మే దమాహరాస్యై నార్యా ఉపస్తిరే॥ సినివాల్ని ప్రజాయతా మియం భగస్య
సుమతా అసత్॥ గృహ వ్రుపాధయ న్నుత్తరాం వాచయతి దక్షిణేన పదా-గృహ
న్మద్రా స్తుమనసః ప్రపద్యేఽ వీరఘ్ని వీరవత స్సువీరాన్॥ ఇరాం వహతో ఘృత
ముక్తమాణా స్తేష్వహగ్ం సుమనా స్సంవిశామి॥ న చ దేహలీ మధితిష్ఠతి॥

ప్రవేశహోమః :- ఉత్తరపూర్వదేశేఽగారస్య - ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య,

దేశకాలౌ సంకీర్త్య...అనయా నవోధయా వధ్వా సహ వివాహగృహప్రవేశహోమం
కరిష్యే॥ 'యత్ర క్వచాగ్ని' మితి విధినా వైవాహికాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య, అగ్ని
రుపసమాధానాద్యాజ్య భాగాన్తే అన్వారభాయా ముత్తరా ఆహుతీ ర్వుత్వా -
అగ్న్యోష్ఠం మహిషీ గోభి రశ్వై రాయు ష్మత్పత్నీ ప్రజయా స్వర్యితే॥ బహ్వీం ప్రజాం
జనయన్తీ సురత్నైమ మగ్నిగ్ం శతహిమా నృపర్యా త్స్వాహా - అగ్నయ ఇదం న
మమ॥ ఆయ మగ్ని ర్బృహపతి స్సుస్తగ్ం సత్కుష్టివర్ధనః॥ యథా భగస్యాభ్యాం దద
ద్రయిం పుష్టిమథే ప్రజాగ్ స్వాహా- అగ్న యే గృహపతయ ఇదం న మమ॥
ప్రజాయా ఆభ్యాం ప్రజావత ఇన్ద్రాగ్ని శర్మ యచ్ఛ తమ్॥ యథై నయో ర్న ప్రమీయాతా
ఉభయోర్భీవతః ప్రజాస్వాహా-ఇన్ద్రాగ్నిభ్యాం మిదం న మమ॥ తేన భూతేన
హవిషాయ మాప్యాయతాం పునః॥ జాయాం యా మస్మా అవాక్తుస్తాగ్ం రసేనాభివర్ధతాగ్
స్వాహా-ఇన్ద్రాగ్నిభ్యా మిదం న మమ॥ అభివర్ధతాం పయసాభి రాష్టేణ వర్ధతామ్॥

రయ్యా సహస్రపాపసేమా స్తామనపేక్షితే స్వాహా-ఇన్ద్రాగ్నిభ్యా మిదం న మమ॥
 ఇహైవ స్తం మా వియోష్టం విశ్వ మాయు ర్యశ్చైతమ్॥ మహ్య ఇన్ద్ర స్వస్త్వయే
 స్వాహా-ఇన్ద్రాయేదం న మమ॥ ధ్రువైధిపిష్ట్యా మయి మహ్యం త్యాదా ద్భువస్సతః॥
 మయా పత్యా ప్రజావతీ సంజీవ శరద శ్శతగ్ స్వాహా॥ బృహస్పతయ ఇదం న
 మమ॥ త్యష్టా జాయా మజనయ త్యష్టా స్వై త్యాం పతిమ్॥ త్యష్టా సహస్రమాయూగ్ంపి
 దీర్ఘమాయుః కృణోతు వాగ్ స్వాహా-త్యష్ట ఇదం న మమ॥ ఇమం మే వరుణ...చకే
 స్వాహా-వరుణాయేదం న మమ॥ తత్త్వయామి... ప్రమోషీ స్వాహా-వరుణాయేదం
 న మమ॥ త్వం నో అగ్నే ... ప్రముము ర్భ్యస్మత్స్వాహా- అగ్నివరుణాభ్యా మిదం న
 మమ॥ స త్వం నో అగ్నే..విధి స్వాహా-అగ్నివరుణాభ్యా మిదం న మమ॥ త్వమగ్నే
 అయా... భేషజగ్ స్వాహా- అయసేఽగ్నయ ఇదం న మమ॥

ఇధ్యసంసహనా న్యద్భి స్సగ్గ్స్సృశ్య...అప ఉపస్సృశ్య, జయాది
 ప్రతిపద్యతే, సౌవిష్టకృతగ్ం హుత్వా, శమ్యా అపోహ్య, (నాత్ర లేపకార్యం విద్యతే
 - న పరిధ్యజ్జనాది) అనాజ్ఞాత మిత్యాది పరిషేచనాంతం కృత్వా.

ఉత్తరయా చర్మణ్యుపవిశత ఉత్తరో వరః-ఇహ గావః ప్రజాయధ్య
 మిహాశ్యా ఇహ పూరుషాః॥ ఇహో సహస్ర దక్షిణో రాయస్సోష్ఠో నిషీదతు॥ అథాస్యాః
 పుగ్గ్స్వోర్జీవపుత్రాయాః పుత్రమజ్ఞ ఉత్తరయోపవేశ్య-సోమేనాదిత్యా బలిన్త
 సోమేన పృథివీ దృఢా అథ నక్షత్రాణా మేషా ముపస్థే సోమ ఆధితః॥ తస్మి ఫలా
 న్యుత్తరేణ యజుషా ప్రదాయ-ప్రస్యస్త్తుః ప్రేయం ప్రజాయా భువనేశ చేష్ఠ॥ ఉత్తరే
 జపిత్యా-ఇహ ప్రేయం ప్రజయాతే సమృధ్యతా మస్మిన్ గృహే గార్హపత్యా య
 జాగృహి॥ ఏనా పత్యా తన్యగ్ం సగ్ంస్సృజ స్వాథా జీ వ్రీవిదథ మావదాసి॥ సుమజ్జలీ
 రియం వధూ రిమాగ్ం సమేత పశ్యత॥ సౌభాగ్య మస్యై దత్త్వా యథాన్తం విపరేతన॥
 వాచం యచ్ఛత ఆనక్షత్రేభ్యః॥

ఉదితేషు నక్షత్రేషు ప్రాచీ ముదీచీం వా దిశ ముపనిష్క్రమ్య ఉత్తరాభ్యాం
 యథాలింగం ధ్రువ మరున్ధతీం చ దర్శయతి-ధ్రువక్షితిర్ధ్రువ యోనిర్ధ్రువమసి
 ధ్రువతస్థితమ్॥ త్వం నక్షత్రాణాం మేధ్యసి సమా పాహి పృతన్యతః- ఇతి ధ్రువమ్॥

సప్తఋషయః ప్రథమాం కృత్రికానా మరున్దతీం యద్రువ తాగ్ం హ నిన్యః।
షట్పుత్రికా ముఖ్యయోగం వహన్తీ యమస్మాకమేధ త్వష్టమీ॥ ఇత్యరున్దతీమ్॥

స్థాలీపాకః :- అదైనా మాగ్నీయేన స్థాలీపాకేన యాజయతి-ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య...అనయా నవోధయా వధ్వా సహ ఆగ్నీయేన స్థాలీపాకేన యక్షే - పత్న్యవహన్తి (వివిచ్య, ఫలీకృత్య, త్రిః ప్రక్షాళ్య) శ్రవయిత్వా, అభిఘార్య, ప్రాచీన ముదీచీనం వోద్వాస్య (సౌకర్యా దపరేణాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య) ప్రతిష్ఠిత మభిఘార్య, అగ్నే రుపసమాధానాది-పర్యగ్నికరణకాలే చరుణా సహ ఆజ్యం త్రిః పర్యగ్ని కృత్వా - ఆజ్యభాగాన్తే అన్వారబ్ధాయాం స్థాలీపాకా జ్వహోతి. సకృదుపస్తరణాభిఘారణే ద్వీరవదానమ్. అగ్నిర్దేవతా స్వాహాకారప్రదానః, అపి వా సకృ దుపహృత్య జుహుయాత్. అగ్ని స్విష్టకృ ద్ద్వితీయః సకృదుపస్తరణావదానే ద్వీరభిఘారణమ్. మధ్యా త్పూర్వస్యావదానమ్. మధ్యే హోమః. ఉత్తరార్ధా దుత్తరస్య. ఉత్తరార్ధపూర్వార్ధే హోమః॥

దర్వా ముపస్తీర్య, చరుమధ్యా ద్ద్వి రవదాయ-హవిషో మధ్యా ద జ్ఘష్టపర్వమాత్ర మవదానం తిరిచీన మవద్యతి, పూర్వార్ధా ద్ద్వితీయ మనుచీనమ్. (పశ్చార్ధా త్తృతీయం పశ్చావత్తినః) అభిఘార్య, హవిః ప్రత్యభిఘారయతి। అగ్నీయే స్వాహా- అగ్నీయ ఇదం న మమ॥ పునః దర్వా ముపస్తీర్య, చరో రుత్తరార్ధాత్సకృ త్స్విష్టకృతే వదాయ (ద్విః పశ్చావత్తినః), ద్వీరభిఘార్య న హవిః ప్రత్యభిఘారయతి। అగ్నీయే స్విష్టకృతే స్వాహా- అగ్నీయే స్విష్టకృత ఇదం న మమ॥

ఇధృసన్నహవా న్యద్భిస్సగ్గ్సన్నుశ్య...అప ఉపన్నుశ్య, న జయాదయః।¹ దర్వా పరిధీ ననక్తి...తేపయోః ప్రస్తరవ త్తూష్ణీం బర్హిరజ్జ్వాగ్నౌ ప్రహరతి. పరిధీ న ప్రహృత్య, సగ్గ్సప్రావం చ కృత్వా, అనాజ్ఞాతమిత్యాది-సిద్ధముత్తరం పరిషేచనమ్. తేన సర్పిష్మతా బ్రాహ్మణం భోజయేత్. యోఽస్యాపచిత స్తస్మా ఋషభం దదాతి. ఏవ మత ఊర్ధ్వం దక్షిణావర్జ ముపోషితాభ్యాం పర్వసు కార్యః.

¹ కేచిదత్ర - ప్రాజాపత్యాం వ్యాహృతీ ర్విహృతా నిపిష్టకృతీ విత్కుపజహ్వతి -

పూర్ణపాత్రం దక్షిణేత్యేకే¹

ఔపాసనమ్ :- సాయంప్రాత రత ఉర్ధ్వగం హస్తేనైతే ఆహుతితణ్ణులై
ర్యవైర్వా జుహుయాత్. స్థాలీపాకవద్దైవతమ్. సౌరీ పూర్వాహుతిః ప్రాతరిత్యేకే.
ఉభయతః పరిషేచనం యథా పురస్తాత్॥ ఆచమ్య ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ
సంకీర్త్య... అనయా నవోధయా వధ్వా సహ ఔపాసన మారంభ్య, తేన యావజ్జీవం
హోష్యామి. (ఉభయౌ స్పంకల్యః)

పునః ప్రాణానాయమ్య...సాయమౌపాసనం తణ్ణులై ర్హోష్యామి। భూర్భు
వస్సువరోమ్ ... చత్వారి శృణ్హ....జాతవేదసే నమః। అదితేఽనుమన్యస్య... ప్రసుమ
(హోమార్థాన్ తణ్ణులాన్ ద్వేధా విభజ్య, పూర్వభాగ మాదాయ) అగ్నేయే స్వాహా-
మధ్యేఽగ్నే జుహోతి - అగ్నేయ ఇదం న మమ॥ (ద్వితీయభాగ మాదాయ)
అగ్నేయే స్విష్టకృతే స్వాహా-ఉత్తరార్ధపూర్వార్ధే జుహోతి - అగ్నేయే స్విష్టకృత ఇదం
న మమ। ఆహుతిసంసర్గదోషనివృత్త్యర్థం వనస్పతిహోమం కరిష్యే- యత్ర వేత్త
వనస్పతే ద్వేవానాం గుప్తా నామాని, తత్ర హవ్యాని గామయ - వనస్పతయ ఇదం
న మమ॥ అదితేఽన్యమగ్నేస్థాః....ప్రాసావీః॥ అథాగ్నిముపతిష్ఠతే - అగ్నే త్వం నో
అస్తమః। ఉత త్రాతా శివో భవ వర్తూధ్యః। తంత్యా శోచిష్ఠ దీదివః। సుమ్నాయ నూన
మీమహే సభిభ్యః। వసురగ్ని ర్యసుశ్రవాః। అహ్నానక్తి ద్యుమత్రమో రయిం దాః। స నో
బోధి శ్రుధీహవ మురుష్యాణో అఘాయతస్సమస్మాత్॥ హోమసాదగ్గణ్యార్థం
అనాజ్ఞాతమన్త్రత్రయజపం కరిష్యే-అనాజ్ఞాతం యదాజ్ఞాతం...ఋతుశో యజాతి॥
అనేన సాయమౌపాసనహోమేన యజ్ఞేశ్వరార్పణమస్తు॥ స్యస్తి-శ్రద్ధాం...హవ్య
వాహన॥ యస్య స్మృత్యా చ ... తదస్తు తే॥ చతుస్సాగరపర్యంతం ... అభివాదయే॥
అగ్నే నయ సుపథా....ఉత్తమ స్పమానానామ్॥

¹ అష్టముష్టి భవేత్ కిచ్చత్ కిచ్చృచ్చత్వారి పుష్కలమ్,
పుష్కలాని చ చత్వారి పూర్ణపాత్రం ప్రచక్షతే."

గన్ధర్వప్రతిష్ఠా :- ఏతదహర్విజానీయా ద్యదహ ర్భార్యా మావహతే,
 త్రిరాత్ర ముభయో రధశ్శయ్యా బ్రహ్మచర్యం క్షారలవణవర్జనం చ. తయో
 శ్శయ్యా మంతరేణ దణ్డో గన్ధలిప్తో వాససా సూత్రేణ వా పరివీత స్తిష్ఠతి॥ ఆచమ్య,
 ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, ... అనయా నవోధయా వధ్వా సహ
 ఆవయోః త్రిరాత్రవైవాహికదీక్షా సంరక్షణార్థం విశ్వావసుగన్ధర్వప్రతిష్ఠాం కరిష్యే
 - నైయగ్రోధ, మౌదుమ్పర, మాశ్వత్థం, ప్లాక్షం వా, దణ్డం వాససా సూత్రేణ వా
 పరివీతం గన్ధపుష్పాద్యలబ్ధ్భూతం- విశ్వావసుగన్ధర్వభావనయా-షోడశోపచారై
 రభ్యర్చ్య, “విశ్వావసోఽత్ర గన్ధర్వ దణ్డే రాత్రిత్రయం వసన్॥ ఆవయోః
 ప్రీతిముత్పాద్య రక్షస్వ శుభలక్షణ” ఇత్యుపస్థాయ, దమ్పత్యోః శయ్యామంతరేణ
 స్థాపయేత్॥

మహదాశీర్వచనమ్ :- వివాహతృతీయదినే కేచి నృహదాశీర్వచనం
 ప్రవర్తయన్తి - వరః ప్రాతరౌపాసనం హుత్వా, వధ్వా సహ ఆచమ్య ప్రాణానాయమ్య,
 అనయా నవోధవధ్వా సహ - ఆవయోః సకలశ్రేయోఽభి వృద్ధ్యర్థం
 మహదాశీర్వచనాఖ్యం కర్మ కరిష్యే-

సూతనవస్రాదిభి రలబ్ధ్భూతే పీఠే ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య, తతః
 సరస్వతీసహితం బ్రహ్మణం, లక్ష్మీసహితం నారాయణం, గౌరీసహితం శివం,
 అష్టదిక్పాలకాంశ్చ తత్తన్నన్తైరావాహ్య, సర్వోపచారై స్సంపూజ్య, తతో మహతో
 విద్యద్బ్రాహ్మణాన్ గన్ధపుష్పాదిభి రభ్యర్చ్య, తై రాశిషో వాచయిత్వా, తేభ్యో
 యథావిభవం ఫలతాంబూల వస్త్రాలంకారసహితం భూయసీం దక్షిణం దద్యాత్॥

శేషహోమః : తం చతుర్థ్యా ౭(అ)పరరాత్ర ఉత్తరాభ్యాముత్థాప్య -
 ఉద్దిర్వాతో విశ్వావసో నమసేదామహే త్యా, అన్యామిచ్చ ప్రఫర్వగ్ం సంజాయాం
 పత్యా సృజ॥ ఉద్దిర్వాతః పతి వతిహ్యషా విశ్వావసుం నమసా గీర్భిరీడ్తే, అన్యామిచ్చ
 పితృషదం వ్యక్తాగ్ం సతే భాగే జనుషా తస్య విధి॥ ప్రక్షాల్య (అన్యత్ర) నిధాయ,
 ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య... అనయా నవోధయా వధ్వా సహ వివాహశేషహోమం

కరిష్యే - అగ్నేరుపసమాధానాద్యాజ్యభాగాన్తే అన్వారబ్ధాయాముత్తరా ఆహుతీ
 ర్భుత్వా - అగ్నేప్రాయశ్చిత్రే త్వం దేవానాం ప్రాయశ్చిత్తి రసి బ్రహ్మణస్యై నాథకామః
 ప్రపద్యేయాస్యాం పత్తిఘ్నీ తనూః ప్రజాఘ్నీ పశుఘ్నీ లక్ష్మీఘ్నీ జారఘ్నీ మన్వేతాం
 కృణోమి స్వాహా - అగ్నయ ఇదం న మమ॥ వాయో ప్రాయశ్చిత్రే త్వం ... కృణోమి
 స్వాహా - వాయవ ఇదం న మమ॥ ఆదిత్య ప్రాయశ్చిత్రే త్వం ... కృణోమి స్వాహా -
 ఆదిత్యా యేదం న మమ॥ ప్రజాపతే ప్రాయశ్చిత్రే త్వం... కృణోమి స్వాహా -
 ప్రజాపతయ ఇదం న మమ॥ ప్రసవశ్చేపయామశ్చ కాటశ్చార్థవశ్చ ధర్షసిశ్చ ద్రవిణం
 చ భగ శ్చాన్తరిక్షం చ సిన్ధుశ్చ సముద్రశ్చ సరస్యాగ్ శ్చ విశ్వవ్యాచాశ్చ తేయం ద్విష్కా
 యశ్చ నో ద్యేష్టి త మేషాం జంభ దద్ధు స్వాహా - ప్రసవాదిభ్య ఇదం న మమ॥
 మధుశ్చ మాధవశ్చ కుక్ర శ్చ కుచిశ్చ నభశ్చ నభ స్కృశ్చేవశ్చర్ధశ్చ సహశ్చ సహస్యశ్చ
 తపశ్చ తపస్యశ్చ తేయం ద్విష్కా... దద్ధు స్వాహా - మధ్యాదిభ్య ఇదం న మమ॥
 చిత్రం చ చిత్తి శ్చాకూతం చాకూతి శ్చాధీతం చాధీతిశ్చ విజ్ఞాతం చ విజ్ఞానం చ నామ
 చ క్రతు శ్చ దర్శశ్చ పూర్ణమాసశ్చ తేయం ద్విష్కా... దద్ధుస్వాహా - చిత్తాదిభ్య ఇదం
 న మమ॥ ఇథ్యసన్నహనా న్యద్ధి సుగ్ధస్సుశ్య... అప ఉపస్సుశ్య, జయాది
 ప్రతిపద్యతే, సావిష్టకృతగ్ం హుత్వా, శమ్యా అపాహ్యా (నాత్ర లేపకార్యం విద్యతే
 - న పతిధ్యజ్ఞానాది) అనాజ్ఞాత మిత్యాది పరిషేచనాంతం కృత్వా-

అపరేణాగ్నిం ప్రాచీ ముపవేశ్య తస్యా శ్శిరస్యాజ్యశేషా ద్వా్యహృతిభి
 రోజ్కారచతుర్థాభి రాసీయ - భూ స్వాహా. భువ స్వాహా, సువ స్వాహా, ఓగ్ స్వాహా
 (సర్వేషా మస్తే సకృదానయతి - కేచి తృతిమస్త్రమితి)॥ ఉత్తరాభ్యాం యథాలిక్లం
 మిథ స్సమీక్య - అపశ్యం త్వా మసస్థా చేకితానం తపసో జాతం తపసో విభూతమ్॥
 ఇహ ప్రజా మిహ రయిగ్ం రరాణః ప్రజాయ స్య ప్రజయా పుత్రకామ (ఇతి వధూర్వర
 మీక్షేత)॥ అపశ్యం త్వా మసస్థా దీధ్యానాగ్ స్వాయాం తనూగ్ం ఋత్వియే నాథమానామ్॥
 ఉవమా ముచ్చా యువతిర్పభూయాః ప్రజాయస్య ప్రజయా పుత్రకామే (ఇతి వరో
 వధూ మీక్షేత)॥ ఉత్తరయాజ్యశేషేణ హృదయదేశౌ సంమృజ్య- సమజ్జన్తు విశ్వే
 దేవా సమప్తో హృదయాని నౌ సం మాతరిశ్వా సం ధాతా సముదేష్టే దిదేష్టు నౌ

(వర:-యుగపదజ్ఞుష్ఠవిస్రంసిసీభ్యాం సమనక్తి)॥ ఉత్తరాస్తిస్తో జపిత్వా- ప్రజాపతే
తస్యం మే జుషస్య త్యష్టరేవేభి సృహసా మ ఇన్ద్ర విత్వైర్దేవై రాతిభిస్సగ్ం రరాణః
పుగ్ంసాం బహూనాం మాతరస్సామ, ఆనః ప్రజాం జనయతు ప్రజాపతి రాజరసా
య సమనక్త్యర్కమా, అదుర్గజ్ఞః పతిలోకమావేశశం నో భవ ద్విపదేశం చతుష్పదే,
తాం పూష జ్ఞివతమామే రయస్య యస్యాం బీజం మనుష్యా వపన్తి, యా స ఊరూ
ఉశతీ విస్రయా తై యస్యా ముశన్తః ప్రహరేమ శేఫమ్॥

సమావేశనమ్ : - శేషగ్ం సమావేశనే జపేత్-ఆచమ్య,
ప్రాణానాయమ్య,.... అనయా నవోధయా వధ్వా సహ వివాహాం సమావేశనం
కరిష్యే- ఆరోహోరు ముప బర్హస్య.. దేవేమ కృణుతో దువః॥ సమావేశనముహూర్తః
.. బ్రువన్తు.. సుముహూర్తో ౭స్తు॥ తతో బ్రాహ్మణేభ్య స్సదక్షిణాతాంబూలాని
ఫలాని దద్యాత్॥ ఆశిషో గృహ్ణీయాత్॥

నాకబలిః :- అథాతో నాకబలివిధిం వ్యాఖ్యాస్యామః - గృహమధ్యే
హస్తద్వయమాత్రం చతురస్రం గౌరవర్ణమృన్మయే నానులిప్య, పఞ్చవర్ణ
తణ్బులచూర్దై శ్చతురస్రం పుష్కరాకారం లిఖిత్వా, దక్షిణోత్తరయో ర్లవణఖల్యై
ర్గజౌ లిఖిత్వా, పుష్కరమధ్యే ఇన్ద్రాణీం తదుత్తరతో గౌరీం చ ప్రతిష్ఠాప్య, ప్రాగ్భాగే
పూర్ణకలశద్వయం, చతుర్దిక్కు త్రయస్త్రింశన్నాకబలి (మృన్మయ) పాత్రాణి చ
నిధాయ, సర్వతస్తస్తనా ౭ ౭ వేష్ట్య, పుష్పాక్షతాదిభి రలంకృత్య త్రయస్త్రింశద్దీపసహిత
కాంస్యపాత్రద్వయం సువాసిసీభ్యాం గ్రాహయిత్వా, తత్పురతో వృద్ధసువాసిన్యా
ఉదకుంభం గ్రాహయిత్వా, గృహీతాయుధేన పురోధసా అన్వైశ్చ బ్రాహ్మణై సృహ
వధ్వా అన్వారభ్యో వరః- 'మమాగ్నే వర్చః' సిగ్ం 'హే వ్యాఘ్రే' 'ప్రాక్తిష్ఠత్యా దధతి'
ఇత్యేతైః పుష్కరం త్రిః ప్రదక్షిణీకృత్య, సర్వతో దీపాన్నిధాయ, నాకదేవతాభ్య
స్త్రయస్త్రింశ దన్నకబలాన్ సోపహారా న్నివేద్య, హరిద్రోదకేనాసిచ్య,
పశ్చిమతన్తనాయుధేన చిత్వా పుష్కరం ప్రవిశ్య, ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య,
దేశకాలౌ సంకీర్త్య... ఆవయోః ఆయుర్వర్షౌ యశోబలాభివృద్ధ్యర్థం

సమస్తమజ్జళావాప్యర్థం గౌరీన్ద్రాణి నీలమణిపూజాం కరిష్యే - ఇతి సంకల్ప్య
షోడశోపచారై రభ్యర్చ్య,

“దేవీన్ద్రాణి నమ స్తుభ్యం దేవేష్ట ప్రియభామిని

ఏవాహే భాగ్య మారోగ్యం పుత్రపౌత్రాంశ్చ దేహి మే”

ఇతి ప్రార్థయేత్.

తతో దంపతీ నూతనచిత్రవస్త్రాలజ్కారాదికం ధారయతః. వరశ్చ
“నీలలోహితే భవతః కృత్యాన్తక్తి ర్యజ్యతే. ఏధన్వైఽస్యా జ్ఞాతయః పతిర్భువనేషు బధ్యతే
, ఇతి మద్రేణ సువర్ణముక్తావరాళానువిద్ధం నీలమణిసూత్రం వధూ కంఠే
బద్ధీయాత్, నీలమణిధారణముహూర్తః..... బ్రువన్తు... సుముహూర్తోఽస్తు.
బ్రాహ్మణేభ్య స్పదక్షిణాతాంబూలాని ఫలాని దద్యాత్. ఆశిషో గృహ్స్థీయాత్॥

అథ దక్షిణగజస్యోపరి వధూః, ఉత్తరగజస్యోపరి వరశ్చ స్థిత్యా- “ఇత్రాయ
రాజ్ఞే సూక్తరో వరుణాయ రాజ్ఞే కృష్ణాయ మాయ రాజ్ఞే ఋశ్యే ఋషభాయ రాజ్ఞే
గవయశ్శార్థూలాయ రాజ్ఞే గౌరే పురుషరాజాయ మర్కటః క్షిప్రశ్యే నస్య వర్తికా
నీలజ్ఞః క్రిమి స్సోమస్య రాజ్ఞః కుల్లుజ్ఞస్సినోశ్శిగ్గంధమారో హ్రిమవతో హ్రిస్తీ” ఇతి
జపిత్వా. గజవిషయకం సంభాషణం త్రివారం కుర్యాత్.

దమ్మతిపూజాం చ యథాచారం కుర్యాత్॥

సంస్కారరత్నాకరపరిశిష్టమ్

-: వేదవ్రతానాం ఏకతవ్రానుష్ఠానమ్:-

(ఉపక్రమప్రయోగః)

అచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, కరిష్యమాణవేదవ్రత చతుష్టయోపక్రమాశ్చత్వేన ఆదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య, పుణ్యాహం వాచయిత్వా,

పునః ప్రాణానాయమ్య, ... ఇమం ... శర్మాణం ప్రాజాపత్య సౌమ్యాగ్నీయవైశ్యదేవవ్రతాని సమానతవ్రేణ చారయిష్యే - (.....చరిష్యామి ఇతి శిష్యస్య సజ్కుల్పః) నవర్షిపూజనం, తర్పణం చ సర్వముపాకర్మవత్.

అథ యత్ర క్వచాగ్ని' మితి విధినాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య, అగ్ని రుపసమాధానాది పాత్రప్రయోగకాలే మదంతి, చతవ్ర ఔదుమ్బరీ స్సమిధః, అహతం వాసశ్చ సహ ప్రయుజ్య, పవిత్రకరణాది ప్రణీతా ప్రణయనాన్తే మదన్త్యాం ఉష్ణా అప ఆనీయ, ఉత్పాయ ఆసాదయతి, బ్రాహ్మణం దక్షిణతో నిషాద్యేత్యాద్యగ్ని మృక్షే అన్వారభ్యే వ్రతని జుహోతి॥ ప్రజాపతయే కాణ్ణఋషయే స్వాహా॥ ప్రజాపతయే కాణ్ణఋషయ ఇదం న మమ॥ ప్రజాపతేన ... రయీణాగ్ స్వాహా॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ॥ రయీణాం పతిం బ్రవీతు స్వాహా॥ ప్రజా....న మమ॥ ప్రజాపతే త్యంజుషస్య స్వాహా॥ ప్రజా....న మమ॥ తవేమే లోకాః ... హవ్యగ్ స్వాహా॥ ప్రజా ... న మమ॥ ప్రజాపతిం ప్రథమం ... నాభిమస్మే స్వాహా॥ ప్రజా....న మమ॥ యో రాయ ఈశే...హవి ర్నస్వాహా॥ ప్రజా....న మమ॥ సోమాయ కాణ్ణఋషయే స్వాహా॥ సోమాయ కాణ్ణఋషయ ఇదం న మమ॥ సోమో ధేనుగ్ందదాశదస్మై స్వాహా॥ సోమాయేదం న మమ॥ అషాఢం యుత్స...సోమ స్వాహా॥ సోమా....న మమ॥ త్యగ్ం సోమ...న్యవక్తా స్వాహా॥ సోమా....న మమ॥ యా తే ధామాని...దుర్యాన్వాహా॥ సోమా....న మమ॥ త్యమిమా ఔషధీ....వితమో వవర్థ స్వాహా॥ సోమాయేదం న మమ॥ అగ్నయే కాణ్ణఋషయే స్వాహా॥ అగ్నయే కాణ్ణఋషయ ఇదం న మమ॥

అగ్నే నయ ... విధేమ స్వాహా అగ్నయ ఇదం న మమ॥ ప్రవక్ష్యక్రాయ...జిగాతి
 స్వాహా - అగ్న...న మమ॥ అచ్చాగిరో - మానుషాణాం స్వాహా- అగ్న న మమ॥
 అగ్నే త్వమస్మ -ర్యజత్ర స్వాహా అగ్న....న మమ॥ అగ్నే త్వం...శయో స్వాహా
 అగ్న....న మమ॥ ప్రకారవో ఘృతాచీ స్వాహా అగ్న.....న మమ॥ విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః
 కాణ్ణఋషిభ్య స్వాహా॥ విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః కాణ్ణఋషిభ్య ఇదం న మమ॥ ఆనో
 విశ్వే....నశవ స్వాహా విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం న మమ॥ శం నో దేవా ... నో అప్యా
 స్వాహా విశ్వే....న మమ॥ యే సవితుచిత్రమస్మే స్వాహా విశ్వే....న మమ॥ అగ్నే
 యాహి ...విశ్వా స్వాహా విశ్వే....న మమ॥ ద్యౌః పితః...వియంత స్వాహా విశ్వేన
 మమ॥ విశ్వే దేవా శ్శుణు తేమగ్ం - మాద యధ్యగ్న్ స్వాహా విశ్వే-న మమ॥
 సాగ్ంహితిభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య స్వాహా సాగ్ంహితిభ్యో....న మమ॥ యాజ్ఞీకీభ్యో
 దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య స్వాహా యాజ్ఞీకీభ్యో-న మమ॥ వారుణీభ్యో దేవతాభ్య
 ఉపనిషద్భ్య స్వాహా వారుణీభ్యో - న మమ॥ బ్రహ్మణే స్యయంభువే స్వాహా
 బ్రహ్మణే ... న మమ॥ సదసస్పతి మద్భుతం...మేధా మయా సిషగ్న్ స్వాహా
 సదసస్పతయ ఇదం న మమ॥

అథవ్రతీ అగ్నిపురోగా శ్చతసో దేవతా ఉపతిష్ఠతే-అగ్నే వ్రతపతే కాణ్ణఋషిభ్యః
 ప్రాజాపత్యవ్రతం చరిష్యామి తచ్చకేయం తన్యే రాధ్యతామ్ వాయో
 వ్రతపతే....రాధ్యతామ్ అదిత్యవ్రతపతే...రాధ్యతామ్ వ్రతానాం వ్రతపతే....రాధ్యతామ్
 ఇతి ప్రాజాపత్యస్య॥

మదన్తీ రుపస్సుశ్య ప్రథమేనానునాకేన శాన్తిం కృత్వా నమో వాచే...
 పితరోఽను మదన్తు ఓం శాన్తి శాన్తిః శాన్తిః॥ చతస్ర ఔదుమ్బరీ సుమిధో
 ఘృతాన్వక్తా అభ్యాదధాతి పృథివీ సమిత్....సమిన్తాగ్ స్వాహా అగ్నయ ఇదం న
 మమ॥ అన్తరిక్షగ్ం సమిత్ ... సమిన్తాగ్ స్వాహా వాయవ ఇదం న మమ॥ ద్యౌః
 సమిత్ సమిన్తాగ్ స్వాహా అదిత్యాయేదం న మమ॥ ప్రాజాపత్యా మే...మేఽసి
 స్వాహా ప్రజాపతయ ఇదం న మమ॥ పూర్వవ దుపతిష్ఠతే అగ్నే వ్రతపతే
 కాణ్ణఋషిభ్య స్సౌమ్యవ్రతం చరిష్యామి తచ్చకేయం తన్యే రాధ్యతామ్ వాయో

వ్రతపతే....రాధ్యతామ్! ఆదిత్య వ్రతపతే....రాధ్యతామ్! వ్రతానాం వ్రతపతే.... రాధ్యతామ్!!
ఇతి సౌమ్యస్య॥

అగ్నే వ్రతపతే కాణ్డముషిభ్యో అగ్నేయవ్రతం చరిష్యామి తచ్చకేయం తన్నే
రాధ్యతామ్॥ వాయో వ్రతపతే... రాధ్యతామ్! ఆదిత్య వ్రతపతే... రాధ్యతామ్!
వ్రతానాం వ్రతపతే ... రాధ్యతామ్॥ ఇత్యాగ్నేయస్య॥

అగ్నే వ్రతపతే కాణ్డముషిభ్యో వైశ్వదేవవ్రతం చరిష్యామి తచ్చకేయం తన్నే
రాధ్యతామ్! వాయో వ్రతపతే.....రాధ్యతామ్! ఆదిత్య వ్రతపతే....రాధ్యతామ్! వ్రతానాం
వ్రతపతే... రాధ్యతామ్॥ ఇతి వైశ్వదేవస్య॥

అధైనం సర్వేషాం శుక్రియమన్త బ్రాహ్మణానువాకానాం ప్రథమపదా
న్యభివ్యాహరయతి, ప్రథమోత్తమయోర్వా, నమః యుజ్జతే. నృష్టః, బ్రహ్మన్,
బ్రహ్మన్, దశ, అపశ్యం, దేవస్య, సముద్రాయ, ఇషే, ఘర్మః! దేవాః, సావిత్రం,
పరిశ్రితే, బ్రహ్మన్, అగ్నిః, శిరః దేవస్య, విశ్వాః, ఘర్మః, ప్రజాపతిః, ప్రజాపతిః,
సవితా॥ యుజ్జతే సవితేతి వా॥

ఇధ్యసన్నహనా న్యధ్విస్సగ్ధస్సుశ్య.... అప ఉపస్సుశ్య, జయాది ప్రతిపద్యతే.
సౌవిష్టకృతగ్ం హుత్వా, దర్వా పరిధీ ననక్రీత్యాది. (నాత్ర లేపకార్యం విద్యతే)
పరిధీ స్పృహృత్య, సగ్ధసావం చ కృత్వా, అనాజ్ఞాత మిత్యాది పరిషేచనాన్తే.

మదన్తీ రుపస్సుశ్య, ఉత్తమే నానువాకేన శాన్తిం కృత్వా-శన్నో వాతః
పవతాం. తన్నో మాహసీత్! ఓం శాన్తి శాన్తి శాన్తిః! తత స్సంమీలయతి, వాచం
యచ్ఛతి. అథాస్యాహతేన వాససా ప్రదక్షిణం సముఖం శిరో వేష్టయిత్వాస్తమితే
గ్రామం ప్రపాదయతి. వాగ్యత ఏతాం రాత్రిం తిష్ఠత్యాస్తే వా. శ్వేభూతే
పూర్వోక్తలక్షణేఽఛ దిర్దర్శే అగ్ని ముపసమాధా యాథాన్య పట్టయమభిదర్శయతి,
సప్తతయమిత్యేకే. ఆదిత స్రీణి దర్శయిత్వా యథోపపాద మితరాణి. అత్రైత
ద్వాసో గురవే దత్వా, వయస్సుపర్ణ ఇత్యాదిత్య ముపతిష్ఠతే! వయస్సుపర్ణ...బద్ధాన్॥

(ఉత్పర్జనప్రయోగః)

అచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, కరిష్యమాణ వేదవ్రత
చతుష్టయోత్పర్జనాం త్వేనాదౌ గణపతి మభ్యర్చ్య, పుణ్యాహం వాచయిత్వా॥

పునః ప్రాణానాయమ్య ఇమం శర్మాణం ప్రాజాపత్య సౌమ్యాగ్నీయవైశ్వ
దేవవ్రతోత్పర్జనాని సమానతన్త్రేణ చారయిష్యే (.....చరిష్యామీతి శిష్యస్య సజ్కుల్పః)

నవర్షిపూజనం, తర్పణం, ప్రధానహోమశ్చ వ్రతవత్, కిన్తు-పాత్రప్రయోగే
అహతం వాసః న ప్రయోక్తవ్యం: సంమీలనాభావాత్. ఉపస్థానే 'అచారిషం-
అశకం-అరాధి' ఇతి మన్త సన్తామః

*సమిదాధానో ద్యౌస్సమిత్, అన్తరిక్షగ్ం సమిత్, పృథివీ సమిత్, ప్రాజా
పత్యా మే ఇతి మన్తక్రమః' నాత్ర శుక్రియమన్తబ్రాహ్మణానువాక ప్రథమపదాభి
వ్యాపారణమ్. నచ సంమీలనాది, ఏతావాన్ విశేషః.

మహాసజ్కుల్పః

అథానస్తవీర్యస్య భగవత శ్రీమదాదినారాయణస్య అచిన్వాపరిమితశక్త్యా
మహాజలౌఘమధ్యే పరిభ్రమమాణానా మనేకకోటిబ్రహ్మణ్ణానా మేకతమే పృథి
వ్యప్తేజోవాయుకాశాహజ్కార మహదవ్యక్తాఖ్యై రావరణైరావృతేఽస్మిన్ మహతి
బ్రహ్మణ్ణమణ్ణలే, ఆధారశక్తి శ్రీకూర్మ వరాహానంతోవరి వ్రతిష్ఠితానాం
అతలవితలసుతల రసాతల మహాతలపాతాలాఖ్య సప్తలోకానా మూర్ధ్వభాగే,
భువ స్సువర్మహర్షన స్తపస్సత్వాఖ్య షల్లోకానా మధోభాగే, చక్రవాల శైలగత
మహాసుమేరో స్సహస్రశిఖరానువర్తిని మహానాలాయమానఫణిరాజశేషస్య

* అనన్నద్వాప ఆర్థో వా హ్యపది స్వయమేవ వా ఏకతంత్రేణ వా కుర్యాదేత ద్రవ్యచతుష్టయమ్ ॥
ఉత్పర్జనే తు యజ్ఞాది మిలనాది చ వర్జయేత్. సమిదాధానమంత్రమ ద్యౌస్సమిత్పూర్వమిష్యతే॥

సహస్రవణామణుల మణితే, ఐరావతపుణ్డరీక వామనకుముదాజ్ఞన
పుష్పదంతసార్వభౌమ సుప్రతీకాఖ్య దిగ్గంతిశుణ్డాదణ్డోత్తమితే, అమరావతీ తేజోవతీ
సంయమినీ రక్షోవతీ సిన్ధుమతీ గన్ధవ త్యలకావతీ యశోవత్యాఖ్యాష్టపుణ్యపురీ
విరాజితే, ఇన్ద్రాగ్ని యమనిర్ ఋతివరుణవాయు కుబేరేశానాఖ్యాష్ట
దిక్పాలకనమధిష్ఠితే, లవణేక్షునురానర్పిర్దధి క్షీరోదకార్ణవైః పరివృతే,
పశ్చాతత్కేటివిస్తీర్ణ భూమణ్డలే, జమ్బూప్లక్ష కుశక్రౌఞ్చకాకశాల్యలిపుష్కరాఖ్య
నప్తద్వీపానామన్యతమే లక్షయోజనవిస్తీర్ణజమ్బూద్వీపే, భారతకింపురుష
హరీలావృత భద్రాశ్వకేతుమాల హిరణ్యక రమణక కుర్వాఖ్య నవవర్షాన్తర్గతే,
సుమేరునిషధ హేమకూటహిమాచలానాం హరివర్షకింపురుష వర్షయోశ్చ దక్షితే,
సేతుబన్ధమలయాచలయో రుత్తరే, సహస్రయోజనవిస్తృతే భారతవర్షే ఇన్ద్రకశేరు
తామ్రగభస్తి నాగగన్ధర్వ సౌమ్యవరుణ భరతాఖ్యనవ ఖణ్డానా మన్యతమే భరతఖణ్డే,
అభ్యవభ్య కలిభ్య కాశ్మీరసౌరాష్ట్ర మహారాష్ట్ర మగధ మాలవనేపాల కేరల చోల
పాశ్చాల సింహలద్రవిడ కర్ణాటకాన్ద్ర బోజ కురువిదర్భ విదేహ కేకయ కోసల
సాల్యావన్త్యాది షట్పుణ్డ్రాశద్దేశసమలజ్ఞుతే, గయామ్బరీష శశిబిన్ద్యనభ్యపృథు
మరుత్వధృరతసుహోత్ర శ్రీరామ పరశురామ(శిబి) దిలీపనృగరన్తిదేవయయాతి
మాన్దాతృ భగీరథాఖ్య షోడశమహారాజ వరిపాలితే, హరిశ్చన్ద్ర
నలపురుకుత్సపురూరవస్సగరకార్తవీర్యాఖ్య షట్పుత్రవర్తినమధిష్ఠితే, అయోధ్యా
మధురామాయాకాశీ కాశ్మీరవన్తికా ద్వారవత్సాఖ్య సప్తమోక్షపురీ విరాజితే,
కాశీరామేశ్వర గయాప్రయాగాది దివ్యక్షేత్ర పరిష్కృతే, గంగాయమునా
సరస్వతీనర్మదా గోదావరీ తుంగభద్రా కృష్ణవేణీ కావేరీ తామ్రపర్ణాది మహానదీ
పవిత్రితే, మహేన్ద్రమలయసహ్యాశుక్తిమదృక్షవద్విన్ద్యపారియాత్రాఖ్య సప్తకులా
చలవలయితే, మేరోర్దక్షిణదిగ్భాగే (సమభూమధ్యరేఖాయాః పూర్వాదిగ్భాగే) శ్రీశైలస్య
ప్రదేశే, కృష్ణాకావే (గోదావ) ర్యో ర్మధ్యదేశే, అస్మిన్ కల్యాణమణ్డపే, సమస్తదేవతా
బ్రాహ్మణసన్నిధౌ; శ్రీమహావిష్ణో రాజ్ఞయా ప్రవర్తమానస్యాద్యబ్రహ్మణః ద్వితీయపరార్థే
ప్రథమవర్షే ప్రథమమాసే ప్రథమపక్షే ప్రథమదివసే అహని ద్వితీయయామే

తృతీయముహూర్తే, పార్థివానంతకూర్మ బ్రహ్మవరాహ శ్వేతవరాహప్రలయ
 పాద్మసావిత్రకల్పనాం మధ్యే శ్వేతవరాహకల్పే స్వాయంభువస్వారోచిషోత్తమ
 తామసరైవత చాక్షుష వైవస్వత సూర్యసావర్ణి అగ్నిసావర్ణి బ్రహ్మసావర్ణి రుద్రసావర్ణి
 దక్షసావర్ణి ఇంద్రసావర్ణి వేదసావర్ణ్యాఖ్య చతుర్దశమన్వంతరాణాం మధ్యే
 వైవస్వతమన్వంతరే, సప్తవింశతిమహాయుగేషు యాతేషు అష్టావింశతితమే
 మహాయుగే, అష్టావింశతినహస్రాన్వితసప్తదశలక్షాబ్దే కృతయుగే యాతే,
 షణ్ణవతినహస్రాన్విత ద్వాదశలక్షాబ్దే త్రేతాయుగే యాతే, చతుష్షప్తినహస్రాన్వితా
 ష్టలక్షాబ్దే ద్వాపరయుగే యాతే, ద్వాత్రింశత్సహస్రాన్విత చతుర్లక్షాబ్దే కలియుగే,
 ప్రథమపాదే; శ్రీమదాదివిష్ణో ర్దశావతారాణాం మధ్యే నవమే బౌద్ధావతారే,
 యుధిష్ఠిరవిక్రమార్కశాలివాహన విజయాభినన్దన నాగార్జునాదిశకానాం మధ్యే
 శాలివాహనశకే, బార్హస్పత్య సౌర చాన్ద్రసావననాక్షత్రాది మానాన్తర్గత చాన్ద్రమానేన
 ప్రభవాదిషష్ఠినంవత్సరాణాం మధ్యే ... సంవత్సరే ... అయనే ... ఋతౌ మాసే
పక్షే.....తిథి....వాసరేనక్షత్రేయోగే.....కరణే ఏవంగుణవిశేషణవిశిష్టాయాం
 శుభతిథౌ శ్రీమాన్గోత్రః నామధేయః ధర్మపత్నీసమేతోఽహం, గంగావాలుకాభి
 స్సప్తర్షిమణ్డలపర్యంతం కృతరాశే ర్యర్షసహస్రావసానే ఏకైకవాలుకాపకర్షకమేణ
 సర్వరాశ్యపకర్షసమ్మితకాలే బ్రహ్మలోకే నివాససిద్ధ్యర్థం, తిలైస్సూర్యమణ్డలపర్యంతం
 ఏకైకతిలాపకర్షకమేణ ... సిద్ధ్యర్థం, యవై గ్రహమండలపర్యంతం
ఏకైకయవాపకర్షకమేణ సిద్ధ్యర్థం, మాషై
 ర్ద్ధవమణ్డలపర్యంతం...ఏకైకమాషాపకర్షకమేణ ...సిద్ధ్యర్థం, పశ్చాశద్గవ్యూతి
 సమ్మితదేశే వృషలోమభి ర్నక్షత్రమణ్డలపర్యంతంఏకైకలోమాపకర్షకమేణ...

దేవలః- “మహాదానేషు యజ్ఞాదౌ ప్రాయశ్చిత్రేషు కర్మసుః

కన్యాదానే నదీస్నానే మహాసంజ్కల్ప మాచరేత్”

మరీచిః- “కన్యాదానే నదీస్నానే తులాదానాదిషు ద్విజః॥

ప్రాయశ్చిత్రేషు యజ్ఞాదౌ వ్రతాదిషు విశేషతః॥

ఏతదాదిషు సర్వత్ర మహాసంజ్కల్ప మాదరాత్॥

కృత్వా యత్కురుతే కర్మ తదానన్తాయ కల్పతే”

సిద్ధ్యర్థం, త్రిగుణీకృతాగ్నిష్టామాతిరాత్రాప్తోర్యామ సాన్తవన వాజపేయ
 పాణ్డరీకాశ్వమేధాది శతక్రతుపుణ్యఫలావాప్త్యర్థం, మయా సహ దశ పూర్వేషాం
 దశాపరేషాం మద్వంశ్యానాం సర్వేషాం పితృణాం నరకాదుత్తీర్య శాశ్వత బ్రహ్మలోకే
 నివాససిద్ధ్యర్థం, అనాద్యవిద్యావాసనయా అస్మిన్ సంసారే విచిత్రాభిః కర్మగతిభిః
 విచిత్రాసు యోనిషు పునః పునరనేకథా జనిత్వా కేన వా పుణ్య విశేషేణ దానీం
 మానుషం జన్మ ప్రాప్తవత్ మమ జన్మప్రభృ త్యేతత్క్షణపర్యంతం మధ్యే వర్తిని
 కాలే వాక్పాణిపాదపాయూవస్థానాం వంచానాం కర్మేన్ద్రియాణాం,
 శ్రోత్రత్వగక్తిరసనప్రాణానాం పశ్చానాం జ్ఞానేన్ద్రియాణాం ఏతేషాం ప్రేరక స్వాంతః
 కరణస్య స్వగోచరై స్సంబంధే సతి సంభావితానాం సర్వేషాం పాపానా మపనోదనద్వారా
 శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం స్వగృహోక్తప్రకారేణ మత్స్యపురాణోక్త షోడశదానాన్తర్గత
 సాలజ్ఞుతకన్యాదానం సహిరణ్యోదకధారాపూర్వకం కరిష్యే॥

ఉపనయనమజ్జిమోకాః

- శ్లో॥ తదేవ లగ్నం సుదినం తదేవ తారాబలం చన్ద్రబలం తదేవ
 విద్యాబలం దైవబలం తదేవ లక్ష్మీపతే తేంఘ్రియుగం స్మరామి॥
- శ్లో॥ ఆదౌ గణేశ స్తదను స్వయమ్భూ స్రతో గిరీశ స్తదనన్తరం హరిః।
 ఏతే సదా దేవగణా దిశన్తు వటో శ్చిరాయు శ్శుభకీర్తివిద్యాః॥
- శ్లో॥ సుమేరు సౌరత్సగిరీన్ద్రనీల కైలాస విన్ధ్యాచల హేమకూటాః।
 సర్వే గిరీన్ద్రా స్సతతం దిశన్తు వటో శ్చిరాయు శ్శుభకీర్తివిద్యాః॥
- శ్లో॥ గోదావరీ సిన్ధు మలాపహరీ వేగావతీ నాదవతీ ప్రశస్తా (చ కృష్ణా)
 నద్య స్సమస్తా స్సతతం దిశన్తు వటో శ్చిరాయుశ్శుభకీర్తివిద్యాః॥
- శ్లో॥ కృష్ణాజినం దర్భమయీ చ మౌళ్ళీ పాలాశదణ్డః పరిధానశాటీ।
 యజ్ఞోపవీతం చ దిశన్తు నిత్యం వటో శ్చిరాయు శ్శుభకీర్తివిద్యాః॥

- శ్లో॥ తాముల గన్ధక్షత పత్ర పుష్ప దీపాఙ్కురాశీర్వచనాని యాని।
పుణ్యాహవాక్యాని దిశన్తు తాని వటోశ్చిరాయుశ్శుభకీర్తివిద్యాః॥
- శ్లో॥ మన్దార ధాత్రీరుహ పారిజాత సంతాన కల్పద్రుమచన్దనాని।
కల్ప(దేవ) ద్రుమాఖ్యాని దిశన్తు తాని వటో శ్చిరాయు శ్శుభ కీర్తివిద్యాః॥
- శ్లో॥ జమ్బూరి వైశ్వానర కాల పుణ్యా స్ఫురిత్పతి ర్వాయు కుబేర ఈశాః (శర్వాః)
ఏతే సదా దిక్పతయో దిశన్తు వటో శ్చిరాయుశ్శుభకీర్తివిద్యాః॥
- శ్లో॥ ఓఙ్కార సవ్యాహృతి మన్త్రముద్రా స్సావిత్రి గాయత్రి సరస్వతీ స్వరాః।
చన్దాంసి వేదాశ్చ దిశన్తు సర్వే వటోశ్చిరాయు శ్శుభకీర్తివిద్యాః॥
- శ్లో॥ వసిష్ఠ జాబాలి పరాశరాత్రి వాధూల బోధాయన జామదగ్న్వాః।
భృగ్వజ్జీరోగోతమకాశ్యపాశ్చ వటో శ్చిరాయుశ్శుభకీర్తివిద్యాః॥

వివాహమంజళిశ్లోకాః

- శ్లో॥ లక్ష్మీ ర్యస్య పరిగ్రహః, కమలభూ స్సూను, ధరుత్మా వ్రథః
పాత్ర శ్చంద్రవిభూషణ స్సురగురుః శేషశ్చ శయ్యాసనమ్।
బ్రహ్మాంజ్ఞం వరమన్దిరం, సురగణా యస్య ప్రభో స్సేవకాః
స త్రైలోక్యకుటుంబుపోషణపరః కుర్యా త్సదా మంజళమ్॥
- శ్లో॥ బ్రహ్మ వాయు గిరీశ శేష గరుడా దేవేంద్రకామో గురుః
చంద్రార్కౌ వరుణానలో మనుయమో విత్తేశవిఘ్నేశ్వరౌ।
నాసత్యే నిర్మతి ర్మరుద్గణయుతాః పర్జన్యమిత్రాదయః
సప్తీకా స్సురపుంజవాః ప్రతిదినం కుర్వన్తు వాం మంజళమ్॥
- శ్లో॥ విశ్వామిత్రపరాశరౌర్వభృగవోఽగస్త్యః పులస్త్యః క్రతుః
శ్రీమానత్రి మరీచి కౌత్సపులహౌ శ్శక్తి ర్వసిష్ఠోఽఙ్గిరాః॥

- మాణ్డవ్యో జమదగ్ని గౌతమ భరద్వాజాదయ స్తాపసాః
సప్తీకా మునిపుంగవాః ప్రతిదినం కుర్వన్తు వాం మంజుళమ్॥
- శ్లో॥ మాన్ధాతా నహుషోఽమృరీష సగరౌ రాజా పృథు ర్హేహయః
శ్రీమా న్ధర్మసుతో నలో దశరథో రామో యయాతి ర్యదుః
ఇక్ష్వాకుశ్చ విభీషణశ్చ భరత శ్చేత్తానపాదో ధ్రువః
ఇత్యేతే భువి భూభుజః ప్రతిదినం కుర్వన్తు వాం మంజుళమ్॥
- శ్లో॥ అశ్వత్థో బదరీ చ చన్దనతరు ర్మన్దారకల్పద్రుమౌ
జమ్బూ నిమ్బ కదమ్బు చూతసరళా వృక్షాశ్చ యే క్షీరిణః
సర్వే తే, ఫలమిశ్రితం వనచయం వైభ్రాజితం భ్రాజితం
రమ్యం చైత్రరథం సునన్దనవనం కుర్వన్తు వాం మంజుళమ్॥
- శ్లో॥ గౌరీ శ్రీ రదితిశ్చ కద్రువినతే జ్యోతిశ్చ పూర్ణావతీ
సావిత్రీ చ సరస్వతీ చ సురభి సుత్యవ్రతా రున్ధతీ
స్వాహా జామ్బవతీ చ రుక్మిభగినీ దుస్స్వప్నవిధ్వంసినీ
వేలా చామ్బునిధే స్సమీనమకరా కుర్వన్తు వాం మంజుళమ్॥
- శ్లో॥ ఆదిత్యాది నవగ్రహ శ్శుభఫలా మేషాదయో రాశయః
నక్షత్రాణి సయోగకాశ్చ తిథయ స్తద్దేవతా స్తద్గణాః
మాసాబ్దా ఋతవ స్తథైవ దివసా స్సన్ధ్యాదయో రాత్రయః
సర్వే స్థావరజంజమాః ప్రతిదినం కుర్వన్తు వాం మంజుళమ్॥
- శ్లో॥ గంగా సిన్ధు సరస్వతీ చ యమునా గోదావరీ నర్మదా
కృష్ణా భీమరథీ చ ఫల్గునరయూ శ్రీ గణ్ధకీ గోమతీ
కావేరీ కపిలా ప్రయాగనిరతా వేత్రావతీ త్యాదయః
నద్య శ్రీహరిపాదపఙ్కజభవాః కుర్వన్తు వాం మంజుళమ్॥

-: మార్గికా :-

స్వస్వప్రాశీతిసహస్రాణాం ద్విజగురుదైవత్యానాం, పురుహూత హుతవహ
 దణ్ణధర నిశాచర పాశపాణి సమీరణ వైశ్రవణ శశిశేఖరాణాం, ఆయుష్మతః
 కమలాసనస్య, సకలదురిత నివారణస్య లక్ష్మీనారాయణస్య, ఆద్యస్తరహితస్య
 గౌరీమనోవల్లభస్య, తేజస్విన స్సవితుః, ప్రజ్ఞాగురో స్ఫురగురోః, సర్వశుభఫలదాయ
 కస్య పుష్పసాయకస్య, సత్యసన్దస్య హరిశ్చంద్రస్య, దుర్వాసవీర్యస్య కార్తవీర్యస్య,
 నయనాన్దకరస్య శ్రీరామచంద్రస్య, మృకణ్ణమునితనయస్య మార్కణ్డేయస్య,
 తపోనిష్ఠస్య వసిష్ఠస్య, అమ్బోనిధి కుమ్భినీధర విజృంభణస్తమ్భనస్య
 కుంభసంభవస్య, యమనియమానస ప్రాణాయామ ప్రత్యాహరణధారణాధ్యాన
 సమాధ్యష్టాశ్చ నిష్కాగరిష్ఠానాం మునిముఖ్యానాం అరున్ధతీలోపాముద్రా
 నసూయాసీతాసావిత్రిప్రభృతీనాం సతీనాం, గజ్ఞా యమునా సరస్వతీ నర్మదా
 గోదావరీ తుంగభద్రా కృష్ణవేణీ కావేరీ తామ్రపర్వాది మహానదీనాం, శ్రీశైల సువేల
 సురనివాస కైలాసాదీనాం శైలానాం, మన్దార హరిచంద్రనాది బృహ్దారకతరూణాం,
 జమ్బుష్లక్షాశ్వత్థ పలాశన్యగ్రోధోదుమ్బరాది వనస్పతీనాం, కమల కల్పార మల్లికా
 జాతీ కదమ్బ కేసర కాశ్చనాది పుష్పజాతీనాం, వజ్రవైడూర్య మరకత మాణిక్య
 ముక్తా ప్రవాళాదినవ రత్నానాం, చింతామణికొస్తుభ కామధేనునాం, ఋగ్యజు
 స్సామాధర్వణవేదానాం, శిక్షావ్యాకరణాది వేదాజ్ఞానాం, ధర్మశాస్త్ర పురాణ
 న్యాయవైశేషిక భాట్ట ప్రాభాకర యోగసాంఖ్య వేదాంతానాం, జగన్మాయావిలాసస్య
 సచ్చిదానందవిగ్రహస్య పరబ్రహ్మణః, భూకిరణకళాపరిపూర్ణయో శ్చంద్రసూర్యయోః,
 సత్త్వరజస్తమో గుణాత్మక త్రిలోకానాం, బ్రహ్మణ శ్చతుర్ముఖానాం, పరమేశ్వరస్య
 పంచముఖానాం, కుమారస్వామిన షణ్ముఖానాం, సప్తర్షీణాం, అష్టవసూనాం,
 నవగ్రహాణాం, దశావతారాణాం, ఏకాదశరుద్రాణాం, ద్వాదశాదిత్యానాం, త్రయోదశ
 విశ్వేషాం దేవానాం, చతుర్దశమనూనాం, పంచదశాహుతీనాం, షోడశకలానాం,
 సప్తదశప్రజాపత్యక్షరాణాం, అష్టాదశవిద్యానాం, అష్టావింశతినక్షత్రాణాం,
 త్రయస్రింశత్కృతి దేవతానాం, రమణీయభూషణానాం గీర్వాణతరుణీనాం,

ధర్మపత్నీ సమన్వితానాం విద్యద్భాహ్మణానాం, అవిఘ్నకృతః శ్రీవినాయకస్య చ ప్రసాదేన అస్య వటోః (అనయో ర్థమ్పత్యోః) ఇక్షు క్షీర దధి మధు ఘృత గోరోచన జీరక గుడ హరిద్రాది ద్రవ్యాణి, సర్వోషధయః సర్వసస్యాని, మజ్జశకరాణి భవన్తు తిథి వార నక్షత్ర యోగ కరణ ముహూర్త లగ్న హోరా ద్రేక్కాణ నవాంశ ద్వాదశాంశ త్రింశదంశకా నిరంతర మనుకూలా శ్శుభా శ్శోభనాః అస్యముహూర్తస్య సుతిథిం సువారం సునక్షత్రం సుయోగం సుకరణం సుచంద్రతారాబలం కల్పయన్తు సర్వేగ్రహస్స నక్షత్రా స్సుప్రీతా స్సుప్రసన్నా శ్శుభైకా దశస్థానఫలదా వరదా భవన్తు॥

ధ్రువం తే రాజా వరుణో ధ్రువం దేవో బృహస్పతిః॥ ధ్రువం త ఇన్ద్ర శ్చాగ్నిశ్చ రాష్ట్రం ధారయతాం ధ్రువమ్॥ ధ్రువా ద్యో ర్ద్భువా పృథివీ ధ్రువం విశ్వ మిదం జగత్॥ ధ్రువాహ పర్యత ఇమే ధ్రువో రాజా విశామయమ్॥ ఇహైవైధి మా వ్యధిష్ఠాః పర్యత ఇవా విచాచలిః॥ ఇన్ద్ర ఇవేహ ధ్రువ స్తిష్ఠ ఇహ రాష్ట్రముధారయ॥ అభితిష్ఠ పృతన్యతః॥ అధరే సన్తు శత్రవః॥ ఇన్ద్ర ఇవ పృతహ తిష్ఠ అపః క్షేత్రాణి సంజయన్॥ ఇన్ద్ర ఏణ మదీధరత్॥ ధ్రువం ధ్రువేణ హవిషా తస్మై దేవా అధిబ్రవన్ అయం చ బ్రహ్మేణ స్పతిః॥ అయం ముహూర్త స్సుముహూర్తోఽస్తు॥

అనుగతాగ్నిపునస్సన్ధానమ్ - 1

(“ఉపనయనే త్రిరాత్రమధ్యే, ఆచతుర్థిహోమా ద్వివాహే అగ్నా వనుగతే- అయాశ్చాగ్ని ర్హతా యన్మే పునరగ్నిర్మనో జ్యోతిస్త్రయ స్త్రిగంశద్భూరగ్నయ ఇతి చతస్సృభిః ప్రజాపతే నత్వదేతానీతి ప్రతిమస్త్రమేకాదశాజ్యాహుతీ ర్జుహుయాత్” - ఇతిగృహ్యప్రాయశ్చిత్రేషు శాట్యాయనిః)

ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, ఉపనయన (వివాహ) త్రిరాత్ర దీక్షామధ్యే, అనుగతమగ్నిం పునస్సన్ధాస్యే - యత్ర క్వచాగ్ని మితి విధినాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య, అగ్నే రుపసమాధానాదిపాత్ర ప్రయోగకాలే దర్శిమాజ్యస్థాలీం,

ప్రొక్షణసువావితీ చత్వారి పాత్రాణి ప్రయుజ్య, సమావప్రచ్ఛిన్నాగ్రౌ... అగ్నిం పరి
 పిచ్ఛతి-అదితేఽనుమన్యస్వ... ప్రసువ॥ (ఏకం-ద్వే-త్రీణి-చత్వారి) అయాశ్చాగ్ని
 ... భేషజగ్న్ స్వాహా - అయసేఽగ్నయ ఇదం న మమ॥ అగ్నిర్ హోతా
 అశ్వినోద్వర్యాః త్వష్టాగ్నిత్ మిత్ర ఉపవక్తా సోమస్సోమస్య పురోగాః శుక్రశ్శుక్రస్య
 పురోగాః శ్రాతాస్త ఇన్ద్రసోమః వాతాపేర్హవన్తత్రుత స్వాహా-అగ్నయే పిచ్ఛహోత్ర
 ఇదం న మమ॥ యన్మ ఆత్మనో ... విచర్షణి స్వాహా - అగ్నయ ఇదం న మమ॥
 పున రగ్నిశ్శక్తు రదా ... మక్ష్యో స్వాహా-అగ్నిష్టబృహస్పత్యశ్వభ్య ఇదం న మమ॥
 మనోజ్యోతిర్బుషతా మాజ్యం విచ్ఛిన్నం యజ్ఞగం సమిమం దధాతు॥ యా ఇష్టా
 ఉషసో నిముచశ్చ తాస్సన్దధా మిహవిషా ఘృతేన స్వాహా - మనసే జ్యోతిష ఇదం
 న మమ॥ త్రయస్త్రిగంశత్రస్తవో యే వితత్తిరే య ఇమం యజ్ఞగ్న్ స్వధయా దదన్తే
 తేషాం చిన్నం ప్రత్యేతద్దధామి స్వాహా ఘృద్యోదేవాగం అప్యేతు స్వాహా-యజ్ఞతనూభ్యో
 దేవేభ్య ఇదం న మమ॥ భూరగ్నయే చ ... మహతే చ స్వాహా - అగ్నయే పృథివ్యై
 మహత ఇదం న మమ॥ భువో వాయవే ... మహతే చ స్వాహా - వాయవేఽన్తరిక్షాయ
 మహత ఇదం న మమ॥ సువరాదిత్యాయ చమహతే చ స్వాహా ఆదిత్యాయ
 దివే మహత ఇదం న మమ॥ భూర్భువస్సువశ్చన్ద్ర మసే చ.... మహతే చ స్వాహా-
 చన్ద్రమసే నక్షత్రేభ్యో దిగ్భ్యో మహత ఇదం న మమ॥ ప్రజాపతే న...రయీణాగ్
 స్వాహా-ప్రజాపతయ ఇదం న మమ॥ ఏతావత్పర్యంతం... స్వాహా - ప్రజాపతయ
 ఇదం న మమ॥ అదితేఽన్వమగ్న్స్థాః - ప్రాసావీః తన్త్రశేషం సమాపయేత్* *

అనుగతాగ్నిపునస్సన్ధానమ్ - 2

ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య ... అనుగత మగ్నిం పున
 స్సన్ధాస్య-యత్రక్వచాగ్ని మితి విధినాగ్ని ముపసమాధాయ, పాత్రప్రయోగకాలే -

* ఇది ఉపనయన వివాహములలో తిరాత్ర దీక్షా మధ్యలో అగ్ని అనుగతమైనప్పుడు చేయదగిన ప్రాయశ్చిత్తము.

దర్శ్యమాజ్యస్థాలీం, ప్రోక్షణస్రువావితి చత్వారి పాత్రా ప్రయుజ్య, సమావప్రచ్చిన్నాగ్రౌ
... అగ్నిం పరిషిజ్చతి- అదితేఽనుమన్యస్య ... దేవసవితః ప్రసువ॥ (ఏకం, ద్వే, త్రిణి
చత్వారి) ఓం భూర్భువస్సువ స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం న మమ॥ ఉపవాసస్థానే
అయాశ్చ హోమం కరిష్యే - అయాశ్చాగ్నే... భేషజగ్న్ స్వాహా - అయసేఽగ్నయ
ఇదం న మమ॥ ఏతావత్పర్యంతం ... స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం న మమ॥
అదితేఽన్యమగ్న్స్థాః ... ప్రాసావీః॥ తన్త్రశేషం సమాపయేత్॥ †

విచ్చిన్నాపాసనాగ్ని పునస్సన్ధానమ్ - 1

అచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య విచ్చిన్నాపాసనాగ్నిం
పున స్సన్ధాస్యే - “యత్ర క్వదాగ్ని” మిత్యాది ఉత్తరపరిషేచనాంతం సర్వం
అనుగతాగ్ని పునస్సన్ధానవత్ కృత్వా, పునః ప్రాణానాయమ్య ... ఔపాసనలోప
ప్రాయశ్చిత్తార్థం సప్తహోతారం హోష్యామి- అదితేఽనుమన్యస్య ... దేవసవితః
ప్రసువ॥ (ఏకం, ద్వే, త్రిణి, చత్వారి) మహాహవిర్హోతా, సత్యహవిరధ్వర్యుః,
అమృతపాజా అగ్నితే, అమృతమనా ఉపవక్తా, అనాధృప్య శౌప్రతిధృప్యశ్చ యజ్ఞ
స్యాభిగ్రరౌ, అయాస్య ఉద్ధాతా, వాచస్పతే హృద్విధేనామన్, విధేమ తే నామ, విధే
స్త్యమస్మాకం నామ, వాచస్పతిస్సోమమపాతే, మా దైవ్యస్తన్తు శేధి మా మనుష్యః,
నమో దివే, నమః పృథివ్యై స్వాహా - వాచస్పతయే బ్రహ్మణ ఇదం న మమ॥
ఏతావత్పర్యంతం ... స్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదం న మమ॥ అదితేఽన్యమగ్న్స్థాః ...
ప్రాసావీః॥ తన్త్రశేషం సమాపయేత్॥* †

† ఇది శేషహోమానంతరము ఔపాసనాగ్ని అనుగతమైనప్పుడు (ఔపాసనహోమములు లుప్తములు కాని
స్థితిలో) చేయదగిన ప్రాయశ్చిత్తము.

* ఔపాసనహోమము, అగ్ని ఉభయము విచ్చిన్నమైనపుడు చేయవలసిన ప్రాయశ్చిత్తమిది.

విచ్చిన్నాపాసనాగ్ని పునస్సన్ధానమ్ - 2

ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలౌ సంకీర్త్య, విచ్చిన్నాపాసనాగ్నిం పున స్సన్ధాసే - 'యత్ర క్వ చాగ్ని' మిత్యాది - ఉత్తరపరిషేచనాంతం సర్వం అనుగతాగ్ని పునస్సన్ధానవత్ కృత్వా, పునః ప్రాణానాయమ్య... అనేక సాయంప్రాత రౌపాసనలోప ప్రాయశ్చిత్తార్థం పునరౌపాసనాధికారసిద్ధ్యర్థం చ తన్తుమతీభి ర్హోష్యామి-

(ఏకం-ద్వే-త్రీణి-చత్వారి) మహాహవిర్హోతా....నమః! పృథివ్యై స్వాహా-
వాచస్పతయే బ్రహ్మణ ఇదం న మమ॥ మనోజ్యోతిర్భువతా ... ఘృతేన స్వాహా-
మనసే జ్యోతిష ఇదం న మమ॥ యదస్మిన్ యజ్ఞే లైన్తరగామ మవ్రతః కర్మతో వా
అనయా హత్యా తచ్చమయామి సర్వం తృప్యన్తు దేవా ఆవృధంతాం ఘృతేన స్వాహా
- దేవేభ్య ఇదం న మమ॥ త్రయస్విగ్ంశతస్తవో యే వితత్త్విరే య ఇమం యుజ్జగ్న్
స్వధయా దదన్తే తేషాం చిన్నం ప్రత్యేతద్ధామి స్వాహా ఘృతో దేవాగ్ం అప్యేతు
స్వాహా - యజ్ఞతనూభ్యో దేవేభ్య ఇదం న మమ॥ తన్తుం తన్యవ్రజసో భానుమన్విహి
జ్యోతిష్మతః ప్రథో రక్ష ధియా కృతాన్, అనుల్పణం పయత జోగు వామపో మనుర్భ
వ జనయా దైవ్యం జనగ్న్ స్వాహా-అగ్నయే తన్తుమత ఇదం న మమ॥ ఉద్బుధ్యస్వాగ్నే
ప్రతిజాగృహ్యేనమిష్టాపూరే సగ్ంసృజేథామయం చ, పునః కృణ్యగ్న్స్తా పితరం
యువాన మన్వాతాగ్ం సీత్యయి తన్తుమేతగ్న్ స్వాహా-అగ్నయే తన్తుమత ఇదం న
మమ॥ ఉద్బుత్తమం పరుణపాశమస్మదవాధమం విమధ్య మగ్న్ శ్రధాయ, అథ వయ
మాదిత్యవ్రతే తవానాగస్తో ఆదితయే స్వామి స్వాహా - వరుణాయాదిత్యాదేదం న
మమ॥ ఉద్యయంతమసస్సర్పి పశ్యన్తే జ్యోతిరుత్తరమ్, దేవం దేవత్రా సూర్యమగన్త
జ్యోతిరుత్తమగ్న్ స్వాహా - సూర్యా యేదం న మమ॥ ఉద్బుత్యం జాతవేదసం దేవం
పహన్తి కేతవః, దృశే విశ్వాయ సూర్యగ్న్ స్వాహా - సూర్యాదేదం న మమ॥ చిత్రం
దేవానా ముదగా దనీకం చక్షుర్మితస్య వరుణస్వాగ్నేః, అస్రా ద్యావాపృథివీ అన్తరిక్షగ్ం
సూర్య ఆత్మా జగతస్తస్థుషశ్చ స్వాహా- సూర్యాదేదం న మమ॥ అగ్నే లైభ్యా

అత్ర - “అగ్నే తన్నమతే స్థాలీపాకం కుర్యా త్పార్వణస్థాలీపాకవత్కల్పః, ఏతావన్నానా - శమ్యాః పరిధ్యధే, జయాదీన్ జుహుయాత్, బ్రహ్మణే వరం దద్యాత్” (ఇతి శాట్యాయనిః) తత్ హోమద్రవ్యదానం చ యథాసంభవం కృత్వా-ఔపాసనం కుర్యాత్॥

* ఇది - దీర్ఘ కాలము జై సాననాగ్ని విచ్ఛేదము ప్రాప్తమైనపుడు అనుష్ఠించవలసిన ప్రాయశ్చిత్తము. మరియు అతిదీర్ఘకాలము ఇట్టి విచ్ఛేదము ప్రాప్తించినపుడు పరిషదుపస్థాపన-కృత్యత్రయపూర్వకముగ ఈ ప్రాయశ్చిత్తమునే అనుష్ఠించుట సాంప్రదాయికమై యున్నది.